RAMON DE LA PIPA (1910-1995), LA HISTÒRIA D'UN ARTISTA LOCAL: BIOGRAFIA, CATÀLEG I IMAGINARI POPULAR

TREBALL DE FI DE GRAU

Alumna: Judit Llorens Ibáñez

Dirigit per la Dra. Anna Isabel Serra Masdeu

Grau d'Història de l'Art i Arqueologia

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI

Departament d'Història i Història de l'Art. Facultat de Lletres

Tarragona

Juny de 2026

Per a les dues germanes masoveretes i
l'estimada Fineta

Índex

Resum 6
Resumen 6
Abstract 6
Introducció 7
1.1. Objectius 9
1.2. Metodologia 9
1.2.1. Agraïments 12
1.3. Estat de la qüestió 14
2. Context geogràfic 17
3. Biografia 21
2.1. Infantesa 23
2.2. Adolescència i inici a l'edat adulta 24
2.3. Matrimoni i família 26
2.4. Món laboral 29
2.4. Jubilació 29
2.5. Defunció 31
2.6. *Ramon de la Pipa*, més que un renom 31
3. Picapedrer i artista? 32
3.1. El seu taller 34
3.2. Esbossos 35
3.3. Pedres i més pedres 36
3.4. Artistes coetanis 36
4. Inventari de les obres de Ramon Sendra 38
4.1. Anells del Ramon i la Nati 39
4.2. Agulla de pit de la Nati 42
4.3. Sant Joan Baptista o el baptisme (primera obra) 44
4.4. Escut del Cardenal Benjamín Arriba i Castro 47
4.5. Sagrat Cor de la família Plaza Sendra 50
4.6. Panera de la família Llorens Sendra 52
4.7. Àngel de Sant Miquel del Flotats 55
4.8. Campanar de Sant Miquel de Montclar 57
4.9. "Reposa creus" de Sant Miquel de Montclar 60
4.10. Homenatge a la vellesa 62

4.11. Imatge de la Verge de Bell-lloc 66
4.12. Pedra de les 3 carreteres 68
4.13. Font de Sant Magí al Molí d'en Prous 71
4.14. Taula per la Josefina Sendra 73
4.15. Escut pel David Ibáñez (última obra) 76
5. Un alter ego: El gegant *Ramon de la Pipa* 77
5.1. Els gegants de Santa Coloma de Queralt 77
5.2. La seva creació 79
5.3. Bateig i vida del gegant 83
6. Llegat i memòria 84
7. Entrevistes 85
7.1. Salvador Palau Rafecas 86
7.2. Josep Maria Compte Solà 87
7.3. Anna Albareda Lliró 92
7.4. Núria Martí Ninot 94
7.5. Dídac Garcia Sola 97
7.6. Joan Farrés (*Cal Joan Xic d'Aguiló*) 102
7.7. Associació Geganters Santa Coloma de Queralt 105
Conclusions 108
Bibliografia 110
Webgrafia 117
Annexos 120
Annex 1. Mapes 120
Annex 2. Arbre genealògic 122
Annex 3. Inventari del *Galo* 124
Annex 4. Les pedres de Joan Farrés 125

Resum

El present estudi investiga la vida i obra del Ramon Sendra Inglés o *Ramon de la Pipa* (1910-1995), el meu besavi, que fou un picapedrer local. En concret, la recerca permet aproximar-se a les seves obres més conegudes, gràcies a l'elaboració d'un catàleg, entendre des de diferents vessants —antropològica, històrica i artística— la vida pagesa de la subcomarca de la *Baixa Segarra* a principis del segle XX. I, en definitiva, visibilitzar la història d'un home que pel seu tarannà es va acabar convertint en part de l'imaginari popular de Santa Coloma de Queralt.

Paraules clau: *Cal Masoveret*, Guialmons, Santa Coloma de Queralt, picapedrer, autodidacta, altruista, Ramon Sendra, *Baixa Segarra*, *Ramon de la Pipa*, història oral.

Resumen

Este estudio analiza la vida y la obra de Ramon Sendra Inglés, también conocido como *Ramon de la Pipa* (1910-1995), mi bisabuelo, que fue un cantero local. En concreto, la investigación permite abordar sus obras más conocidas, gracias a la elaboración de un catálogo, y ofrece una visión desde distintas perspectivas —antropológica, histórica y artística— de la vida campesina en la subregión de la *Baixa Segarra* a principios del siglo XX. En última instancia, permite sacar a la luz la historia de un hombre que, por su carácter, pasó a formar parte del imaginario popular de Santa Coloma de Queralt.

Palabras clave: *Cal Masoveret*, Guialmons, Santa Coloma de Queralt, cantero, autodidacta, altruista, Ramon Sendra, *Baixa Segarra*, historia oral.

Abstract

This study investigates the life and work of Ramon Sendra Inglés, also known as *Ramon de la Pipa* (1910–1995), my great-grandfather, as well as a local stonemason. Specifically, the research enables an approach to his best-known works, thanks to the compilation of a catalogue, offers an understanding from anthropological, historical and artistic perspectives of peasant life in the *Baixa Segarra* sub-region at the beginning of the twentieth century. And, ultimately, brings to light the story of a man who, by virtue of his character, became part of the popular imagination of Santa Coloma de Queralt.

Key words: *Cal Masoveret,* Guialmons, Santa Coloma de Queralt, stonemason, self-taught, unselfish, Ramon Sendra, *Baixa Segarra*, oral history.

Introducció

El present Treball de Fi de Grau consisteix, ara per ara, en un estudi del Ramon Sendra Inglés (Guialmons, 1910 – Santa Coloma de Queralt, 1995), més conegut pel renom el *Ramon de la Pipa*. Bàsicament, es pretén recopilar el major nombre de dades possibles, per tal que més endavant esdevingui una monografia.

Tot i això, s'ha de tenir en compte que aquesta investigació no es tracta d'una simple biografia, sinó és una manera de plasmar la seva vida a través d'un conjunt de matisos. Gràcies sobretot a testimonis orals i fonts secundàries, amb l'objectiu de comprendre'l, apropar-se a la seva figura, com també, preservar la seva memòria. Per això, un punt vertebrador d'aquest document és el tret que el caracteritzarà als últims anys, i pel que molta gent el recordarà, la seva vocació de picapedrer.

Ara bé, qui era Ramon Sendra? Per la gran majoria de la població que viu fora de la denominada subcomarca de la *Baixa Segarra*, simplement serà un nom. Pels habitants més grans d'aquest altiplà, concretament, de la vila de Santa Coloma de Queralt i pobles del voltant, serà un record d'un home que picava la pedra, vestia com la gent "d'abans", acostumava a portar una pipa a la boca i es feia amb tothom. Així mateix, pels més joves de la zona serà la imatge d'un gegant alt i gran, que apareix de tant en tant per les festes del poble. En canvi, per mi és el meu besavi, l'avi del meu pare, el Pep Llorens Sendra, el pare de les dues germanes *masoveretes*, la iaia, la Carme Sendra Sabaté, i, la tieta, la Josefina Sendra Sabaté.

Així doncs, un dels motius per l'elecció de l'esmentat tema és aquesta relació familiar. Particularment, el desig d'apropar-me a un besavi que, tot i que va morir molt abans que jo nasqués, sempre ha estat a casa gràcies al que m'han explicat, a les fotografies que m'agraden tant mirar, sense oblidar, les peces de pedra que decoren les cases de gran part de la família. No obstant això, sent sincers, cal dir que en un principi no ho vaig considerar com a tema pel Treball de Fi de Grau, tot i que d'una certa manera formava part de la llista d'idees per a desenvolupar-lo.

La raó principal es deu al segon curs del grau, en l'assignatura Societat i Cultura a l'Època Contemporània se'ns va demanar escollir un tema relacionat amb qüestions socials i/o culturals, mitjançant una perspectiva local. Va ser la primera vegada que vaig parlar d'ell en un àmbit acadèmic, així va ser com em va "obrir els ulls". En el sentit que em va servir per conscienciar-me de la magnitud del tema, de la necessitat de mantenir el seu record viu i mostrar el vincle que existeix amb el poble i altres municipis gràcies a les seves obres. A banda, d'advertir l'estat i situació que es troben algunes de les seves peces i la falta d'un reconeixement o homenatge.

Una característica a tenir en compte sobre aquest primer treball és que no vaig acabar d'aprofundir en alguns aspectes, com les obres que va elaborar. El fet és que no disposava de gaire temps per fer un inventari de cada peça, a banda de la dificultat afegida per la quantitat de les mateixes i la seva dispersió pel territori. Així que les vaig agrupar basant-me en la seva funció i utilitat, a més del destinatari. Altrament, les fonts consultades van ser bastant reduïdes, ja que em vaig centrar en els testimonis orals més directes de la família, a més d'algunes fonts secundàries, com ara revistes o articles de diaris.

Retornant al punt de partida del Treball de Fi de Grau. L'elecció del tema no va ser immediata, al contrari, tenia una gran varietat d'idees. Entre les quals, volia tractar quelcom relacionat amb la família, que fos proper. Normalment, quan s'ha d'escollir lliurement el motiu d'una investigació intento fer quelcom pròxim a mi, com una oportunitat o excusa de descobrir i conèixer una nova perspectiva d'on vinc, de qui soc. Tot i això, no ho acabava de tenir clar i no sabia com agrupar-ho.

No va ser fins a la reunió amb la Dra. Anna Serra, coordinadora dels Treballs de Fi de Grau d'Història de l'Art i Arqueologia, la qual acabaria convertint-se en la tutora del treball, que la idea de tornar a investigar sobre el besavi va anar agafant forma. Tanmateix, calia diferenciar-lo de la investigació de l'assignatura del segon curs. Per tant, des del començament es va recollir diversa informació per tal de decidir si era possible aprofundir més en el tema, i així va ser. Amb la creació d'un nou guió i la suma de noves fonts, o el que vindria a ser la preparació del treball de camp, s'iniciava aquest nou estudi.

1.1. Objectius

La qüestió principal que dona forma aquest treball és Qui era Ramon Sendra Inglés? No obstant això, cal fer menció a altres preguntes que ajuden a perfilar el discurs, com ara: Com el recorda la gent que el va conèixer? Es pot considerar un artista? Mereix ser homenatjat? Com va aconseguir tenir cert ressò, fins al punt que li van fer un gegant? Avui en dia, saben qui és els habitants de Santa Coloma? Com es vol que es recordi?

En aquest sentit, els objectius que es volen assolir mitjançant l'elaboració d'aquest Treball de Fi de Grau són:

- Reivindicar el seu llegat i la història oral
- Iniciar aquest projecte a llarg termini
- Fer de la seva figura una metodologia d'estudi i investigació de l'entorn
- Conèixer més coses sobre ell, els seus arxius, les seves obres i les connexions amb pintors locals
- Mantenir viva la seva memòria
- Crear un inventari (catalogació) de la seva producció
- Elaboració d'un mapa per situar les peces
- Apropar la seva obra i figura a un públic general
- Visibilitzar el seu vincle amb el lloc on va viure
- Impulsar un homenatge
- Ordenar i plasmar l'arbre genealògic de la família
- Inserir la seva figura en el context històric de Santa Coloma de Queralt
- Emprendre diferents iniciatives culturals
- Entrevistar persones que puguin aportar informació
- Fer territori tant físic com humà a través de la seva història

1.2. Metodologia

La idea d'aquest treball sorgeix l'octubre de 2025 al despatx de la Dra. Anna Serra, en un context d'indecisió total, inflada per la meva tossuderia a trobar quelcom únic, lligat a mi i que d'una certa manera mostrés una altra perspectiva. Així, va aparèixer de passada, com una petita espurna, que a poc a poc aniria fent-se més gran la història del Ramon Sendra Inglés.

Cal dir, però, que en aquest inici no acabava de saber totalment si al final es tiraria endavant, ja que depenia de la informació i recursos que trobés. Així que una vegada vaig ser al poble, vaig fer la trucada decisiva a la tieta Josefina, la qual sorpresa, com la resta de familiars en veure que tornava a repetir tema, després de dos anys de l'últim treball, em va convidar a anar a casa seva. Allà vam trobar "or", una gran quantitat de recursos per treballar, invitacions enviades des de l'Ajuntament, esbossos, moltes i moltes fotografies, cartells i, més tard, el que seria la joia de la corona... Començaven doncs uns mesos basats en la recerca, que em van fer buscar pràcticament sota les pedres qualsevol informació que pogués trobar del besavi. I no estava sola, sinó que en aquest viatge em va acompanyar tota la família.

Tot va començar a agafar forma quan em vaig comprar una llibreta, que es convertiria en la meva "ombra" fins al final del treball. M'hi apuntava les diferents idees que se m'acudien, el primer guió en brut, així com diferents dades que anava localitzant. Entre elles, el que marcaria un abans i un després en la investigació, el casset. Quan vaig fer el treball per l'assignatura de contemporània de 2n curs, ja així de passada la tieta Josefina em va comentar l'existència d'una entrevista que van fer al besavi.

Però no el vaig escoltar fins aquest segon treball, quan un dia a casa la iaia vam rebre la trucada de la tieta il·lusionada que l'havia trobat. Així, la iaia i jo, vam anar a casa seva amb un reproductor de CD que també tenia entrada de cassets i havia d'estar connectat al corrent. Recordo amb molta tendresa els nervis abans de reproduir-lo, de tornar a fer ressonar la seva veu on abans havia sigut casa seva. Em va sorprendre, ja que no l'havia sentit mai parlar. I encara que algunes parts no se sentís gaire bé, d'altres em van permetre aproximar-me una mica més a ell, entendre'l. Una situació similar em va passar quan vaig visualitzar una sèrie de pel·lícules, enregistrades per Josep Sendra Roselló, preservades a l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà. Per casualitat vaig veure el besavi amb la seva pipa, durant el que podria ser un dia de cada dia.

Retornant al casset. A partir d'ell s'inicien també la recerca de les persones a entrevistar, tota una gran aventura. Em vaig estrenar com entrevistadora a finals d'any, amb uns nervis que no me'ls aguantava, però vaig continuar i guanyant més confiança fins a finalitzar les entrevistes a principis i mitjans del 2026. Bàsicament, el que es buscava era entendre que pensava la gent fora de casa, com també explorar el lligam que d'alguna manera els havia unit o quelcom que els apropés a ell. En definitiva, conèixer

diverses perspectives, descobrir noves històries, que es van convertir en tardes o matins molt entretinguts, on acabava amb molta informació i recursos.

Altrament, amb aquest procés s'hi va sumar al de passar-me llargues estones davant l'ordinador, enviant molts correus a arxius, a ajuntaments de l'entorn, registre civil, arquebisbats de tot arreu pel desplaçament de peces religioses, sense oblidar, les llargues i sorprenents consultes a l'arxiu en línia de les revistes de Catalunya, com també a l'arxidiocesà de Tarragona, on vaig descobrir els meus curiosos avantpassats (va finalitzar amb la creació d'un arbre genealògic a través de *Geneanet*).

A tot això s'hi ha d'afegir les anades i vingudes amb el meu pare a diferents llocs de la zona per localitzar, fotografiar i mesurar grans varietats de peces, a més de la seva ajuda per recuperar la font de Sant Magí del Molí d'en Prous, completament menjada per la naturalesa. A part de la gran quantitat de fitxers que s'anaven afegint en el meu ordinador. I com no, l'intent fallit d'augmentar la meva musculatura movent les pedres esculpides pel besavi situades a casa i a la d'altres familiars per aconseguir la fotografia perfecta.

Finalment, va arribar el moment de materialitzar la meva investigació, així que aquí estem, amb una barreja d'emocions, intentant fer tot el possible per encabir mesos de recerca, que en els últims dies no han fet més que aparèixer nous punts a investigar. Com ara el descobriment d'esbossos i papers en la caixa del taller del besavi o bé el nombre de peces localitzades. Fet que indica la necessitat d'una continuació de cara a la recuperació d'obres dels voltants i la cerca de noves persones a contactar.

Quant a la redacció del treball, cal explicar la complexitat de ser completament objectiu. En aquest apartat de la metodologia i anteriors es pot veure reflectit la meva subjectivitat, ja que trobo que és interessant per acabar d'entendre tot el procés de realització, el motiu i la rellevància que té per mi dur-lo a terme. No obstant això, en la resta del document s'ha adoptat una perspectiva tan objectiva com sigui possible, per tal de tractar el tema dins del marc acadèmic.

En relació amb això convé mencionar que la metodologia d'investigació es troba en el camp de la història oral. Una disciplina historiogràfica la qual durant un llarg temps se l'ha mirat de forma escèptica, caracteritzant-la com inestable, poc fiable, la segona o fins i tot tercera opció. Afortunadament, tots aquests prejudicis ja no ocupen un paper protagonista, cosa que ha permès entendre la gran diversitat de fonts i possibilitats de

conèixer diferents perspectives gràcies a aquest corrent[1]. En aquest sentit, amb el present treball es vol recalcar el paper de les fonts orals, de saber d'on venim, conèixer la història local i de la zona, reivindicant també la importància de parlar amb el nostre entorn.

Paral·lelament, al llarg d'aquest document, però sobretot en l'apartat de la biografia, s'han marcat en cursiva les paraules típiques de l'època en què va viure el Ramon Sendra. Al mateix temps, en el text també apareixen diverses referències a peu de pàgina per explicar qualsevol terme, entre altres anotacions que ajuden a comprendre amb més totalitat el context. A banda de la incorporació d'imatges, mapes i taules.

Sobre diverses guies que s'han emprat. En primer lloc, de cara a la investigació familiar s'ha fet recerca a diversos arxius de l'entorn i articles dedicats al Ramon Sendra. Així s'ha utilitzat com a referència la *Guía para una investigación familiar y genealógica. Guía para usuarios AHN del Archivo Histórico Nacional* (2026). En canvi, en el tema de la citació s'han fet servir els recursos del CRAI de la Universitat Rovira i Virgili, a més de la *Guia per elaborar citacions bibliogràfiques en format APA* (2026), 2a ed., de la Universitat de Vic - Universitat Central.

Per acabar, la investigació s'ha dividit en set apartats, en els quals s'investiga les diverses facetes de la vida del Ramon Sendra Inglés, des dels seus orígens, l'etapa de picapedrer, fins al seu llegat i memòria. A més a més, finalitza amb el recull de les transcripcions de les entrevistes realitzades.

1.2.1. Agraïments

En primer lloc, m'agradaria agrair de tot cor a la meva tutora la Dra. Anna Serra pels seus consells, la seva implicació, per creure en aquest treball des del primer moment, com també la seva il·lusió contagiosa cap al patrimoni. Seguidament, a l'Ajuntament de les Piles de Gaià per facilitar-me tota la informació demanada. A l'Ajuntament de Santa Coloma de Queralt i, en especial, a la Pilar Suriguera, per la seva rapidesa a l'hora de resoldre'm qualsevol dubte i, així mateix, a l'Associació Cultural Baixa Segarra Santa Coloma de Queralt, sempre un plaer rebre la vostra ajuda.

[1] Prins, Gwyn (2003). Historia oral. Dins Peter Burke (ed.), *Formas de hacer Historia* (pp. 145-187). Madrid: Alianza Editorial.

A la Biblioteca de Santa Coloma. A la Montse i la Núria de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà per la seva simpatia i acompanyament, facilitant-me molts recursos que m'han fet molt de servei. A l'Arxiu Històric de Tarragona per guiar-me en la recerca sobre la documentació dels arxius militars. Voldria agrair en aquest sentit a l'*Archivo Histórico Nacional* per enviar-me una guia sobre diverses informacions de la investigació familiar. A l'Arxiu Arxidiocesà de Tarragona pel seu impressionant fons en línia, d'on he conegut part dels meus avantpassats.

Al Bisbat de Solsona, a part del Bisbat de Menorca i, concretament, al mossèn Josep Manguan per la seva cooperació en la recerca de l'escut del bisbe Deig, tot i que encara no s'ha localitzat. Altrament, vull agrair la participació de: el Salvador Palau Rafecas (*el Galo*), el Josep Maria Compte Solà, l'Anna Albareda Lliró, la Nati Ninot Bonell, la Núria Martí Ninot, el Dídac Garcia Sola, l'Arnau Garcia Massons i l'Associació Colla Gegantera de Santa Coloma de Queralt, el Joan Farrés i la Palmira de *Cal Joan Xic*, el Jaume Sendra Cantó i el Ramon Ibáñez Pedrós (gràcies tiet!). Sou una part indispensable d'aquest treball.

Per últim, però no menys important, a la gent que he conegut a Tarragona, poc m'ho pensava trobar-vos! A la noia que li agrada menjar crispetes amb xocolata, i especialment, a la meva família. A la iaia Antonia i la tieta Anna, per les nostres trobades als diumenges, a la Míriam, a la Lourdes i al David, sempre present de forma indirecta en els meus índexs, al tiet Joan Ricard, a la tieta Imma, per ser *lo más de lo más* i per si no ho sabíeu es jubila.

Al Jordi, per suportar-me i ser com és, a la meva mare, per aguantar els meus drames i tot el seu amor incondicional, al meu pare, per acompanyar-me a tots els llocs i donar-me sempre els millors consells, a la família Plaza Sendra, i concretament, al tiet Ricardo pel seu carisma innat, a la tieta Josefina, una gran guardiana de la memòria del besavi, moltíssimes gràcies per tot!! I com no, encara que no t'agradi que et doni les gràcies, gràcies iaia Carme per tot el que fas pels altres, per escoltar-me i per respondre totes les mil i una preguntes que t'he fet!

1.3. Estat de la qüestió

- Llorens, Imma (s.d). *El Ramon de la Pipa*. Manuscrit no publicat.

Es tracta d'un treball elaborat per l'Imma Llorens, neta del Ramon Sendra, el qual conté una biografia del *Ramon de la Pipa*, així com un recull d'algunes obres de la seva producció.

- Llorens, Judit (2024). *Ramon de la Pipa*: l'home que amb les mans donava vida a les pedres. Manuscrit no publicat, Facultat de Lletres, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, Catalunya.

Introducció a la vida de Ramon Sendra a partir d'una breu biografia i la divisió de les seves obres en diferents categories segons la seva temàtica, gènere i localització; sense entrar gaire en detall.

- Arxius de memòria històrica i militars: *Archivo Histórico Nacional, Centro Documental de la Memoria Histórica, Archivo General Militar de Segovia*, *Archivo General Militar de Guadalajara.*

S'ha buscat en els següents arxius referenciats, per tal de trobar informació sobre l'etapa del servei militar obligatori i, ja com a interès personal, l'època de la Guerra Civil. Tanmateix, no s'ha localitzat dades precises. Es preveu més endavant continuar amb aquesta investigació.

- Fons documentals, Arxiu en Línia -Arxiu Arxidiocesà de Tarragona.

Consulta dels llibres baptismals per obtenir informació de la biografia del Ramon Sendra i elaborar el seu arbre genealògic.

- Col·lecció de pel·lícules de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà

Consulta col·lecció de pel·lícules enregistrades per Josep Sendra Roselló. En la titulada *Festa d'homenatge a la gent gran, a Santa Coloma de Queralt*, 1959 (ACCB310-106-N-157), a l'1.58 - 2 min apareix el Ramon Sendra.

- Registre Civil. Ajuntament les Piles de Gaià i Santa Coloma de Queralt.

Recull de partides de naixement i matrimoni, a més de partida de defunció del Ramon Sendra.

- Fons família Plaza Sendra i família Llorens Sendra.

Gran part de les imatges i comunicacions personals del treball provenen dels fons familiars de les dues filles del Ramon Sendra.

- Fons personals (Arxiu Galo, Núria Martí Ninot i Dídac Garcia Sola).

La informació i imatges del vessant més cultural i de fora del nucli familiar prové dels fons personals esmentats.

- Anònim (1994, 22 abril). Ramon Sendra Anglès: quan Déu va confeccionar el món va deixar en les seves mans la màgia de l'art de picapedrer. *Fira de Santa Coloma*, p. 27.

Article publicat al diari, on bàsicament es fa una aproximació i homenatge a la història del Ramon Sendra, des de la seva biografia fins a algunes de les seves peces més conegudes.

- Panadès, Marcel (1992, abril 24). Ramon Sendra Inglés, en *Ramon de la Pipa*. *El Pati*, s.p.

Entrevista d'una pàgina publicada al diari en què des d'un punt de vista personal i acord amb el tarannà del Ramon Sendra es fa un repàs per la seva vida, destacant parts com la primera obra que va realitzar, així com altres pedres emblemàtiques que componen l'entorn.

- Albareda, Anna i Esplugas, Mercè (1980, juny). Personatges. *La Segarra,* any 2, núm. 10, p. 11. Anònim (1980, juny). Esdeveniments: Pel maig cada dia un raig. *La Segarra,* any 2, núm. 10, p. 5[2].

En la portada del juny de 1980 de la revista *La Segarra* apareix la imatge de la Verge de Bell-lloc elaborada pel Ramon Sendra. A més, dins del mateix número, a l'apartat de *Personatges*, conté una entrevista de forma amena i dirigida al poble, que aprofundeix en la figura del *Ramon de la Pipa* des dels seus inicis i la seva afició. Altrament, pàgines després, es relata la benedicció de la imatge de la Verge, l'homenatge que li va fer la família, com també, adoptant un to crític, la necessitat d'un homenatge públic.

[2] Al llarg dels anys el Ramon Sendra va aparèixer en petits apartats de la revista *La Segarra* cada vegada que elaborava alguna obra pel poble o entorns. Ara bé, en el present estat de la qüestió solament s'han recollit els que proporcionen més informació i s'han emprat en el treball.

- Associació Geganters SCQ (1997, abril). Geganters de Santa Coloma. *La Segarra*, any XVII, núm. 212, p. 18.

Es fa públic en la revista *La Segarra* la voluntat i interès de l'Associació de Geganters de Santa Coloma de Queralt per crear el gegant del *Ramon de la Pipa*.

- La Segarra (1997, agost). Coses que passen. *La Segarra*, any XIX, núm. 216, p. 6-7.

En *La Segarra* d'agost de 1997, torna a aparèixer en portada el Ramon Sendra. Tanmateix, aquesta vegada es tracta de l'acte de benedicció del gegant. En l'interior es narra com va ser la celebració.

- Compte, Josep Maria i Rodríguez, Joan (Entrevistadors i membres Associació Cultural Alt Gaià).(1995, maig 27). Història oral. Entrevista amb Ramon Sendra Inglès [Àudio]. Extret de fons familiar Plaza Sendra.

Gravació d'una entrevista realitzada a Ramon Sendra, d'una durada de 60 minuts. S'aborda la seva vida, indagant en la manera de viure del temps del Ramon Sendra, des de l'agricultura, les festes populars, l'educació, així com la Guerra Civil. L'àudio es talla just quan es comença a parlar dels seus inicis com a picapedrer.

- Ajuntament Santa Coloma de Queralt (2003). *Santa Coloma de Queralt. Normes subsidiàries de plantejament. Memòria normes urbanístiques.*

No apareix el seu nom com a tal en les normes, ara bé, es té constància de la protecció d'algunes de les seves obres per trobar-se en certes zones del municipi de Santa Coloma.

- Albalat, Judit. (2020). Els gegants i els nans: Els gegants de Santa Coloma de Queralt. Dins Joan Fuguet i Carme Plaza (Coords.), *Història de la Conca de Barberà: Cultura Tradicional i Popular* (pp. 101-121). Tarragona: Impremta Bou.

Resum de la història gegantera de Santa Coloma de Queralt i les incorporacions de gegants al llarg de la seva fundació.

- Palau, Salvador ("Galo") (1977). *800 renoms de la vila de Santa Coloma de Queralt*. Montblanc: Impremta Requesens, s.p.

Petit llibret on es recullen diversos renoms de la vila de Santa Coloma, entre els quals apareix el de *Ramon de la Pipa*.

- Associació Geganters SCQ (s.d.). *Gegant Ramon de la Pipa de Santa Coloma de Queralt*. Recuperat 10 maig 2026, de https://gegantcat.com/fitxa/gegant-ramon-de-la-pipa-de-santa-coloma-de-queralt

Fitxa digitalitzada amb les dades tècniques i història del gegant del *Ramon de la Pipa.*

- Ajuntament de les Piles (2011, novembre 30). Ramon de la pipa [Entrada blog]. Recuperat de https://lespilesbloc.blogspot.com/2011_11_27_archive.html

Resum de la vida i algunes obres del Ramon Sendra.

2. Context geogràfic

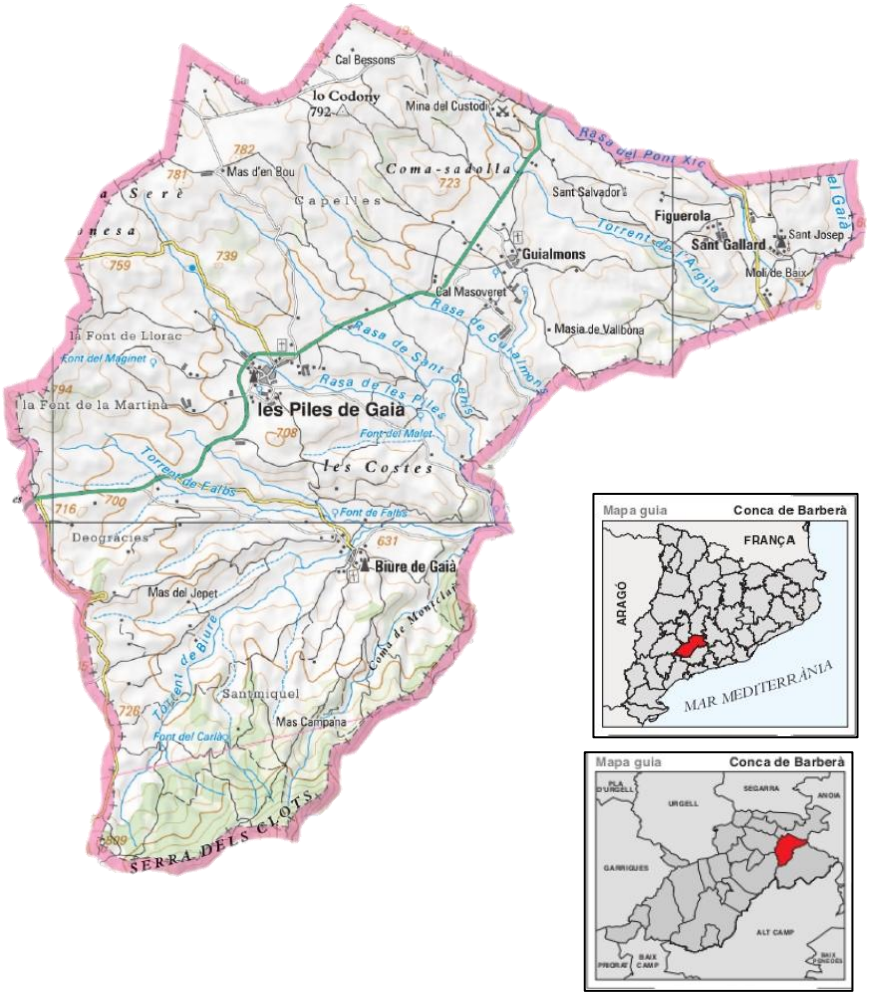

Figura 1. Toponímia del municipi de les Piles de Gaià. Extret del Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya, Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya. Recuperat de https://www.icgc.cat/ca/Llibres-en-PDF/Toponimia/Nomenclator-oficial-de-toponimia-major-de-Catalunya-2009-2015.

L'inici de la història del Ramon Sendra Inglés es localitza a Guialmons[3], un petit llogaret entre Santa Coloma de Queralt i les Piles de Gaià, a la Conca de Barberà, província de Tarragona (vegeu annex 1). Concretament, s'ubica a uns tres-cents metres de la carretera comarcal de Montblanc a Igualada (C-241)[4], a l'altiplà de la *Baixa Segarra*. Aquesta denominada subcomarca es distingeix per la seva agricultura de secà i, en especial, el predomini del cultiu de cereal.

Figura 2. Nucli de Guialmons, amb l'església del Roser al capdamunt (2026). Extret d'elaboració pròpia.

De manera paral·lela, Guialmons, igual que Figuerola[5], Sant Gallard i Biure de Gaià, és una entitat de població o pedania de les Piles, el cap municipal. Però, a diferència dels altres, es troba en la part septentrional del terme, el qual, en conjunt, té una superfície de 22,39 km² i una altitud al voltant de 676 m[6]. A més a més, el conforma un nucli, com també un conjunt de cases i masies aïllades, conegudes pel nom tècnic de "poblament disseminat"[7]. Entre elles es distingeix *Cal Masoveret*[8], on viurà gran part de la seva vida el Ramon Sendra.

[3] Tot i que s'escriu "Guialmons", la gent del voltant i de tota la vida del poble ho pronuncien de forma diferent; [gi'mons].

[4] Ajuntament de les Piles de Gaià (s.d.). *Els pobles:* Guialmons. Recuperat 16 maig 2026, de http://www.lespiles.cat/poble-poble/guialmons

[5] Figuerola avui en dia està despoblat, tot i això, conserva una ermita amb una zona de lleure. Ajuntament de les Piles de Gaià (s.d.). *Els pobles: Figuerola*. Recuperat 16 maig 2026, de http://www.lespiles.cat/els-pobles/figuerola

[6] Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (s.d.). *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya (2009-2015)*. Recuperat 14 maig 2026, de https://www.icgc.cat/ca/Llibres-en-PDF/Toponimia/Nomenclator-oficial-de-toponimia-major-de-Catalunya-2009-2015

[7] Segons l'Instituto Nacional de Estadística (INE) es considera nucli de població a un conjunt de com a mínim 10 edificacions que formin carrers, places i altres vies urbanes (pot haver-hi una excepció si el nombre que hi habita és superior a cinquanta). En canvi, no s'inclouen dins del nucli aquelles edificacions que estiguin a una distància superior de 200 metres dels límits exteriors del conjunt. Els que no compleixen això se'ls anomenarà disseminats. Diputació de Girona (s.d.). *Glossari. Nomenclàtor*. Recuperat 20 maig 2026, de https://www.ddgi.cat/xifra/glossari.asp?id=1016

[8] Avui en dia, des de la c-241, abans d'arribar al nucli de Guialmons, direcció a Igualada, hi ha una senyalització que guia cap a *Cal Masoveret.*

Figura 3. *Cal Masoveret,* a prop del nucli de Guialmons (2026). Extret d'elaboració pròpia.

Pel que fa a la seva població. Segons les dades més recents (2025), recollides per l'Institut d'Estadística de Catalunya, en el terme de les Piles hi habiten al voltant de 228 habitants, dels quals 29 viuen en l'entitat de Guialmons, tenint en compte tant el nucli com el seu poblament disseminat[9]. Així, en els últims anys la població ha disminuït, convertint-se en el nombre poblacional més baix del present segle. Tanmateix, s'ha de tenir en compte que té els serveis bàsics, aigua i llum, a banda que els separa una distància de 3 km amb Santa Coloma de Queralt, on hi ha centres educatius, el cap municipal i diversos comerços.

En referència amb el nombre d'habitants. Ja en el 1847 es van comptabilitzar trenta-sis "ànimes"[10] i, al llarg dels anys, en especial, el segle XX, Guialmons va continuar sent un petit llogarret amb un total de sis cases, així com al voltant d'una trentena i quarantena de veïns. Per tant, d'una certa manera, fins abans de l'actual centúria la seva població es caracteritza per mantenir-se estable[11].

Pel que fa al *modus vivendi* del segle XX. Bàsicament, tot era molt senzill, humil, vivien de la terra i l'entorn, per això, hi havia molta relació amb els altres pobles del terme,

[9] Institut d'Estadística de Catalunya (s.d.) *Codis territorials i d'entitats. 431055 Piles, les*. Recuperat 20 maig 2026, de https://www.idescat.cat/codis/?t=14-01-2026&ambit=e32623&id=50&n=9&c=431055

[10] Segons apareix descrita en el novè volum del *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesioines de Ultramar* de Pascual Madoz: "*GUIALMONS: l. cab. de ayunt. que forma con Figuerola y San Gallart, en la prov. de Tarragona (10 hor.) part. jud. de Montblanch (6), aud. terr., c. g. de Barcelona, dióc. de Vich. sit. en llano con buena ventilacion y clima saludable. Tiene 6 casas y 1 igl. parr. aneja de la de Sta. Coloma de Queralt. El térm. confina con Pontils, Figuerola, Pilas Conesa, y Sta. Coloma. El terreno es todo llano y de mediana calidad; brota cerca de la pobl. un manantial de escasas aguas, de que se surte el vecindario para beber y demas usos domésticos. Los caminos son locales. Prod. trigo, cebada y legumbres. Pobl. 9 vec., 36 almas, cap. prod. 644,633. imp. 19,338*" (Madoz, 1847, p. 77). Wikipedia (2023). *Guialmons*. Recuperat 20 maig 2026, de https://es.wikipedia.org/wiki/Guialmons

[11] Pobles Abandonats. Una herència universal per al coneixement i desenvolupament del territori (s.d.). *Guialmons.* Recuperat 20 maig 2026 de *https*://www.poblesabandonats.cat/fitxes/559

encara palpable entre la gent gran nascuda en aquesta zona[12]. A més, entre les cases que hi havia, es distingien sobretot noms de dones com *Ca la Serafina, Ca la Malena, Ca la Magina*.

Paral·lelament, en un àmbit més de festivitat, s'organitzava la matança del porc, la Festa Major o la festa del Roser el tercer diumenge de maig[13], on era costum anar missa i després menjar coca. Sense oblidar, el temps de la sega, quan pràcticament tota la família estava involucrada, ja que vivien d'això. Com a curiositat, enllaçant amb la situació geogràfica, entre Guialmons i les Piles en aquell temps, i encara una mica avui en dia, hi havia una mica de tírria, de disputa, les típiques rivalitats entre pobles[14].

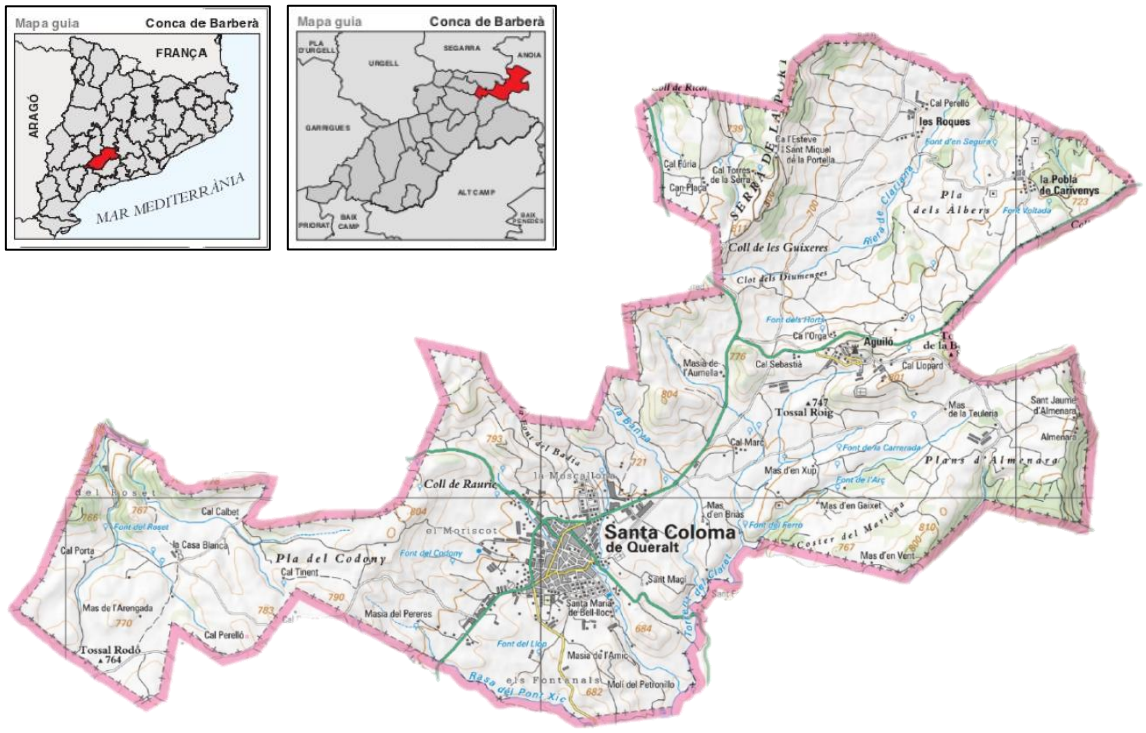

Figura 4. Toponímia del municipi de Santa Coloma de Queralt. Extret del Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya, Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya. Recuperat de https://www.icgc.cat/ca/Llibres-en-PDF/Toponimia/Nomenclator-oficial-de-toponimia-major-de-Catalunya-2009-2015.

[12] Josep Maria Compte Solà, comunicació personal, 31 gener 2026.
[13] Es continua celebrant. Ara bé, com que actualment l'església del Roser està en males condicions, es realitza en el seu exterior.
[14] Carme Sendra Sabaté, comunicació personal, octubre 2025-maig 2026.

Finalment, una altra gran part de la vida del Ramon Sendra se situa a la vila de Santa Coloma de Queralt, on es trobarà el seu taller i la seva família nuclear. En particular, l'esmentada població és el cap municipal d'Aguiló, la Pobla de Carivenys i les Roques. Amb una superfície total de 34,09 km² i 2785 habitants[15], es considera la capital de la *Baixa Segarra.*

Així doncs, la seva trajectòria vital transcórrer principalment entre Guialmons i Santa Coloma de Queralt, a part del seu entorn més pròxim[16].

3. Biografia

El Ramon Sendra Inglés[17] (vegeu annex 2) va néixer a les tres de la tarda del 5 d'abril[18] de 1910, en el domicili familiar del carrer Major de Guialmons, districte de Les Piles, província de Tarragona[19]. A més, va ser batejat el 7 d'abril a la parròquia del mateix terme, l'església de la Mare de Déu del Roser, diòcesis de Vic en aquell temps[20]. Concretament, el Ramon va ser el tercer fill del matrimoni format pel Jaume Sendra Inglés, de trenta-cinc anys, natural de Guialmons, pagès de professió, i la Josefa Inglés Moncusí (més coneguda com *la Pepa de Cal Masoveret*[21]), de trenta anys, de Vallespinosa i dedicada a les ocupacions pròpies del camp i de la casa[22].

En aquest sentit, neix en el si de *Cal Masoveret*, una família humil i d'antiga tradició pagesa, que, com els habitants de la zona d'aquell temps, vivia dels recursos que els proporcionava la terra i l'entorn. En particular, l'origen d'aquesta casa es remunta als avantpassats de la família, que originaris d'una localitat propera es van traslladar per tal de ser els masovers d'un conjunt de terres situades als afores del nucli urbà de Guialmons. En un primer moment es van instal·lar dins del poble, però, temps després a

[15] Institut d'Estadística de Catalunya (s.d.) *Codis territorials i d'entitats. 431397 Santa Coloma de Queralt*. Recuperat 20 maig 2026, de https://www.idescat.cat/codis/?id=50&n=9&c=431397&t=14-01-2026

[16] Al llarg de la vida del Ramon Sendra es va desplaçar bàsicament per la província de Tarragona, Barcelona i Lleida.

[17] Tot i que el cognom Inglés apareix algunes vegades catalanitzat, és a dir amb "a", així com alguns familiars l'escriuen d'aquesta segona manera, Ramon Sendra Inglés sempre l'escriurà amb "i". Carme Sendra Sabaté.

[18] En l'entrevista que li van fer al diari *El Pati* assegurava que no sabia amb exactitud el dia del seu naixement. Panadès, Marcel (1992, abril 24). Ramon Sendra Inglés, en *Ramon de la Pipa*. *El Pati*.

[19] Registre civil. Ajuntament les Piles de Gaià. Partida de naixement. Tomo 4, núm. 4, p. 39.

[20] AHAT. Baptismes Guialmons. Reg. 111, 1910, fol. 53 r.

[21] Josefina Sendra Sabaté, comunicació personal, octubre 2025-maig 2026.

[22] Registre civil. Partida de naixement.

causa d'una disputa amb uns veïns, van construir la masia on es trobava la pallissa que tenien. Localitzada a prop de l'era i amb un gran corral, acabarà convertint-se en la casa pairal[23].

Pel que fa al motiu del nom de la casa. Com bona part d'aquesta tipologia de renoms sorgeix a partir d'una anècdota i una característica personal. Resulta que quan els nous masovers van assistir per primera vegada a missa, la gent del poble, sorpresa per la seva baixa estatura, va exclamar "això no són masovers, són *masoverets*!"[24]. A partir d'aquest moment, van passar a ser coneguts per l'esmentat diminutiu[25]. Tanmateix, com bé s'ironitzava en una entrevista que li van fer al Ramon Sendra[26], amb els descendents, aquest terme ja no s'esqueia gens ni mica, pel fet que van ser *alts i ferms*[27].

Sobre la generació en la qual es troba el Ramon Sendra. Principalment, la conformen els cinc fills del Jaume Sendra i la Pepa Inglés. Per una banda, el que serà l'hereu, el fill més gran, el Magí; seguidament, la Rosalia, l'única noia, per tant, l'única pubilla; després, el protagonista del present estudi, el Ramon; continuant amb el Jaume, que es convertirà en el més jove; i, finalment, el Josep[28], el qual morirà en una edat molt primerenca, es creu que per una suposada pneumònia, serà enterrat al cementiri de Montjuïc de Barcelona per la seva proximitat amb l'hospital i pels costos que suposava portar-lo a Guialmons[29].

[23] Jaume Sendra Cantó, comunicació personal, 2 maig 2026.
[24] Compte, Josep Maria i Rodríguez, Joan (Entrevistadors i membres Associació Cultural Alt Gaià).(1995, maig 27). Història oral. Entrevista amb Ramon Sendra Inglès [Àudio]. Extret de fons familiar Plaza Sendra.
[25] Actualment, els descendents d'aquesta família encara són coneguts per aquest nom. Així mateix, alguns d'ells continuen vivint en aquests terrenys.
[26] Albareda, Anna i Esplugas, Mercè (1980, juny). Personatges. *La Segarra,* any 2, núm. 10, p. 11.
[27] Es veu que les generacions posteriors es van casar amb dones més altes, per això va canviar la seva estatura. Jaume Sendra Cantó.
[28] AHAT. Baptismes Guialmons. Reg. 111, 1906, fol. 50 v.; 1908, fol. 51 v.; 1910 fol. 53 r.; 1914, fol. 58 v.; 1918, fol. 67 v.
[29] Carme Sendra Sabaté.

Figura 5. Jaume Sendra Inglés i Josefa Inglés Moncusí (asseguts) i Jaume Sendra Inglés (s.d.). Extret de fons familiar Plaza Sendra./ **Figura 6.** Rosalia Sendra Inglés (s.d.). Extret de fons familiar Plaza Sendra./ **Figura 7.** Magí Sendra Inglés (assegut) i Ramon Sendra Inglés (s.d.). Extret de fons familiar Plaza Sendra.

2.1. Infantesa

Principalment, a començaments del segle XX, els infants i joves de Figuerola, Sant Gallard i Guialmons aprenien a llegir i escriure a través del rector de l'església de la Mare de Déu del Roser. Com remarcava el Ramon Sendra en l'entrevista del 27 de maig de 1995[30], al matí se'ls ensenyava lletra i números, no feien dibuix, i després cada dia anaven a missa. Entre les diverses tasques que feien, es distingeix que per aprendre els diferents idiomes, primer se'ls manava elaborar una carta en català i posteriorment traduir-la al castellà.

D'aquesta manera, va ser instruït pel rector de Guialmons, es desconeix el nom, fins als vuit o deu anys, sense anar cap vegada a l'escola de les Piles o de Santa Coloma de Queralt. A banda d'això, a les tardes ajudava a casa, així com el seu pare li ensenyava a treballar la terra i viure dels diferents recursos que oferia el medi que els envoltava. En altres paraules, l'iniciava en el món de la pagesia. Altrament, també jugava a futbol, ja

[30] Compte, i Rodríguez. Entrevista amb Ramon Sendra Inglès [Àudio]. Extret de fons familiar Plaza Sendra.

que es va començar a fer popular distreure's amb una pilota feta de draps, a part de fer *parcel·letes*; que consistia en fer veure que sembraven[31].

2.2. Adolescència i inici a l'edat adulta

Quan ja va ser més gran, es va dedicar plenament a fer de pagès junt amb el seu pare i el seu germà Jaume[32]. Tenien un hort a prop de casa, el qual de tant en tant *fangaven*[33], com també plantaven cols, espinacs, tota mena de llegum, *trumfos* de muntanya[34]... Així mateix, en aquest temps, el seu pare va comprar la hisenda del Molí d'en Prous[35], una propietat amb molts recursos naturals, sobretot llenya, que, localitzada a prop de Guialmons, va ser repartida entre els dos germans (el Ramon i el Jaume) en casar-se[36]. Cal destacar també que, gràcies a la proximitat de la propietat amb el riu *Sarguera*, un petit afluent del riu Gaià, tots els fills disposaven d'un petit terreny destinat al cultiu de regadiu, com ara tomàquets[37].

A banda d'això, tenien alguns camps, on sembraven fonamentalment ordi i blat, el cultiu típic de la zona, i que més tard *xarcolaven*[38]. S'ha de tenir en compte que el treball, com ara la sega i la sembra, es feia de forma totalment manual, a excepció de l'ajuda del bestiar, normalment mules, per llaurar. Al mateix temps, subsistien a través dels animals i mitjans de què disposaven, com ara celebraven la matança del porc o bé feien negoci al mercat de Santa Coloma amb els ous i conills del seu corral. Tot i que aquestes tasques s'encarregaven principalment les dones, els homes també participaven. Altrament, elaboraven la seva mel i el seu propi pa, amb un petit forn que tenien a casa[39].

De manera paral·lela, entre els joves era molt comú assistir a les diferents fires i festivitats de la zona, com ara la Festa Major del Roser del poble, o bé anar els

---

[31] Ibídem.
[32] Magí, l'hereu, li faltaven dos dits del peu i anava coix. Per tant, com que no podia fer de pagès plenament, el Jaume, el Ramon i el seu pare s'encarregaven de les tasques més dures. Tot i això, "ningú guanyava al Magí si es tractava de segar a mà amb la dalla". Carme Sendra Sabaté.
[33] Es tracta d'aixecar la terra amb una eina com una aixada per renovar-la. Ibídem.
[34] Varietat de patates. Després durant un temps van estar de moda els *trumfos* de Prades.
[35] Conca de Barberà. Consell Comarcal (2026). *Molí de Prous*. Recuperat 3 març 2026, de https://www.concadebarbera.cat/ca/patrimoni-arquitectonic/moli-prous
[36] Actualment, es localitza la barraca, font de Sant Magí i la pedra que marca les diferents carreteres.
[37] Carme Sendra Sabaté.
[38] Treure les males herbes dels camps sembrats.
[39] Compte, i Rodríguez. Entrevista amb Ramon Sendra Inglès [Àudio]. Extret de fons familiar Plaza Sendra.

diumenges a Santa Coloma. Tanmateix, si anaven a peu, es desplaçaven pels camins i corriols. En canvi, passaven per la carretera si feien el trajecte amb carro, on encara no passaven gaires cotxes[40].

Tot això va canviar quan el 1931, aproximadament, amb vint-i-un anys, va ser destinat a Lleida per fer el servei militar obligatori, i uns anys després, va esclatar la Guerra Civil[41]. La família va patir les adversitats del conflicte, el qual va trencar radicalment amb la tranquil·la vida que portaven anteriorment.

Figura 8. Servei militar de Ramon Sendra a Lleida (ca. 1931). Extret de fons familiar Plaza Sendra.

[40] Com a curiositat, el Ramon Sendra no es va treure mai el carnet de conduir. Normalment, quan de més gran havia d'anar a qualsevol lloc el portava la seva filla Josefina.
[41] Per respecte a la família no s'aprofundirà en l'època de la Guerra Civil.

2.3. Matrimoni i família

El començament de la Guerra Civil va coincidir amb el festeig entre el Ramon i la Nativitat Sabaté Masip (més coneguda com a Nati). Una noia natural de Guialmons, concretament, de *Ca la Malena*[42], nascuda el 24 de febrer de 1913 i batejada el 2 de març del mateix any, primera filla del Josep[43] Sabaté Ravell i la Maria (més coneguda com a *Marieta*) Masip Inglés[44]. Particularment, després de la mort sobtada del seu pare, la família Gasol va convertir la Nati, la filla més gran dels masovers, en la minyona de *Cal Gasol* fins que es va casar.

A causa de l'hostilitat del moment, la jove parella va haver d'esperar fins al 9 de setembre de 1939, quan, finalment, a dos quarts de dues del migdia van contraure matrimoni a l'església de la Mare de Déu del Roser, a Guialmons[45] (vegeu núm. inventari 001). Un any després, el 21 de setembre de 1940, a *Ca la Malena*, va néixer la seva primera filla, la Carme Sendra Sabaté. S'ha de tenir en compte que just acabava de començar a construir-se la casa de la nova família, per tant, la Carme no va néixer en les masies de *Cal Masoveret*, on es localitzarà l'habitatge edificat en part pel Ramon, amb l'ajuda del paleta. En canvi, la Josefina Sendra Sabaté, la segona filla del matrimoni, nascuda el 7 de març de 1944, sí que naixerà a casa del nucli familiar creat pel Ramon i la Nati[46].

Figura 9. Vista aèria de *Cal Masoveret*, amb les cases dels germans (ca. 2010). Extret fons familiar Plaza Sendra.

[42] Eren els masovers de *Cal Gasol*, i per això vivien a la planta baixa de la casa pairal. Concretament, els Gasol eren una família terratinent, que a part de tenir la residència principal a Santa Coloma de Queralt, disposaven d'una segona casa a Guialmons, on posseïen les terres, així com una plantació de safrà. Carme Sendra Sabaté.
[43] Al registre surt com Josep però la Carme Sendra Sabaté el coneixia com a Joan.
[44] AHAT. Baptismes Guialmons. Reg. , 1913, fol. 57 r.
[45] Registre Civil. Ajuntament les Piles de Gaià. Partida de matrimoni. Tomo 8, núm. 2, p. 2.
[46] La casa serà coneguda com a *Ca la Nati*. Carme Sendra Sabaté.

Figura 10. *Ca la Nati*, habitatge del Ramon, la Nati i les seves filles (2012). Recuperat de https://www.google.com/maps/place/43429+Guialmons,+Tarragona/@41.5089767,1.3635691

El nou habitatge, construït a prop de la casa pairal de *Cal Masoveret*, heretat pel Magí, i la residència del Jaume, es caracteritzarà principalment per ser una casa de pagès. La qual, a través de diverses descripcions de les seves filles, s'ha pogut fer una idea de com seria:

L'entrada estava plena de flors, plantades i cuidades per la Nati, que conduïen cap a la porta principal. Una vegada allà, hi havia unes escales que, per una banda, si s'anava cap a baix, es trobava la mula, el safareig, la comuna (amb una tapa rodona de fusta feta pel Ramon i amb una cortina per crear privacitat), la soll del porc (on engreixaven l'animal per a la matança a l'hivern), el corral (gallines, conills...). D'altra banda, si es pujava cap d'alt, es localitzava un menjador amb una taula i diverses cadires, la cuina (hi havia una boca de cisterna, una cuina econòmica i la llar de foc, a més d'un armari fet pel Ramon on es guardaven confitures, mel, conserves...), a part hi havia l'habitació del matrimoni i, després, el de les germanes. A prop, es trobava una àmplia estança, com una mena de rebost, en què es deixaven diversos aliments per assecar-se o bé per guardar-los (patates, cigrons...), sense oblidar, un petit espai anomenat *palanganero* que servia per a la higiene personal (hi havia un mirall, una palangana, un gerro amb aigua de cisterna i tovalloles). Finalment, a dalt de tot se situaven les esgolfes, on la família deixava la *trepadella* o *ofalç*[47] pel bestiar[48].

Així mateix, el terra de la casa estava tot cobert per rajoles vermelles, i del sostre, amb l'arribada de l'electricitat (anys quaranta principis dels cinquanta), hi havia bombetes

[47] Es tracta d'herba que es collia per després deixar assecar i donar com a menjar al bestiar durant l'hivern.
[48] Carme Sendra Sabaté.

que penjaven tal qual, sense cap làmpada. Abans d'això, l'habitatge estava il·luminat bàsicament per espelmes i llums de carbur que feien molta s*irollera* i pudor[49].

Sobre el dia a dia de la família. La vida a Guialmons era tranquil·la, marcada per les feines del camp i les anades i vingudes de les germanes a l'escola a Santa Coloma de Queralt, a uns 3km, sempre que no hi hagués treball o coses a fer a casa. De manera paral·lela, cal distingir l'habilitat que tenia el Ramon per les tasques manuals, ja fos per reparar un objecte espatllat o bé creava un enginy que li facilités la feina. Un bon exemple d'això és que, a través de trenar el boix, creava com una mena de caixes on posar les arnes de les abelles per després fer mel. Llavors, s'ho posava a l'esquena i així podia agafar l'eixam sense complicacions.

De més a més, durant les nits llargues d'hivern, s'entretenia donant forma a la fusta. Particularment, mitjançant la punta d'un ganivet i trossos de branca de boix torrada al forn[50], va crear culleres, agulles, coberts o altres objectes, com ara un recolzador per aguantar el missal durant les misses. Així doncs, es tractava d'un treball que feia addicionalment en el seu temps lliure. Per contra, l'estiu era l'època en què hi havia més feina i menys estona d'oci, ja que començava la temporada de la sega i tot el que implicava. Sense la maquinària emprada en l'actualitat, era un treball dur que exigia moltes hores, en les que pràcticament tota la família donava un cop de mà d'una manera o altra.

No obstant això, aquesta època també està marcada per la malaltia que patia la Nati i, més tard, el desplaçament de la família al carrer del Mig de Santa Coloma de Queralt. On deixant enrere la casa de Guialmons, la qual es va vendre al germà petit del Ramon, van començar una nova vida. Allà estaven més a prop de la fàbrica[51], en què van començar a treballar tant la Carme com la Josefina, així com de la nova feina del Ramon.

De totes maneres, uns anys després es van mudar definitivament al carrer Xipella, als afores, en aquells temps, de Santa Coloma. Concretament, la Nati tenia uns tiets ja grans que van decidir cuidar. Així mateix, coincideix amb el casament de la primera filla amb el Vicens Llorens Inglés. I, malauradament, després de molts anys de patiment i

[49] Ibídem.
[50] Llorens, Imma (s.d). *El Ramon de la Pipa*. Manuscrit no publicat.
[51] Treballaven a la fàbrica del *Camilo Foix*, on feien tota mena de roba (bufandes, bates...). Carme Sendra Sabaté.

diversos tractaments, el càncer es va emportar la Nati un 13 de gener de 1964, amb cinquanta-un anys. Al cap d'un temps, la Josefina es va casar amb el Ricardo Plaza Civit, i es van instal·lar, junt amb el Ramon, a la casa del carrer Xipella, on van formar una família.

2.4. Món laboral

El Ramon va començar treballant de pagès a Guialmons, fins que més tard, amb la malaltia de la Nati, va buscar feina com a granger a Santa Coloma de Queralt, on s'encarregava de cuidar gallines, entre altres animals; no s'hi va estar gaire. Tot seguit, el van llogar de manobre, cosa que el va portar a començar a picar la pedra per empedrar alguns dels carrers principals del nucli antic de Santa Coloma, per exemple el carrer Major. Com que els companys de feina es van adonar que tenia molta habilitat i afició per treballar la pedra, li feien repicar a ell[52].

Després, el van contractar com a paleta fins que es va jubilar. Entre les diverses tasques en què va participar, convé destacar: la restauració de l'església de Santa Coloma i pavimentació del Portalet, antic cementiri, a banda de la façana de pedra de l'escola Vedruna, la restauració de l'ermita de Sant Miquel de Montclar i el bloc de pisos de la "Caixa"[53], del mateix poble.

2.4. Jubilació

En jubilar-se, als seixanta-cinc anys, va convertir la seva afició de picar la pedra en una forma de vida que el va acompanyar fins als seus últims dies[54]. Concretament, instal·lant el seu taller al garatge de la casa del carrer Xipella, no hi havia dia que no se'l sentís picant al matí, ja que a les tardes anava al bar. A més, acostumava a deixar la porta oberta, cosa que convertia el carrer Xipella en un punt bastant visitat, sobretot per gent gran i amics que anaven a veure com treballava[55]. D'altres vegades només estaven ell i la pedra.

[52] Llorens, I. *El Ramon de la Pipa*. Manuscrit no publicat.
[53] Salvador Palau Rafecas, comunicació personal, 28 novembre 2025.
[54] Llorens, Judit (2024). *Ramon de la Pipa*: l'home que amb les mans donava vida a les pedres. Manuscrit no publicat, Facultat de Lletres, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, Catalunya.
[55] Josep Maria Compte Solà.

D’aquests anys, van sorgir múltiples peces, de temàtiques i funcions diverses, fetes de forma completament autodidacta i altruista. El seu públic, com elles, era bastant divers, sigui la gent que a partir el boca-orella el va descobrir, a més de l’amistat que tenia amb diverses figures religioses i el contacte que tenien aquestes, l’alcalde i amic Mariano Canals, o bé com familiars[56]. En definitiva, la seva obra va ajudar a consolidar part del paisatge urbà dels pobles de la zona.

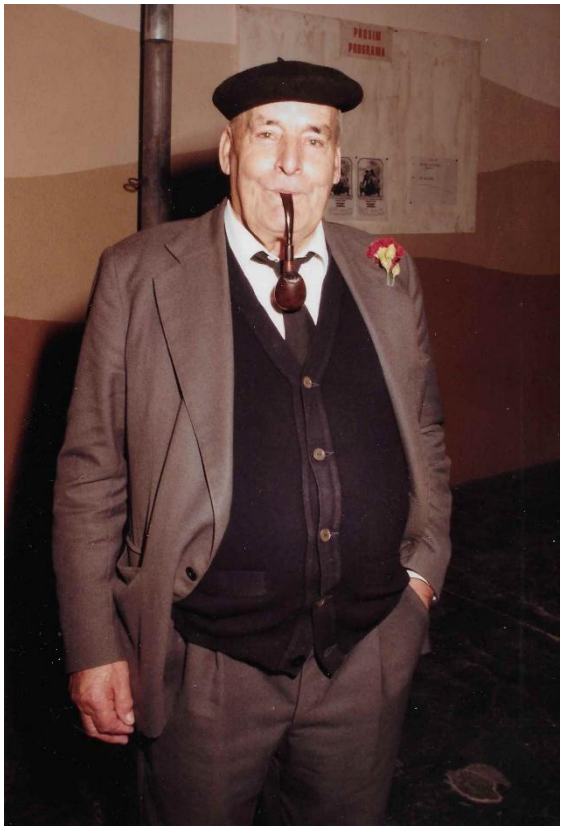

Figura 11. El Ramon en la festa de la vellesa[57] (1985). Extret de fons familiar Llorens Sendra.

[56] Llorens, I. *El Ramon de la Pipa*. Manuscrit no publicat.
[57] La festa de la vellesa, celebrada anualment, servia per trobar-se els avis i àvies del poble. S’anava a missa i després es feia un dinar. Era comú portar també un clavell en algun lloc. Avui en dia aquesta tradició ja ha desaparegut. Carme Sendra Sabaté.

2.5. Defunció

El Ramon Sendra Inglés es va morir el 23 d'agost de 1995[58] a la casa del carrer Xipella, durant els dies de Festa Major, amb vuitanta-cinc anys[59]. Deixava a les seves filles Carme i Josefina, els seus fills polítics Vicens i Ricardo, així com els seus nets: Imma i Josep, Jaume, Nati, Fineta i Ricard. A banda del seu primer besnet, el David, fill de l'Imma i el Joan Ricard, el qual va néixer just uns mesos abans. Finalment, però no menys important, amb la seva mort també es deixava enrere una forma pausada i amorosa de veure la vida reflectida en les seves estimades pedres.

2.6. *Ramon de la Pipa*, més que un renom

Entre la gent de Santa Coloma es coneixia al Ramon Sendra com el *Ramon de la Pipa*[60], perquè sempre portava una pipa a sobre. A més, no passava gens ni mica desapercebut, sobretot, per la seva indumentària; amb una boina al cap, roba negra de vellut i sabates altes, que portava encara que fes fred o calor, sense oblidar, la seva altura i el seu pas pausat i tranquil. Era també un home de costums, molt d'anar missa i, quan ja va ser més gran, d'anar al bar a les tardes.

Figura 12. *El Ramon de la Pipa* (s.d.). Extret de fons Arxiu Galo.

Entre la gent que el van conèixer es repeteix sovint que, encara que normalment no deia gaires paraules, les deia molt ben dites[61], li agradava xerrar sense evitar cap tema[62], era trempat, molt humà[63], amable, senzill, seriós, amb molta paciència i estima pels seus i pel treball de la pedra. Fet que va convertir en tota una lliçó i forma de veure la vida[64].

[58] Registre Civil. Ajuntament Santa Coloma de Queralt. Partida de defunció. L 004809, núm. 18, p. 342.
[59] En aquests moments, va ser el *masoveret* que més temps va viure, ja que anteriorment cap altre familiar va passar dels vuitanta. Tanmateix, es veurà "superat" pel seu germà Jaume, que arribaria als noranta. Ibídem.
[60] Palau, Salvador ("Galo") (1977). *800 renoms de la vila de Santa Coloma de Queralt*. Montblanc: Impremta Requesens.
[61] Carme Sendra Sabaté.
[62] Josep Maria Compte Solà.
[63] Anna Albareda Lliró, comunicació personal, 1 febrer 2026.
[64] Llorens, J. *Ramon de la Pipa*. Manuscrit no publicat.

Així doncs, tot un conjunt de característiques que han quedat en l'imaginari de la gent del poble i encara avui en dia perviuen en el dolç record de molts.

3. Picapedrer i artista?

La seva afició per picar la pedra comença quan el van llogar de manobre, però sobretot es farà més evident fent de paleta. Cal entendre que des de sempre havia presentat una gran habilitat en les tasques manuals, no havia treballat mai la pedra. No va ser fins que va participar en diferents obres com a paleta per Santa Coloma que es va observar que se'n sortia força bé. Tenia la capacitat de donar la forma que volia a aquest laboriós material. Per tant, aprèn l'ofici des de zero i de manera autodidàctica quan és ja gran.

En concret, a banda d'aquestes tasques, la primera peça o obra en si mateixa que crea se situa el 1962, en la restauració de l'església de Santa Coloma. Prèviament, s'havien de reparar algunes parts que estaven fetes malbé, com ara l'arc que es trobava al damunt de la pica baptismal així que, amb altres companys, van fer servir unes plantilles de fullola perquè a l'hora de treballar les pedres quedessin just a la mida. Quan va ser acabat es va veure el seu treball amb molt bons ulls per part de l'Associació Arqueològica de la Vila[65], actualment desapareguda. Ara bé, se li va recriminar que la feina que s'havia fet no tenia gaire mèrit, ja que el que costava era fer relleus.

D'aquesta manera, va decidir elaborar un Sant Joan Baptista batejant a Jesús (vegeu núm. inventari 003) a partir de dues pedres de la runa que hi havia a l'església. Un mestre d'estudi li va fer el dibuix i ell, després de bastants maldecaps pel que fa a l'elaboració de l'escut de Santa Coloma[66], es va encarregar de donar-li forma. Tot i això, en finalitzar-la va ser menyspreada per l'arquitecte, que el va titllar "d'aficionat"[67]. Més tard, en una entrevista que es va publicar a *La* Segarra, la revista del poble, el Ramon va reconèixer que aquest fet li havia sabut greu, fins al punt que si no hagués estat pel suport de la seva dona, no hauria picat més[68].

[65] Bàsicament, era una agrupació que s'encarregava de preservar i vetllar pels elements històrics de Santa Coloma de Queralt. Carme Sendra Sabaté.
[66] A part de la iconografia cristiana, en una banda va voler posar l'escut de la vila. Tanmateix, li va suposar alguns problemes saber com estava situat exactament el colom. Panadès (1992, abril 24). Ramon Sendra Inglés. *El Pati*.
[67] Ibídem.
[68] Albareda i Esplugas (1980, juny). Personatges. *La Segarra.*

A partir d'aquest moment, va compaginar la seva feina de paleta amb la seva afició. Alguns exemples d'aquest inici són les peces per diferents familiars que va fer, com ara les paneres, a part d'altres més religioses, destinades en alguns casos a cardenals, a causa de la seva estreta relació amb els mossens i les monges de l'entorn. Una d'elles fins i tot arribaria a Menorca, per un bisbe. A poc a poc va ser conegut tant dins del poble com de l'entorn, i com que veia que cada vegada que treballava una pedra a la gent li agradava, s'animava encara més a continuar.

Convé remarcar que el Ramon Sendra no va estudiar aquest ofici, l'aprèn al llarg dels anys a base de molta paciència, d'equivocar-se i començar de nou. S'hi comença a dedicar plenament amb la seva jubilació[69], quan té aproximadament uns seixanta-cinc anys i, ja no pararà fins a la seva defunció; al voltant de vint anys després. D'aquesta etapa es distingeixen una gran varietat de peces, entre les quals hi ha escuts familiars, plaques per alguns carrers, la imatge de Bell-lloc, obres de caràcter públic com l'homenatge a la vellesa, la gran pedra del Molí d'en Prous, la font de Sant Magí, una gran quantitat de sants en els seus darrers anys i l'última i inacabada pedra pel seu primer besnet.

Segons el recompte d'obres que s'ha pogut fer, n'hi ha més de quaranta, de moltes mides, tipologies, per diferents destinataris, exemptes i amb relleu. La gran majoria estan elaborades de forma altruista, sense cobrar ni esperar res a canvi. Respecte a això, convé explicar un fet curiós, que és la percepció que es tenia d'ell dins del seu entorn i fora d'ell. La gent del poble el veien com una mena d'artista, alguns fins i tot com un escultor. Ara bé, dins del seu nucli era el pare o l'avi que simplement s'entretenia, tenia molta traça a l'hora de treballar les pedres, estaven molt acostumats. Fins i tot ell mateix no li donava gaire importància, era més la gent de "fora de casa"[70].

[69] Al principi, no firmava les peces que feia, no va ser fins més tard que animat per la seva família va començar a posar el seu nom.
[70] Carme Sendra Sabaté.

3.1. El seu taller

El seu taller se situava al garatge de la casa del carrer Xipella. Lluny de ser un estudi ple de luxes, era un espai petit, il·luminat per una bombeta, on tenia tot el que necessitava. Per una banda, hi havia una cadira de fusta on seia mentre picava la pedra i, just al davant, va fer una caixa del mateix material on guardava els esbossos i altres papers relacionats amb les seves pedres. Per l'altra banda, en un cabasset[71] tenia totes les seves estimades i pesades eines[72], com diferents tipus de martells (escoda, buixarda), escarpes i escarpins (grosses i petites)[73], raspadors (raspalls amb tota mena de puntes com metàl·liques), punxons, regles, estenalles. Sense oblidar, les seves ulleres *d'artista*[74].

Figura 13. Algunes de les seves eines (2026). Extret d'elaboració pròpia.

Quan es va jubilar, es llevava ben d'hora, esmorzava i anava directament cap al taller. Cada dia la mateixa rutina, així com la melodia que es repetia en picar la pedra, ja se sentia molt abans d'arribar a casa seva i des de dalt el pis on vivia la família. Ara bé, a les tardes no treballava mai, sinó que anava al bar.

[71] El qual sempre portava amb ell quan picava fora de casa. Pel fet que en algunes ocasions les pedres eren massa grans per cabre dins del seu taller.
[72] Esmolades cada tres o quatre dies al ferrer del poble, conegut com el Ferrer de Tall.
[73] Llorens, I. *El Ramon de la Pipa*. Manuscrit no publicat.
[74] Quan picava la pedra, perquè no li anés cap bocí als ulls, se'ls protegia amb aquestes ulleres. Es veu que la seva filla Josefina sempre li deia que se n'hauria de comprar unes de millor, perquè tenien unes barnilles molt primes, com filferros i la resta estava bastant malmès. Però ell sempre es defensava dient que "eren d'artista". Josefina Sendra Sabaté.

Figura 14. El Ramon en el seu taller, ensenyant una peça que havia picat; possiblement un escut (s.d.). Extret de fons familiar Plaza Sendra.

3.2. Esbossos

Particularment, a l'hora de picar la pedra, seguia un esbós[75], però, no l'elaborava ell, l'ajudaven, igual que quan havia d'escriure quelcom, que li corregien[76], les seves netes o altres familiars i amics. Llavors, el Ramon s'encarregava de treure el que sobrava a la pedra, ja que veia l'obra feta molt abans de començar[77]. Així traslladava l'esbós a la pedra amb l'ajuda de l'escarpa, res de llapis, i anava picant, fent que semblés fàcil aconseguir "donar vida a les pedres".

És important ser conscient del laboriós treball que hi ha al darrere de les seves peces, el qual feia tot manualment. El treball de la pedra es diferencia per l'ús d'eines que punxen o tallen, ja que consisteix a treure material. En aquest sentit, "s'ataca" directament la pedra, o sigui que, per sobre de l'esforç mental, predomina principalment l'esforç físic[78] gràcies a les seves eines i a les mans del subjecte que crea[79].

---

[75] Moltes vegades aquests esbossos eren trets de dibuixos de diferents llibres, com els escuts.
[76] Sobretot tema de cal·ligrafia i ortografia. Llorens, I. *El Ramon de la Pipa*. Manuscrit no publicat.
[77] Josefina Sendra Sabaté.
[78] Anònim (s.d.). *Vocabulari bàsic d'escultura*. Recuperat 17 maig 2026, de http://xtec.cat/~rnieto/volum/temes/materials%20i%20eines/vocabulari%20escultura.htm
[79] En una entrevista per la *Fira de Santa Coloma* de 1994 es diu en relació amb el procés de creació del Ramon Sendra: "una sèrie d'instruments que resultarien totalment infructuosos sense l'ajuda inestimable que no té preu i solament algun Déu de la nostra creació li va oferir en safata d'argent: deu dits i dues mans". Anònim (1994, 22 abril). Ramon Sendra Anglès: quan Déu va confeccionar el món va deixar en les seves mans la màgia de l'art de picapedrer. *Fira de Santa Coloma*, p. 27.

3.3. Pedres i més pedres

El Ramon Sendra treballava amb pedres de la zona, locals, com ara el conglomerat pinyolenc, pedra dura i difícil de treballar i, contràriament, amb pedres dolces, com les argiloses (argila compactada), les arenístiques i calcàries, dins del grup de les saldonenques o sedimentàries, més manejables, però delicades a l'hora de donar forma. En especial, pel fet que són víctimes del pas del temps; de l'erosió en el cas de les arenístiques o bé es tornen negres com les calcàries[80].

Així mateix, li agradava treballar amb les pedres de la pedrera de Pontils, un poble de la zona, coneguda amb el nom de "Mubermu". Els seus treballadors en diverses ocasions, com altres coneguts, en veure una pedra bonica o que els cridava l'atenció li guardaven per ell[81]. No obstant això, per transportar-la cap al seu taller, la gran majoria dels casos, es feia de forma manual, amb l'ajuda de diferents familiars, que una vegada al carrer la portaven cap dins fent-la lliscar amb una sèrie de troncs a sota[82].

3.4. Artistes coetanis

En la segona meitat del segle XX es distingeixen una sèrie d'artistes a Santa Coloma de Queralt relacionats amb l'àmbit de la pintura, ara bé, en l'àrea de picapedrer només hi havia el Ramon Sendra. Més endavant, es localitzarà el Joan Farrés, que treballarà la pedra amb un petit martell automàtic (vegeu entrevista a Joan Farrés).

Retornant doncs a aquella època, sobresurten figures com la de Joan Ferrer Vallbona (Santa Coloma de Queralt, 1925 – Santa Coloma de Queralt, 2022). Més conegut com a *Queraltó*, va dur a terme l'ofici de teixidor a la fàbrica familiar, dedicada a la roba de cuina, fins que es va jubilar. Mentrestant, va compaginar la feina amb la seva afició per la pintura, la qual va anar aprenent de forma autodidàctica.

Així la seva producció pictòrica s'emmarca sobretot entre el 1945 i el 2010, quan desenvolupa un estil propi i singular, que reflecteix els paisatges de la *Baixa Segarra*, el seu entorn més pròxim, a més d'altres indrets com Sitges i Tossa de Mar. En total, al llibre de *Joan Ferrer i Vallbona, l'artista i l'entorn* (Associació Cultural Baixa Segarra,

[80] Josep Llorens Sendra, comunicació personal, octubre 2025-maig 2026.
[81] Llorens, J. *Ramon de la Pipa*. Manuscrit no publicat.
[82] Josefina Sendra Sabaté.

2011), l'autor, Joan Sendra Mestre va catalogar unes 510 teles, majoritàriament pintades en oli sobre tela[83].

Tant el Ramon com el Joan van compartir una estreta amistat, fins al punt que cadascú tenia peces fetes per l'altre. A més a més, alguns dels dibuixos previs per les seves peces els va fer el Joan, el qual passava llargues estones amb ell en el seu taller[84].

Figura 15. Pintura del Ramon picant la pedra feta pel Joan Ferrer Vallbona (2023). Extret d'elaboració pròpia.

A banda d'això, era comú que en alguna festa assenyalada com la Festa Major de Santa Coloma s'obrís, a càrrec de la "Caixa" una sala d'exposicions on es presentaven dibuixos, pintures i escultures d'artistes aficionats. Entre els quals van exposar sovint el Ramon Sendra i el Joan Ferrer Vallbona[85].

[83]Viquipèdia (2025). *Joan Ferrer Vallbona*. Recuperat de 20 maig 2026, de https://ca.wikipedia.org/wiki/Joan_Ferrer_Vallbona
[84] Carme Sendra Sabaté i Josefina Sendra Sabaté.
[85] Llorens, I. *El Ramon de la Pipa*. Manuscrit no publicat.

Figura 16. El Ramon junt amb l'alcalde Josep Maria Riba (a la seva dreta) i altres membres de l'Ajuntament en una exposició a la "Caixa" (s.d.) Extret de fons familiar Plaza Sendra.

4. Inventari de les obres de Ramon Sendra

El present inventari parteix del recull elaborat pel Salvador Palau, *el Galo* (vegeu annex 2). Tot i això, s'ha aprofundit en l'estudi de quinze peces, creant una fitxa tècnica, i seguint altres punts per donar informació sobre la seva història i la pedra en si mateixa[86] (totes les dades i fitxers adjunts s'han organitzat en unes taules). A més, cal apuntar que en aquest apartat solament es localitza un triatge de les obres més destacables o conegudes, ja que la seva producció és molt àmplia; es preveu més endavant ampliar l'inventari.

[86] Els noms de les peces es basen principalment en el que es representa, així com el lloc on es troben. Normalment, no els posava cap títol concret, sinó que sorgia segons les dades esmentades anteriorment.

4.1. Anells del Ramon i la Nati

Fitxa tècnica	
Núm. inventari	001
Nom de la peça	**Datació**
Anells del Ramon i la Nati	1938
Tipus	**Material**
Familiar	Branques de boix torrades al forn
Mesures	**Localització (passat i present)**
- 2,5 cm de diàmetre (anell Ramon) - 2 cm de diàmetre (anell Nati)	Objectes personals de la Nati i del Ramon. Actualment, es troben a casa de la família Plaza Sendra.
Mecenes o promotor	**Destinatari i propietari**
-	Nativitat Sabaté Masip i Ramon Sendra Inglés
Estat de conservació	**Preu**
L'anell de la Nati està més gastat, símbol del seu ús constant. Tot i això, les dues aliances estan ben conservades.	-
Fotografies	

Figura 17. Vista frontal de les aliances (2026). Extret d'elaboració pròpia.

Figura 18. Vista lateral de les aliances (2026). Extret d'elaboració pròpia.

Figura 19. Vista posterior de les aliances (2026). Extret d'elaboració pròpia.

Esbossos

-

Descripció

Dues aliances fetes de fusta, concretament, de boix torrat al forn. S'hi observen a l'exterior les inicials de la parella (*NS* i *RS*) envoltades de filigranes. Mentre que l'interior no presenta cap dibuix. Particularment, l'anell de la Nati es distingeix per ser una mica més petit, i tenir unes formes més arrodonies, així com una decoració similar als motius vegetals, s'acaba al darrere amb un petit llaç. En canvi, l'anell del Ramon es diferencia per la combinació de línies més rectes acabades amb formes arrodonides. A banda d'això, convé remarcar que les dues peces tenen diferents tipologies de lletra; la de la Nati sense tants recaragolaments, mentre que la del Ramon és tot el contrari (similar a la seva firma en algunes obres posteriors).

Història

En el temps lliure el Ramon acostumava a donar forma al boix amb la punta d'un ganivet. Amb l'arribada de la Guerra Civil aquest costum es va convertir en quasi un hàbit diari, creant artefactes de tota mena com unes pinces de postres amb caps d'animal (actualment desaparegudes), les presents aliances o bé, una agulla per a la Nati. Llavors, per la seva elaboració torrava les branques de boix al forn que tenien a la casa pairal de Cal Masoveret i després, s'entretenia amb un ganivet a manipular les peces.

En aquest cas, l'inici del conflicte va coincidir amb el començament del festeig de la jove parella, que es va casar just acabar la guerra. Així que va aprofitar per crear les seves aliances.

Bibliografia

-Albareda, Anna i Esplugas, Mercè (1980, juny). Personatges. *La Segarra,* any 2, núm.

10, p. 11.

-Llorens, Imma (s.d). *El Ramon de la Pipa*. Manuscrit no publicat.

-Llorens, Judit (2024). *Ramon de la Pipa*: l'home que amb les mans donava vida a les pedres. Manuscrit no publicat, Facultat de Lletres, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, Catalunya.

4.2. Agulla de pit de la Nati

Fitxa tècnica	
Núm. inventari	002
Nom de la peça	**Datació**
Agulla de pit de la Nati	1938
Tipus	**Material**
Familiar	Branques de boix torrades al forn
Mesures	**Localització (passat i present)**
- 6,5 cm de llarg - 2 cm d'ample aprox.	Objecte personal de la Nati. Actualment, es troben a la casa de la família Plaza Sendra.
Mecenes o promotor	**Destinatari i propietari**
-	Nativitat Sabaté Masip
Estat de conservació	**Preu**
Bo	-
Fotografies	

Figura 20. Vista frontal de l'agulla (2026). Extret d'elaboració pròpia.

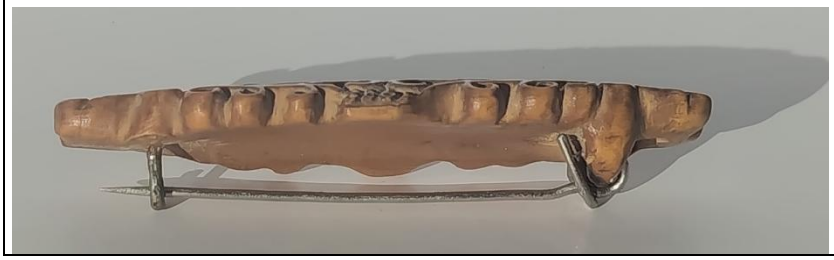

Figura 21. Vista posterior de l'agulla (2026). Extret d'elaboració pròpia.

Esbossos

-

Descripció

Agulla de fusta de boix torrada al forn, de forma romboidal. Es caracteritza per tenir les inicials de la Nati al centre envoltades de dos asteriscs o flors, així com una gran diversitat de filigranes. Al damunt es troba l'any (1938) i a sota la firma, amb les inicials, del Ramon. Al darrere és completament llis, excepte el mecanisme d'una agulla.

Història

Aquesta peça va ser creada durant la Guerra Civil, juntament amb les aliances i altres elements, seguint el mateix procediment. Una curiositat a comentar és que a l'hora d'elaborar les filigranes primer va començar per un costat i després va fer l'altre, amb la por i la dificultat afegida que li sortís semblant i no hi hagués gaires diferències.

Bibliografia

-Albareda, Anna i Esplugas, Mercè (1980, juny). Personatges. *La Segarra,* any 2, núm. 10, p. 11.

-Llorens, Imma (s.d). *El Ramon de la Pipa*. Manuscrit no publicat.

-Llorens, Judit (2024). *Ramon de la Pipa*: l'home que amb les mans donava vida a les pedres. Manuscrit no publicat, Facultat de Lletres, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, Catalunya.

4.3. Sant Joan Baptista o el baptisme (primera obra)

Fitxa tècnica	
Núm. inventari	003
Nom de la peça	**Datació**
Sant Joan Baptista o el baptisme	1962
Tipus	**Material**
Religiós	Pedra (de la runa de l'Església)
Mesures	**Localització (passat i present)**
- 73 cm d'ample - 79 cm de llargada	Pensada per ubicar-se al baptisteri de l'Església parroquial de Santa Maria a Santa Coloma de Queralt. Avui en dia, es troba a la casa de la família Plaza Sendra.
Mecenes o promotor	**Destinatari i propietari**
-	El destinatari era l'Església parroquial de Santa Coloma de Queralt. Actualment, es troba a la casa de la família Plaza Sendra.
Estat de conservació	**Preu**
Bo	-
Fotografies	

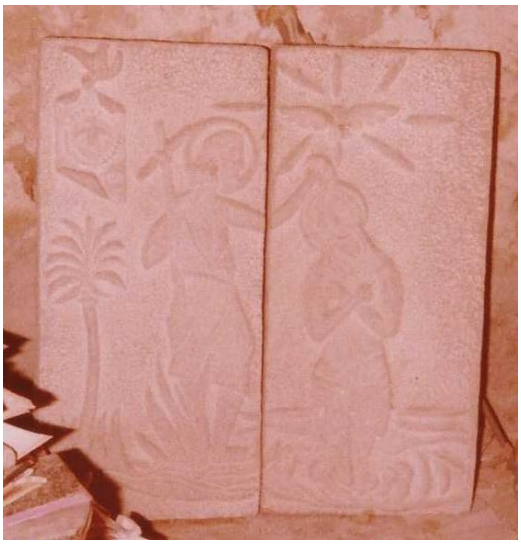

Figura 22. Les dues pedres encara separades (s.d.). Extret de fons familiar Plaza Sendra / **Figura 23.** Visió actual de la pedra (2026). Extret d'elaboració pròpia.

Esbossos o esquemes

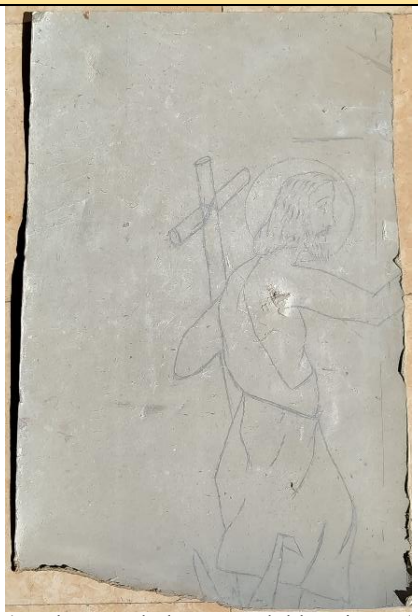

Figura 24. Esbossos de l'escena del baptisme (ca. 1962). Extret de fons familiar Plaza Sendra.

Descripció

Fet de dues pedres rectangulars, l'escena representa el bateig de Jesús per Joan Baptista, en presència de l'esperit Sant. En particular, es mostra a Sant Joan Baptista amb la mà dreta alçada aguantant una petxina des d'on cau aigua al cap de Jesús, situat dins l'aigua i cobert amb una única tela. Els dos personatges els presideix una aurèola, com també l'esperit Sant representat per un colom i uns raigs celestials. En un segon pla, s'observa una palmera i un colom que porta al bec l'escut i l'any de creació de la

peça (1962).

Història

Es tracta de la primera peça de pedra elaborada pel Ramon Sendra. En el context de la restauració de l'Església parroquial de Santa Coloma de Queralt, quan estava treballant de paleta. Després de treballar algunes pedres i motivat pel resultat, com també pel desafiament d'alguns membres en comentar que la veritable dificultat es trobava en elaborar relleus, va decidir donar forma una escena del baptisme per col·locar-la a prop de la pila baptismal.

Tot i l'esforç i maldecap en alguns dels detalls, se li va recriminar que era obra d'un aficionat, a banda que suposava massa feina il·luminar el baptisteri. Les dues pedres van quedar als baixos de la casa de la família Plaza Sendra, fins que es va decidir ajuntar-les i col·locar el conjunt just a la paret de l'entrada.

Junt amb altres peces que va fer posteriorment i altres artistes locals va ser exposada l'any 1977 en la mostra de Santa Coloma de la fira de Reus.

Bibliografia

-Albareda, Anna i Esplugas, Mercè (1980, juny). Personatges. *La Segarra,* any 2, núm. 10, p. 11.

-Llorens, Imma (s.d). *El Ramon de la Pipa*. Manuscrit no publicat.

-Llorens, Judit (2024). *Ramon de la Pipa*: l'home que amb les mans donava vida a les pedres. Manuscrit no publicat, Facultat de Lletres, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, Catalunya.

-Panadès, Marcel (1992, abril 24). Ramon Sendra Inglés, en *Ramon de la Pipa*. *El Pati*, s.p.

4.4. Escut del Cardenal Benjamín Arriba i Castro

Fitxa tècnica	
Núm. inventari	004
Nom de la peça	**Datació**
Escut cardenal Benjamín Arriba i Castro	ca. 1963
Tipus	**Material**
Religiós	Pedra (runa església)
Mesures	**Localització (passat i present)**
- 58 cm de llargada - 45 cm d'amplada	En un principi es va localitzar a la rectoria de Santa Coloma de Queralt. Més tard, es va traslladar a casa de la família Plaza Sendra.
Mecenes o promotor	**Destinatari i propietari**
Rector de la parròquia de Santa Coloma de Queralt	Es va fer pel cardenal Benjamín Arriba i Castro, a l'Arquebisbat de Tarragona, però no es va entregar mai. Avui en dia, el propietari és la família Plaza Sendra.
Estat de conservació	**Preu**
Bona	-
Fotografies	

Figura 25. Escut col·locat a l'escala (2026). Extret d'elaboració pròpia./ **Figura 26.** Escut després de la seva creació (ca. 1963). Extret de fons familiar Plaza Sendra.

Esbossos

Figura 27. Esbós de l'escut (1962). Extret de fons familiar Plaza Sendra.

Descripció

Es tracta d'una pedra rectangular que representa l'heràldica del cardenal Benjamín Arriba i Castro. S'hi observen el detallat treball de les cordes i les borles, que envolten l'escut familiar-eclesiàstic del cardenal. Finalment, als peus de la peça es distingeix la firma del Ramon i l'any, en números romans, de la seva respectiva creació

(MCMLXIII).

Particularment, convé destacar el joc que es crea amb els diferents relleus de la composició, en què es ressalten els elements més distintius.

Història

Davant del que va comportar la creació de la seva primera obra, el rector de la parròquia de Santa Coloma de Queralt li va proposar elaborar un escut pel cardenal de Tarragona Benjamín Arriba i Castro, considerat durant el franquisme com "la màxima autoritat eclesiàstica de Catalunya". Per diverses circumstàncies, entre les quals va sorprendre el detall en què va ser treballada la pedra, mai va arribar a ser entregada al seu destinatari. D'aquesta manera, va passar molt temps en la rectoria de Santa Coloma de Queralt, fins que es va decidir retornar a la família.

Una anècdota en relació amb la pedra. Quan es va traslladar a casa de la família Plaza Sendra es va decidir col·locar-la a la paret sota la qual passava l'escala. Un lloc una mica complicat de posar-la pels paletes, així com pel pes de la pedra en si. Tot i les dificultats, es va aconseguir posar-la i avui en dia compta amb la seva pròpia il·luminació, com si es tractés d'una peça de museu.

Bibliografia

-Llorens, Imma (s.d). *El Ramon de la Pipa*. Manuscrit no publicat.

-Llorens, Judit (2024). *Ramon de la Pipa*: l'home que amb les mans donava vida a les pedres. Manuscrit no publicat, Facultat de Lletres, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, Catalunya.

4.5. Sagrat Cor de la família Plaza Sendra

Fitxa tècnica	
Núm. inventari	005
Nom de la peça	**Datació**
Sagrat Cor de la família Plaza Sendra	1966
Tipus	**Material**
Familiar	Pedra saldonenca
Mesures	**Localització (passat i present)**
- 22 cm d'amplada - 41 cm de llargada	Menjador casa família Plaza Sendra
Mecenes o promotor	**Destinatari i propietari**
-	Família Plaza Sendra
Estat de conservació	**Preu**
Bo	-
Fotografies	

Figura 28. Vista general de la peça (2026). Extret d'autoria pròpia./**Figura 29.** Vista frontal de la peça (2026). Extret d'autoria pròpia.

Figura 30. Vista lateral esquerra (2026). Extret d'autoria pròpia.

Figura 31. Vista lateral dreta (2026). Extret d'autoria pròpia.

Esbossos

-

Descripció

Imatge de Crist assegut en un tron, presidit per una gran aurèola i amb un petit cor al mig del pit. Per una banda, a dalt de tot en cadascun dels extrems es localitza la seva firma i l'any de l'elaboració de la peça en números romans (MCMLXVI). Per l'altra banda, al seu lateral dret es localitzen espigues, mentre que a l'esquerre es troba raïm, relacionat amb el poble i l'entorn pròxim. Així mateix, el peu del tron està acabat com un pergamí i envoltat per un cordó trenat.

Història

Tot va començar a partir d'unes quantes pedres de diferents indrets, que ja ningú volia. Així, com si es tractés d'un trencaclosques, les va anar col·locant fins a crear una llar de foc pel menjador de la família Plaza Sendra. Just al damunt va posar les peces de tal manera que semblen una creu gravada a la paret i, més tard va posar el Sagrat Cor.

Bibliografia

-Llorens, Imma (s.d). *El Ramon de la Pipa*. Manuscrit no publicat.

4.6. Panera de la família Llorens Sendra

Fitxa tècnica	
Núm. inventari	006
Nom de la peça	**Datació**
Panera família Llorens Sendra	1968
Tipus	**Material**
Familiar	Corró
Mesures	**Localització (passat i present)**
- 76,5 cm de llargada - 52 cm d'amplada - 11 cm de gruix - 46 cm diàmetre interior - 69 cm diàmetre exterior	A l'escala de la casa de la família Llorens Sendra.
Mecenes o promotor	**Destinatari i propietari**
-	Família Llorens Sendra
Estat de conservació	**Preu**
Bo	-
Fotografies	

Figura 32. Imma Llorens amb la panera (ca. 1968). Extret de fons familiar Plaza Sendra./**Figura 33.** Església de Guialmons (2026). Extret d'elaboració pròpia.

Figura 35. Escena de la Puríssima (2026). Extret d'elaboració pròpia./ **Figura 34.** Representació de Sta. Coloma (2026). Extret d'elaboració pròpia.

Figura 36. Firma dins de la panera (2026). Extret d'elaboració pròpia.

Figura 37. Imatge actual de la panera (2026). Extret d'elaboració pròpia.

Esbossos

-

Descripció

Es tracta d'una peça de pedra feta a partir d'un corró (serveix per aplanar la terra en les tasques del camp; agricultura), per tant, és un únic conjunt, que pels elements representats se la pot dividir en dues parts. Per una banda, la part superior es distingeix per un gran cistell o panera, molt detallada i amb dues ances; la separa del segon conjunt una mena de cordó també completament treballat. Per l'altra banda, la segona part, situada a la base, es diferencia pel disseny de tres escenes, dividides per una mena de pergamí caragolat. En cada una d'elles s'hi representa, l'església de Guialmons (amb la data de creació de la peça), la imatge de Santa Coloma amb el nom de la vila gravat en les estrelles que encapçalen el colom i, finalment, la figura de la Puríssima.

Tot el conjunt es troba completament treballat, fins i tot la part interior del cistell, parcialment buidada (tot i que avui en dia està plena de terra per posar elements al damunt), en què apareix la firma del Ramon Sendra.

Història

Amb motiu de la finalització de les obres de la casa on es va instal·lar la seva filla gran, la Carme, al casar-se, el Ramon va decidir dur a terme una panera per ells; va tardar un any sencer. En aquest sentit, cal ressaltar que va ser la primera que va fer, influenciat per una jardinera que havia realitzat anteriorment. El nom de panera sorgeix de la forma de la peça i la seva similitud amb l'objecte referenciat.

En especial, el corró li va donar el seu germà Magí, de *Cal Masoveret*. Abans de treballar-la pesava al voltant de 800 kg, una vegada polida i picada va tenir un pes total de 400 kg. Així mateix, va estar un temps exposada a la botiga de la família Plaza Sendra, fins que finalment es va traslladar a la casa de la família Llorens Sendra. A causa de la seva pesantor es va haver de portar amb grua fins al domicili.

Per acabar, la panera s'ha convertit en la família en tot un símbol, sent així la protagonista de diverses fotografies familiars, a més de l'element principal de l'escala presidida per unes espigues. D'altra banda, a partir d'aquesta peça va crear una sèrie de "paneres" per familiars que seguint el mateix estil, reproduïen escenes similars.

Bibliografia

-Llorens, Imma (s.d). *El Ramon de la Pipa*. Manuscrit no publicat.

-Llorens, Judit (2024). *Ramon de la Pipa*: l'home que amb les mans donava vida a les pedres. Manuscrit no publicat, Facultat de Lletres, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, Catalunya.

4.7. Àngel de Sant Miquel del Flotats

Fitxa tècnica	
Núm. inventari	007
Nom de la peça	**Datació**
Àngel de Sant Miquel del Flotats	1968
Tipus	**Material**
Particulars	Pedra dolça
Mesures	**Localització (passat i present)**
Dimensions petites	Damunt del foc de terra de la casa del Flotats.
Mecenes o promotor	**Destinatari i propietari**
-	Flotats
Estat de conservació	**Preu**
Bo	Li van pagar, però no hi ha constància
Fotografies	
Figura 38. Imatge actual (2025). Extret de Josep Llorens Sendra.	
Esbossos	

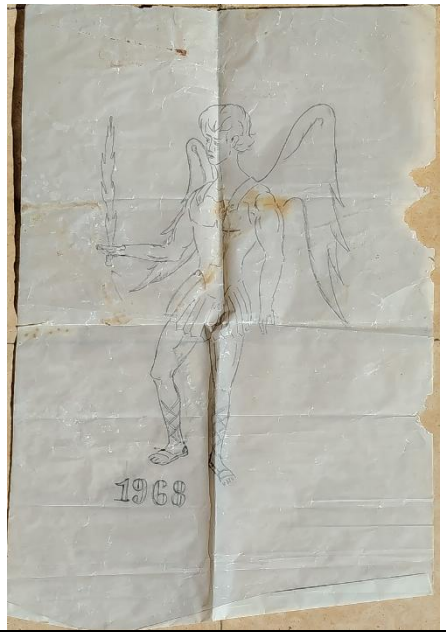

Figura 39. Possible influència per la realització de St. Miquel (1968). Extret de fons familiar Plaza Sendra.

Descripció

Consisteix en una peça rectangular, en què s'observa una única escena central, la derrota del dimoni per part de Sant Miquel. Cal destacar la representació del que seria l'infern, amb petites flames sota el diable, a més d'un llarg pergamí als peus de la pedra on apareix la data de la seva creació, el nom de la peça i la firma del Ramon Sendra. A part d'això, les figures plasmen completament l'estil del Ramon a l'hora de donar forma a diferents personatges.

Història

Des que va començar a picar la pedra, la gent per boca orella va interessar-se pel que feia i li van començar a fer encàrrecs de tota mena (escuts familiars, plaques, paneres...). Entre elles es localitza el Flotats, una persona amb cert renom i adinerada de la zona. En veure el resultat final, va pagar-li, va ser la primera vegada que va cobrar.

Bibliografia

No apareix citat o referenciat.

4.8. Campanar de Sant Miquel de Montclar

Fitxa tècnica	
Núm. inventari	008
Nom de la peça	**Datació**
Campanar de Sant Miquel de Montclar	ca. 1975
Tipus	**Material**
Públic	Pedra local
Mesures	**Localització (passat i present)**
-	Ermita de St. Miquel de Montclar
Mecenes o promotor	**Destinatari i propietari**
Família Flotats	Flotats i Ajuntament de Pontils
Estat de conservació	**Preu**
Bo	-
Fotografies	

Figura 40. Prova abans de la seva construcció (s.d). Extret fons Arxiu Galo./ **Figura 41.** Imatge del campanar (s.d.). Extret fons Arxiu Galo.

Figura 42. Família Flotats encarregada de reconstruir l'ermita (s.d.). Extret fons Arxiu Galo.

Figura 43. Ermita de St. Miquel de Montclar (2023). Extret d'elaboració pròpia.

Esbossos

Va realitzar un esbós just a la paret del seu taller, amb les mesures exactes. Tot i que es conserva, actualment no s'ha pogut fer una fotografia pel fet d'estar parcialment tapat per alguns elements. Tot i això, (vegeu figura 14), es pot observar una mica.

Descripció

Es tracta d'un petit campanaret acabat amb una coberta de dues aigües i presidit per

una creu. A més, consta d'una obertura ovalada d'on penja una campana.

Història

Quan encara treballava pel Bergadà de paleta, va participar, juntament amb altres, en la restauració de l'ermita de St. Miquel de Montclar, propietària de la família Flotats. En concret, ell es va ocupar de picar les pedres pel nou campanar.

Una curiositat relacionada és que per transportar les peces les havien de pujar amb burros, ja que l'ermita es troba al capdamunt d'un dels Cent Cims de Catalunya.

Bibliografia

-Conca de Barberà. Consell Comarcal (2026). *Ermita de Sant Miquel de Montclar*. Recuperat 8 maig 2026, de https://www.concadebarbera.cat/ca/patrimoni-arquitectonic/ermita-sant-miquel-montclar

-Llorens, Judit (2024). *Ramon de la Pipa*: l'home que amb les mans donava vida a les pedres. Manuscrit no publicat, Facultat de Lletres, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, Catalunya.

4.9. “Reposa creus” de Sant Miquel de Montclar

Fitxa tècnica	
Núm. inventari	009
Nom de la peça	**Datació**
“Reposa creus” St. Miquel	ca. 1975
Tipus	**Material**
Religiós	Pedra dolça
Mesures	**Localització (passat i present)**
Mitjana	Dins l’ermita de St. Miquel de Montclar
Mecenes o promotor	**Destinatari i propietari**
Flotats	Flotats i Ajuntament de Pontils
Estat de conservació	**Preu**
Bo	-
Fotografies	

Figura 44. Detall de les mans (2023). Extret d’elaboració pròpia./ **Figura 45.** Les mans aguantat la creu (s.d.). Extret de fons Arxiu Galo.

Esbossos
-
Descripció La peça mostra dues mans quasi en oració, completament definides i amb detalls com les ungles i algunes falanges. A més, entre elles es localitza un forat on se situaria la creu. Està tota treballada, encara que la part d'abaix es manté llisa. **Història** Arran de la restauració de l'ermita va fer diverses peces de pedra per acabar de donar-li "caliu". Entre elles es localitza aquest "reposa creus", el qual presideix l'altar. No és l'únic que va fer, sinó que a l'església de la Mare de Déu del Roser de Guialmons, se'n troba un de similar.
Bibliografia -Ajuntament de les Piles (2011, novembre 30). Ramon de la pipa [Entrada blog]. Recuperat de https://lespilesbloc.blogspot.com/2011_11_27_archive.html -Llorens, Judit (2024). *Ramon de la Pipa*: l'home que amb les mans donava vida a les pedres. Manuscrit no publicat, Facultat de Lletres, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, Catalunya.

4.10. Homenatge a la vellesa

Fitxa tècnica	
Núm. inventari	010
Nom de la peça	**Datació**
Homenatge a la vellesa	1975
Tipus	**Material**
Públic (homenatge)	Pedra saldonenca
Mesures	**Localització (passat i present)**
Obelisc: - 3 m de llargada - 1 m d'amplada (base) Pinyes o pilons: - 60 cm d'alçada - 36 cm d'amplada	Convent de Santa Coloma de Queralt
Mecenes o promotor	**Destinatari i propietari**
Ajuntament de Santa Coloma de Queralt	Ajuntament de Santa Coloma de Queralt
Estat de conservació	**Preu**
Bo, encara que en el temps ha patit diferents actes de vandalisme (pintades).	-
Fotografies	

Figura 46. Construcció de la peça (ca. 1975). Extret de fons familiar Plaza Sendra./ **Figura 47.** La peça en conjunt (ca. 1975). Extret de fons Arxiu Galo.

Figura 48. Part de sota de la peça, amb escut, nom, lloc, data i firma (ca. 1975). Extret de fons Arxiu Galo.

Figura 49. Detall dels personatges (ca. 1975). Extret de fons Arxiu Galo./ **Figura 50.** La peça actualment (2026). Extret d'elaboració pròpia.

Esbossos

No s'han localitzat. Tanmateix, la imatge dels dos avis va ser extreta pel Ricardo Plaza d'un llibre que va trobar.

Descripció

Es tracta d'un conjunt, en què l'element més destacat és la gran pedra en forma de llapis o obelisc. Encara que totes les cares estan treballades, solament, una presenta iconografia, amb la representació d'una parella de vellets catalans en relleu. Concretament, els dos porten la indumentària típica, completament detallada, des de la barretina i la pipa de l'home al mocador i faldilla de la dona, a part d'unes roses.

Així mateix, la seva cara i expressió estan marcats pel pas del temps, simbolitzant la vellesa i la seva fragilitat. Als seus peus, calçats per unes espardenyes, es localitza una inscripció que posa "Homenatge a la vellesa", a part de l'escut de Santa Coloma, la firma de l'autor i l'any.

En la base de la peça, com envoltant-la es troben quatre pinyes o pilons units per unes cadenes.

Història

No és l'única pedra d'homenatge que va fer, també es va encarregar de donar forma una peça per la trobada verdagueriana celebrada a Prades. Ara bé, en aquest cas, va ser encarregada per l'alcalde Mariano Canals i el director de la Caixa d'Estalvis, en relació amb la festa de la vellesa i al fet que no hi havia cap monument d'aquest tipus al poble.

La pedra més gran va sortir arreglant un camp i, a causa de les seves grans dimensions, a més de la por que es trenqués, va ser treballada *in situ*. Cosa que va cridar l'atenció a molts convilatans, que l'anaven a veure com el rector de Santa Coloma. A l'hora d'elaborar la base que la subjecta el van ajudar alguns paletes que com ell estaven jubilats. A part, les pinyes o pilons provenien d'antigues pedres situades en les portes de les cases per entrar els carros.

El 7 de setembre de 1975, amb motiu de la festa de la vellesa, es va inaugurar amb uns parlaments de l'alcalde i música de la tuna (tradicional agrupació musical universitària).

Bibliografia

-Ajuntament Santa Coloma de Queralt (2003). *Santa Coloma de Queralt. Normes subsidiàries de plantejament. Memòria normes urbanístiques.*

-Llorens, Imma (s.d). *El Ramon de la Pipa*. Manuscrit no publicat.

-Llorens, Judit (2024). *Ramon de la Pipa*: l'home que amb les mans donava vida a les pedres. Manuscrit no publicat, Facultat de Lletres, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, Catalunya.

4.11. Imatge de la Verge de Bell-lloc

Fitxa tècnica	
Núm. inventari	011
Nom de la peça	**Datació**
Imatge de la Verge de Bell-lloc	1980
Tipus	**Material**
Religiós	Marbre
Mesures	**Localització (passat i present)**
Dimensions mitjanes	Damunt l'altar de l'església de Bell-lloc, convent de Santa Coloma de Queralt
Mecenes o promotor	**Destinatari i propietari**
-	Església de Bell-lloc
Estat de conservació	**Preu**
Bo	-
Fotografies	

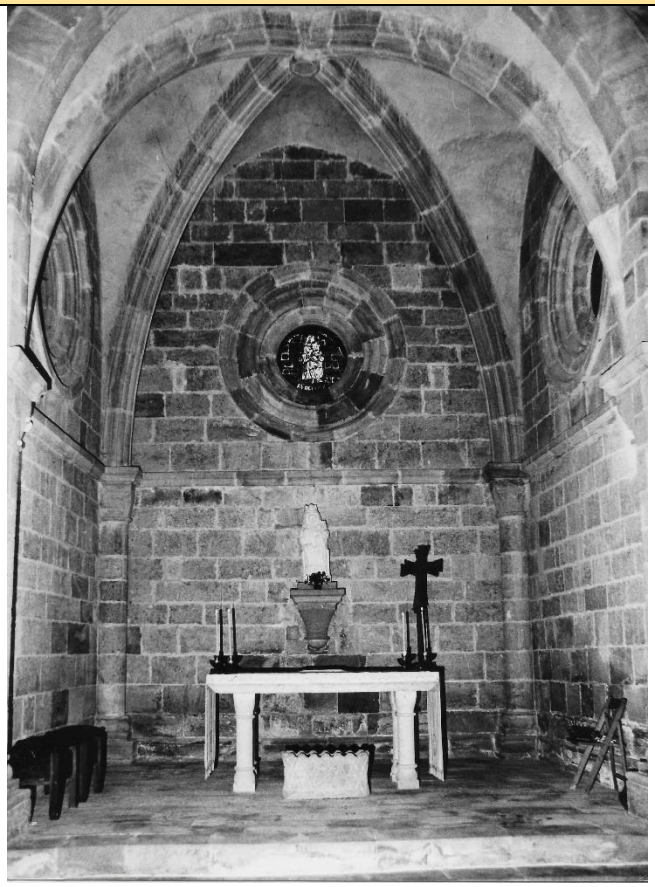

Figura 51. Imatge de la Verge (ca. 1980). Extret de fons Arxiu Galo / **Figura 52.** Panera i estàtua col·locades a l'altar (ca. 1980). Extret de fons familiar Plaza Sendra.

Esbossos

La imatge la va treure de l'antiga Mare de Déu que hi havia abans.

Descripció

Representació de la imatge de la verge amb la iconografia típica de *Sedes Sapientiae*, asseguda amb un tron amb el nen Jesús a la falda. Als seus peus, es troba una inscripció on posa "Santa Maria de Bell-lloc" i, més a baix, el símbol de l'Arquebisbat de Tarragona.

Història

A principis dels anys vuitanta hi va haver una sèrie de robatoris al poble que va fer que traslladessin la imatge anterior de la verge a la parròquia, per por que la robessin. Com que l'església de Bell-lloc va quedar buida en aquest sentit, el Ramon va preguntar al rector si en podia fer una de pedra. Després de rebre l'aprovació des de l'Arquebisbat de Tarragona, va anar personalment a la pedrera a escollir la pedra que més li agradava. Més tard, a causa de les seves grans dimensions li van portar a casa seva.

La imatge pesa al voltant d'uns cent kg i va tardar aproximadament set mesos. A més, és localitza a prop seu, acompanyant-la en l'interior de l'església, una panera de pedra amb un llaç al mig també feta pel Ramon.

El 4 de maig de 1980 es va dur a terme la benedicció de la imatge i després la família, amics i algunes autoritats del poble van celebrar un homenatge en honor de l'artista, pagat per la mateixa família.

Bibliografia

-Anònim (1980, juny). Esdeveniments: Pel maig cada dia un raig. *La Segarra,* any 2, núm. 10, p. 5.

-Llorens, Imma (s.d). *El Ramon de la Pipa*. Manuscrit no publicat.

-Llorens, Judit (2024). *Ramon de la Pipa*: l'home que amb les mans donava vida a les pedres. Manuscrit no publicat, Facultat de Lletres, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, Catalunya.

4.12. Pedra de les 3 carreteres

Fitxa tècnica	
Núm. inventari	012
Nom de la peça	**Datació**
Pedra de les 3 carreteres	1981
Tipus	**Material**
Públic	Pedra pinyolenca
Mesures	**Localització (passat i present)**
- 4,20 m d'alçada - 110 cm de gruix	Encreuament de les 3 carreteres al Molí d'en Prous, Guialmons
Mecenes o promotor	**Destinatari i propietari**
-	Veïns i el terreny de la Josefina Sendra
Estat de conservació	**Preu**
Malmès	-
Fotografies	

Figura 53. Posicionament de la pedra amb dues grues (ca. 1981). Extret de fons familiar Plaza Sendra.

Figura 54. Vista actual de la pedra, amb una placa (2026). Extret d'elaboració pròpia. →

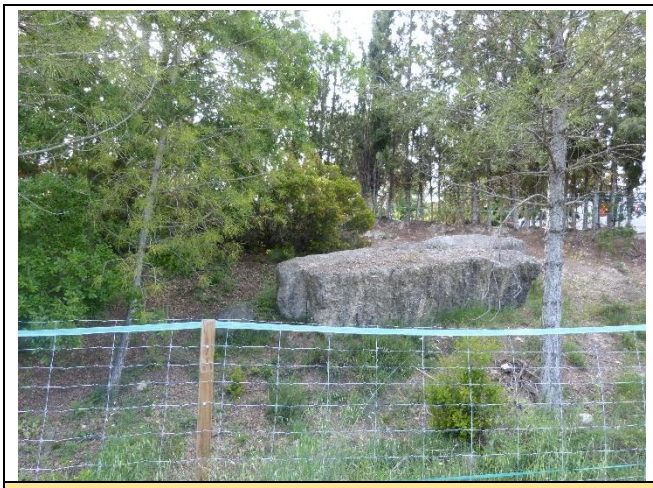
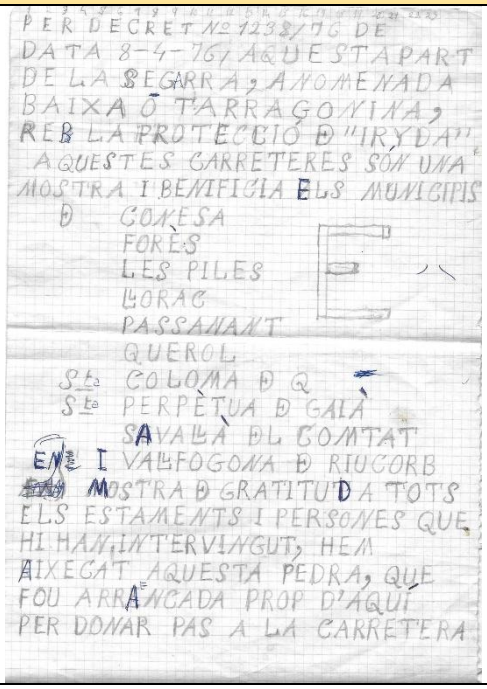

Figura 55. Cal Torres, lloc on van extreure la pedra, en l'actualitat; hi ha encara pedres de les mateixes dimensions(2026). Extret d'elaboració pròpia.

Esbossos

Figura 56. Correcció del text abans de passar-ho a la pedra (s.d.). Extret de fons familiar Plaza Sendra.

Descripció

Consisteix en una pedra de forma uniforme que conta en una sola superfície de la pedra una inscripció bastant erosionada pel pas del temps. Just al seu damunt es troba una placa amb la següent inscripció: "Per decret nº 1238/76 de data 8-4-76, aquesta part de la Segarra, anomenada baixa o tarragonina, reb la protecció de "IRYDA" aquestes carreteres son una mostra i beneficia els municipis de Conesa, Forès, Les Piles, Llorac, Passanant, Querol, Sta. Coloma de Queralt, Sta. Perpetua de Gaia, Savallà del Comtat, Vallfogona de Riucorb. En mostra de gratitud a tots els estaments i persones que hi ha intervingut hem aixecat aquesta pedra, que fou arrencada prop d'aquí per donar pas a la carretera. Agost 2013. Grabada per Ramon Sendra Inglès".

Història

El 1976 la protecció del *Instituto Nacional de Reforma y Desarrollo Agrario* (IRYDA) va convertir els camins de terra que connectaven Guialmons amb diferents pobles de la zona en carreteres pavimentades. Per això, temps més tard es va voler aixecar un

recordatori a totes les persones que hi van intervenir. Concretament, la pedra va ser treta a Cal Torres, prop del Molí d'en Prous.

A causa de les seves grans dimensions, el Ramon havia de venir a picar-la *in situ*. A més quan va ser acabada es van necessitar dues grues per posar-la dreta.

Amb el pas del temps, la inscripció gravada s'ha anat perdent, provocant que quasi no es pugui llegir. Així que el 2013 es va col·locar una placa amb la informació que tindria la pedra.

Bibliografia

-Ajuntament de les Piles (2011, novembre 30). Ramon de la pipa [Entrada blog]. Recuperat de https://lespilesbloc.blogspot.com/2011_11_27_archive.html

-Llorens, Judit (2024). *Ramon de la Pipa*: l'home que amb les mans donava vida a les pedres. Manuscrit no publicat, Facultat de Lletres, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, Catalunya.

4.13. Font de Sant Magí al Molí d'en Prous

Fitxa tècnica	
Núm. inventari	012
Nom de la peça	**Datació**
Font de Sant Magí	1982
Tipus	**Material**
Públic i familiar	Pedra saldonenca
Mesures	**Localització (passat i present)**
- 45 cm de llargada (no es pot calcular el total, ja que no es veu el fons per l'aigua acumulada) - 70 cm d'amplada	Molí d'en Prous, Guialmons
Mecenes o promotor	**Destinatari i propietari**
-	Josefina Sendra
Estat de conservació	**Preu**
Dolent	-
Fotografies	

Figura 57. La Josefina amb la font (s.d.). Extret de fons familiar Plaza Sendra./ **Figura 58.** La font actualment, menjada per la vegetació (2026). Extret d'autoria pròpia.

Esbossos
-

Descripció

Representació en una sola cara de Sant Magí amb el seu bastó al costat dret, mentre que a l'esquerre hi ha una inscripció que hi posa "Molí d'en Prous 1982".

Història

Una mica més amunt hi havia un clot on naixia l'aigua de l'afluent del riu Gaià, però anava malament a l'hora d'aprofitar-la ja que es barrejava amb la terra. Així doncs, es va demanar permís al propietari del terreny de més amunt, per poder-ho canalitzar fins a prop de la zona del Molí d'en Prous i agafar-la més bé. El Ramon i altres familiars es van encarregar de fer tot el procés, i en acabat va fer una pedra per donar-li l'aspecte de font.

Relacionat amb el naixement de l'aigua va representar a un Sant Magí amb el seu bastó, que segons la llegenda al picar-lo al terra va fer brollar aigua. I ho va fer de tal manera que la figura es situa al damunt de tres petites obertures, d'on surt l'aigua.

Bibliografia

-Ajuntament de les Piles (2011, novembre 30). Ramon de la pipa [Entrada blog]. Recuperat de https://lespilesbloc.blogspot.com/2011_11_27_archive.html

-Llorens, Judit (2024). *Ramon de la Pipa*: l'home que amb les mans donava vida a les pedres. Manuscrit no publicat, Facultat de Lletres, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, Catalunya.

4.14. Taula per la Josefina Sendra

Fitxa tècnica	
Núm. inventari	013
Nom de la peça	**Datació**
Taula per la Josefina Sendra	1982
Tipus	**Material**
Familiar	Pedra (llosa)
Mesures	**Localització (passat i present)**
- 88 cm de diàmetre - 77 cm d'alçada	Dormitori del matrimoni de la família Plaza Sendra.
Mecenes o promotor	**Destinatari i propietari**
-	Josefina Sendra Sabaté
Estat de conservació	**Preu**
Bo	-
Fotografies	

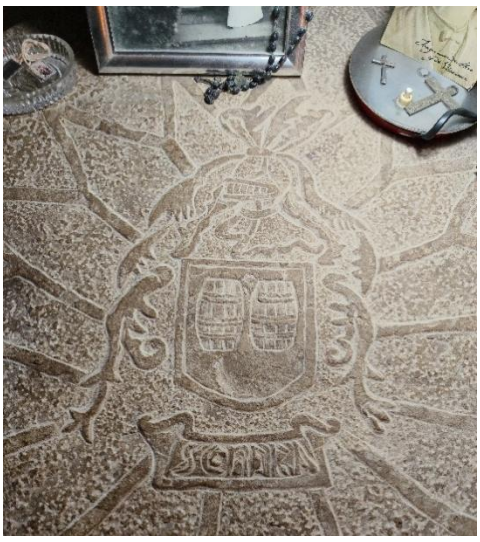

Figura 59. Vista general de la taula (2026). Extret d'autoria pròpia. /**Figura 60.** Escut de la família Sendra (2026). Extret d'autoria pròpia.

Figura 61. El detall de les potes de la taula (2026). Extret d'autoria pròpia./ **Figura 62.** Asterisc per posar les potes (2026). Extret d'autoria pròpia.

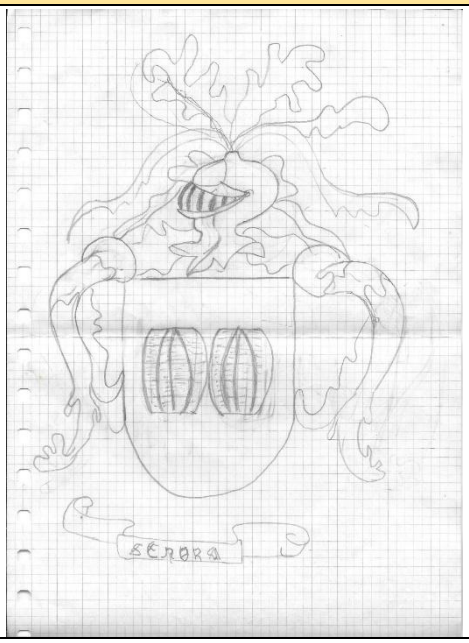

Figura 63. Detalls de les potes amb la data de creació i la seva firma (2026). Extret d'autoria pròpia.

Esbossos

Figura 64. Dibuix de l'escut de la família Sendra (s.d.). Extret de fons familiar Plaza Sendra.

Descripció

Es tracta d'una taula feta completament de pedra que compta amb característiques similars a altres taules que va realitzar; dues parts (superfície rodona i potes). Tot i això, a diferència de les altres presenta una rica decoració, en que convé destacar els elements vegetals i formes ondulants de les potes, en les quals també es pot observar la seva firma i la data de la respectiva construcció. A part, la superfície rodona consta de l'escut de la família Sendra i la recreació d'un tipus d'encaix.

En la cantonada de la superfície rodona es localitza com una mena de petit asterisc dins d'una rodona, el qual indicaria com s'han de col·locar les potes. Pel fet que no hi havia cap element secundari o afegit com un clau que les subjectés, tot el conjunt estava pensat per encaixar d'un forma determinada, sense altres elements externs.

Història

Segueix la tipologia d'una sèrie de taules fabricades per diversos familiars, ja que prové de les mateixes lloses que van trobar en les obres d'una casa pròxima. Tanmateix, en aquest cas va ser dissenyada com una "tauleta de nit" pel dormitori del matrimoni Plaza Sendra.

Bibliografia

No apareix citat o referenciat.

4.15. Escut pel David Ibáñez (última obra)

Fitxa tècnica	
Núm. inventari	015
Nom de la peça	**Datació**
Escut pel David Ibáñez	1995
Tipus	**Material**
Familiar	Pedra saldonenca
Mesures	**Localització (passat i present)**
- 40 cm de llargada - 26 cm d'amplada	A l'escala de la casa de la família Llorens Sendra.
Mecenes o promotor	**Destinatari i propietari**
-	David Ibáñez
Estat de conservació	**Preu**
Inacabat	-

Fotografies

Figura 65. Davant i darrere de l'escut (2026). Extret d'autoria pròpia.

Esbossos

-

Descripció

La peça està inacabada, només presenta la representació de l'escut de la família Ibáñez, amb el seu nom just a sota. Ara bé, a l'altre costat només està picada a punt de començar a fer la inscripció. Darrere tampoc hi ha res.

Història

Va ser l'última pedra que va picar, en concret, pel seu primer besnet, el David Ibáñez,

nascut el 19 de juny de 1995. Està inacabada, ja que el Ramon es va morir uns mesos després, el 23 d'agost de 1995. Exactament, s'ha quedat com una incògnita com anava a finalitzar la peça.
Bibliografia No apareix citat o referenciat.

5. Un alter ego: El gegant *Ramon de la Pipa*

5.1. Els gegants de Santa Coloma de Queralt[87]

Els primers gegants documentats a Santa Coloma són la parella del carrer Major, el Godofred Florià i la Dolça Blancasol[88], del 1948. Ara bé, els que es convertiran en els principals i més coneguts són els de 1958, quan l'Ajuntament, com que aquests primers formaven part dels veïns del barri, va demanar a diverses famílies la seva col·laboració per l'adquisició d'una nova parella de gegants. Així va ser com contactant amb el taller *El Ingenio*[89] de Barcelona, van aparèixer el Lluís de Queralt, que representa un dels set fills del comte Dalmau de Queralt, i la Coloma, en relació amb la patrona de la vila[90].

Pel que fa a la colla gegantera de Santa Coloma de Queralt. La seva fundació es va produir al voltant de l'estiu de 1982, en la primera Trobada Internacional de Gegants celebrada a Matadepera[91]. Amb el temps va augmentar tant el nombre de membres com el de gegants, concretament, es van construir les parelles de la Plaça Major i de la Raval de Cervera, a més cal destacar la coreografia de balls i música propis com el de la "Minerva"[92].

[87] En aquest apartat no apareixen tots els gegants ni els capgrossos, pel fet que solament s'ha volgut recollir el nom dels gegants més coneguts per contextualitzar la tradició gegantera de Santa Coloma de Queralt al llarg dels anys.
[88] Associació Geganters SCQ (s.d.). *Gegants del carrer Major de Santa Coloma de Queralt*. Recuperat 10 maig 2026, de https://gegantcat.com/fitxa/gegants-del-carrer-major-de-santa-coloma-de-queralt
[89] Botiga fundada el 1885 per Benet Escaler, s'ha convertit en l'artífex dels protagonistes de les festes majors catalans, gràcies a l'elaboració de gegants i capgrossos en cartró pedra. Emblemàtics de Barcelona (s.d.). *El Ingenio*. Recuperat 5 maig 2026, de https://rutadelsemblematics.cat/barcelona-el-ingenio.html
[90] Albalat, Judit. (2020). Els gegants i els nans: Els gegants de Santa Coloma de Queralt. Dins Joan Fuguet i Carme Plaza (Coords.), *Història de la Conca de Barberà: Cultura Tradicional i Popular*, (pp. 101-121). Tarragona: Impremta Bou.
[91] Associació Geganters SCQ (1997, abril). Geganters de Santa Coloma. *La Segarra*, any XVII, núm. 212, p. 18.
[92] Albalat. Els gegants i els nans: Els gegants de Santa Coloma de Queralt.

En aquest sentit, l'associació es va consolidar com una de les "veteranes" de la província de Tarragona[93], tenint una gran participació en trobades comarcals, territorials, nacionals, sense oblidar, les festes majors del poble o les festes de barri. A banda d'això, a finals dels anys noranta i principis dels dos mil, es van incorporar noves figures com el Ramon de la Pipa, el Doraemon, el Fra Eufèmia, el Gaietà i l'Inspector Gadget o Coll llarg.

Figura 66. En primer pla els gegants de la vila (esquerra), els de la Raval de Cervera (dreta), els del Carrer Major i els de la Plaça Major (darrere); ballant per la Festa Major (1983). Extret de fons Associació Cultural Baixa Segarra Santa Coloma de Queralt. Recuperat de https://acbs.cat/arxiu/arxiu-entitats-baixa-segarra/. Copyright Ramon Orga.

Tanmateix, el 2017, trenta-cinc anys després de la fundació de l'associació, a causa de la poca gent implicada, es va haver d'aturar l'activitat. Durant tres anys no hi va haver colla gegantera, així que per diverses festes majors l'Ajuntament va contractar els *Arreplegagegants*[94], una entitat de Barcelona que s'encarregava de fer-los ballar de tant en tant. Això va canviar, quan el 2020 es va formar una nova colla gegantera, impulsada per colomins i colomines que havien tingut relació amb l'antiga o no, però que es movien amb l'interès d'evitar perdre la tradició gegantera del poble[95].

[93] Associació Geganters SCQ. Geganters.
[94] Associació Arreplegagegants (s.d.). *Eixample. Arreplegagegants*. Recuperat 19 maig 2026, de https://www.barcelona.cat/culturapopular/ca/barcelona-gegantera/arreplegagegants
[95] Carreras, Guillem (2020, novembre). Entrevista a la nova colla gegantera. Meritxell Tardío i Arnau Garcia: «Volem tornar a organitzar la Trobada de Gegants que se celebrava per la Festa Major». *La Segarra*, any XLI, núm. 495, p.24-25.

Al llarg d'aquests últims anys, la nova colla ha creat nous personatges, a més de participar, amb el suport de molts veïns/es i entitats, en les restauracions d'antics gegants malmesos pel pas del temps, com ara els del carrer Major o els de la Raval de Cervera. En definitiva, gràcies al relleu s'ha aconseguit tornar a fer ballar els gegants de Santa Coloma per les places i carrers de Catalunya[96].

5.2. La seva creació

El 1996, un any després de la mort del Ramon Sendra, l'Associació de Geganters de Santa Coloma de Queralt, presidida pel Dídac Garcia, va decidir donar forma al primer gegant construït per la colla, així com l'únic dedicat a una persona coneguda del municipi. Particularment, tot va començar, amb el desig de l'associació de donar vida a un gegant completament nou i amb un cert lligam amb el poble. Així, després de diverses opcions, es va consolidar la idea amb l'elecció del *Ramon de la Pipa*, una figura estimada pels colomins i colomines, que pel seu posat seriós i tarannà senzill volien homenatjar per tot el que havia fet per Santa Coloma[97].

D'aquesta manera, la colla es va posar en contacte amb la Núria Martí Ninot, llicenciada en Belles Arts, d'Albió[98] de tota la vida, però també molt present en el dia a dia del poble. Fins al punt que el seu taller es trobava a Santa Coloma i feia poc havia ajudat a l'artista Francesc Anglès[99] (nascut a Terrassa el 1938 i amb estudis de medicina[100]) en l'elaboració del guix del *quatre de vuit*[101], situat actualment a la Rambla Nova de Tarragona. Ara bé, igual que la resta de la colla mai havia fet un gegant.

Tot i això, no es van tirar enrere, al contrari, moguts per la il·lusió i les ganes van començar a fer diversos esbossos i càlculs en relació amb l'equilibri i els pesos[102]. En aquest sentit, l'octubre de 1996 s'iniciava, al taller de la Núria, la construcció del gegant del *Ramon de la Pipa*. Però, abans de continuar, s'havia de parlar amb la família del Ramon Sendra per tal de tenir el seu vistiplau. Així que en la primera fase del procés de

[96] Colla Gegantera (2017, desembre). Geganters. *La Segarra,* any XXXVIII, núm. 460, p. 21.
[97] Associació Geganters SCQ. Geganters.
[98] Albió és una petita localitat, pròxima a Santa Coloma de Queralt, que pertany a la Vall del Corb.
[99] Albareda, Anna (1997, maig). Entrevista amb Francesc Anglès. *La Segarra*, any XVII, núm. 213, p. 12-13.
[100] Museu de Granollers (s.d.). *Francesc Anglès*. Recuperat 9 maig 2026, de https://museugranollers.cat/col-leccio/documentacio/francesc-angles
[101] Associació Geganters SCQ. Geganters.
[102] CEIP Cor de Roure (2006, maig). Entrevista als geganters Dídac i Jordi. *La Segarra*, any XXVII, núm. 321.

la seva construcció, van elaborar una gran i pesant peça de fang del cap, mitjançant un motlle d'enormes dimensions[103]. S'ha de tenir en compte que ja des d'aquest primer instant es va saber plasmar els trets distintius que tant caracteritzaven al Ramon.

Figura 67. Peça de fang del cap del gegant del *Ramon de la Pipa* (1996). Extret de fons Núria Martí Ninot.

D'aquests moments inicials, la Núria recorda molts nervis, ja que depenien de l'opinió de la família per tirar-ho o no endavant. A més, remarca que es va crear amb molt de *carinyo*, no es pretenia fer cap burla, ni representar a una titella o ninot[104]. I, es va aconseguir, els familiars van donar el seu permís[105].

Malgrat tot, és necessari fer un petit incís en aquest tema, bàsicament, pel que va i significa tenir un gegant del pare, avi i besavi. No tothom de la família va reaccionar de la mateixa manera, hi va haver opinions molt diverses, sobretot entre les dues filles del Ramon. Certament, tot i que avui en dia encara perviuen, no van impedir que s'aturés la seva construcció i, en especial, això es deu a la Josefina.

[103] Nuri Martí Ninot, comunicació personal, 30 abril 2026.
[104] En relació amb aquest tema, la *Veu de l'Anoia* va publicar el 21 de febrer de 1997 una secció sobre els gegants que convé fer referència: "Els gegants fan clara referència al caràcter dels ciutadans que representen (....). El que no fan mai els gegants és burla o paròdia del personatge representat. Això es deixa, invariablement, per a altres personatges que fan de contrapunt dels gegants: els capgrossos." La Veu de l'Anoia (1997, febrer 21). Editorial. Trobada de gegants a l'Anoia. *La Veu de l'Anoia*, s.p.
[105] Nuri Martí Ninot.

Deixant un moment de banda la meva objectivitat i escrivint com a besneta que soc, realment, és un honor tenir la figura del besavi convertida en gegant, és un dolç homenatge fet amb amor, similar a la seva manera de donar forma a les pedres. A més, s'ha convertit en una forma de mantenir viva la seva memòria i apropar-la a gent que com jo no el va poder arribar a conèixer.

Retornant al procés de la seva construcció. D'entrada, la Núria es va encarregar de realitzar el cap i les mans. Concretament, prèviament, amb l'ajuda de motlles es feia les peces de fang, el qual se'n van arribar a gastar grans quantitats. Seguidament, es posava una malla de galliner que servia de suport per finalitzar-ho amb capes de cartó pedra[106].

Figura 68. El Dídac i la Núria en la creació del gegant (1996). Extret del fons Núria Martí Ninot.

A continuació, la colla es va ocupar del cos i dels braços, els quals en un principi es van fer de porexpan. Una vegada es va tenir les mides, es va aplicar el cartó pedra, però en veure que no acabava d'assecar es van afegir moltes capes de més, fins al punt que va incrementar considerablement el seu pes (95 kg), un inconvenient a l'hora de portar-lo. Junt tot això se li ha de sumar l'alçada del voltant de 3,50 m[107].

Es va tardar quasi un any, fins a finals del juliol de 1997, en finalitzar-lo. Pràcticament, gran part del poble va posar el seu granet de sorra en la construcció, des de passar-se a veure el procés, al modelatge de mans del *Galo*, amic del Ramon. Aquest fet resulta curiós, ja que al no disposar de fotografies concretes de les seves mans, van haver de buscar algú que en tingués unes de similars.

[106] Tècnica similar al paper maixé, habitual en la creació de gegants.
[107] Associació Geganters SCQ (s.d.). *Gegant Ramon de la Pipa de Santa Coloma de Queralt*. Recuperat 10 maig 2026, de https://gegantcat.com/fitxa/gegant-ramon-de-la-pipa-de-santa-coloma-de-queralt i Arnau Garcia Massons, comunicació personal, 11 maig 2026.

Figura 69. *El Galo* i les "seves mans" (1996). Extret del fons Núria Martí Ninot./ **Figura 70.** Vestint el gegant (ca. 1996-1997). Extret del fons Núria Martí Ninot.

A banda d'això, altres persones de Santa Coloma també van jugar un paper clau en la caracterització del gegant, com la realització d'una pipa de fusta exclusiva feta pel Tomeu, un convilatà. A més de la gran tasca de les dones del casal, les quals van confeccionar, gràcies a l'experiència d'una antiga modista entre elles, un "trage" a mida, que representa a la perfecció la indumentària típica que solia portar el Ramon. En aquest punt, per il·lustrar tot el minuciós treball, cal mencionar que a l'hora de confeccionar les faldilles del gegant, per no trencar amb l'idea de "trage" i ja que no es podien fer uns pantalons, es van treballar de tal manera que ho semblessin i no volessin tant com les d'altres gegants.

Cal també mencionar l'anècdota de la boina. Pel fet que es va escollir una fàbrica del País Basc per la seva elaboració i quan va arribar van descobrir que allò era una txapela, així que una de les dones jubilades es va encarregar de descosir-la i donar-li forma de boina[108].

Finalment, es va pintar amb pintura plàstica de la marca *La Pajarita*. En aquest sentit, es va acabar d'atorgar vivacitat al gegant, plasmant des del detall més petit, com el color peculiar del seus ulls, que en conjunt acabaria dotant-lo de l'essència del *Ramon de la pipa*. Durant tot aquest temps, només li han hagut de canviar la camisa, per tant, no ha calgut avisar a la Núria perquè fes cap mena de retoc[109].

[108] Dídac Garcia Sola, comunicació personal, 9 maig 2026.
[109] Nuria Martí Ninot i Arnau Garcia Massons.

Figura 71. El rostre del gegant ja pintat (ca. 1996-1997). Extret del fons Núria Martí Ninot.

5.3. Bateig i vida del gegant

Per la Festa Major de Santa Coloma, celebrada el mes d'agost, del 1997 es va batejar el gegant del *Ramon de la Pipa*[110]. En particular, l'acte que va produir-se a la plaça Major del poble, va tenir un gran nombre d'assistents, equiparable al que havien tingut en algunes de les grans trobades geganteres. Els colomins i colomines tenien moltes ganes de veure el resultat de què havia suposat tants mesos de treball, a banda que anteriorment des de l'associació es van repartir una sèrie de confits, com si es tractés d'un bateig de veritat, per convidar a la població. Especialment, va consistir la benedicció del mossèn, una sèrie de reconeixements als seus creadors i familiars, a més, del primer ball del gegant. En conjunt, segons la diversa gent que hi va assistir va ser un acte carregat d'emocions.

[110] La Segarra (1997, agost). Coses que passen. *La Segarra*, any XIX, núm. 216, p. 6-7.

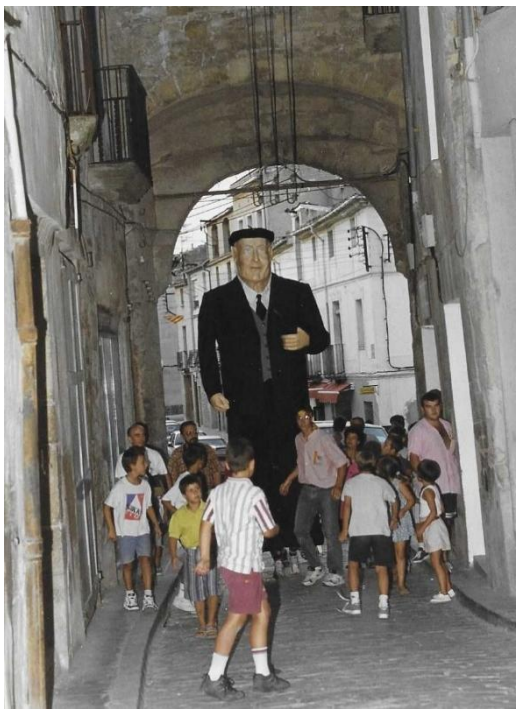

Figura 72. A punt d'entrar a la Plaça (1997). Extret del fons Dídac Garcia Sola./ **Figura 73.** La Núria Martí, la colla i el gegant (1997). Extret del fons Dídac Garcia Sola.

Al llarg d'aquests anys el gegant ha participat en diverses festes majors i trobades com el centenari, també ha viatjat a diferents indrets com Mallorca, en el qual va ser portat en vaixell, o fins i tot ha anat a Valladolid[111]. A més a més, el 2022 es va celebrar el seu 25è aniversari i el 2027, que farà trenta anys des de la seva construcció, ja s'ha anunciat que es té previst celebrar-ho, encara es desconeixen els detalls[112].

6. Llegat i memòria

Avui en dia, el *Ramon de la Pipa* continua molt present entre la gent, el poble, com també entorns, i això és gràcies a les seves pedres, al seu tarannà senzill i pausat, sense oblidar, la seva manera de vestir i portar a tot arreu la seva estimada pipa. No li agradaven gaire les alabances i potser si d'alguna manera s'hagués assabentat d'aquest treball, comentaria que tot això és massa, que no n'hi ha per a tant. Poc s'hauria imaginat que arribés a tenir tant ressò, que les seves pedres donarien vida a múltiples

[111] Dídac Garcia Sola i Arnau Garcia Massons.
[112] Nova Conca (2026, maig 19). Santa Coloma de Queralt acollirà la XXa Trobada Gegantera Comarcal: Dissabte es va proclamar a Montblanc als gegants de Santa Coloma de Queralt com a Hereu de la Conca 2027. *Nova Conca*. Recuperat 20 maig 2026, de https://www.novaconca.cat/noticia/267143/santa-coloma-de-queralt-acollira-la-xxa-trobada-gegantera-comarcal

escenes, reunirien gent molt diversa, i es repartirien per diversos indrets del territori, i no cal dir res de tenir un "germà bessó" fet de cartó pedra.

Al llarg dels anys, algunes de les seves peces situades en llocs públics han patit actes vandàlics, d'altres, amb la mort o el desplaçament dels antics propietaris han sigut retornades, també han experimentat el pas del temps d'alguna manera o altre, sigui a través de condicions adverses, per la naturalesa, o bé diversos intents de treure-les del seu lloc. Però sempre s'han topat amb un inconvenient, els guardians i les guardianes de la seva memòria, que fan i continuaran fent tot el possible perquè se'l recordi.

7. Entrevistes

Aquest apartat pretén recollir les transcripcions de les diverses entrevistes elaborades al llarg del període de recerca, on s'ha fet resums de la informació recollida, sense copiar de manera literal tota la conversa. Pot resultar una mica confús a vegades, ja que es fan diverses referències a termes i persones de la zona. Principalment, neix de l'interès de conèixer la varietat de perspectives de les persones de fora del nucli familiar, que d'alguna manera van mantenir relació amb la seva figura.

Per tal de tenir una base des de la qual partir s'ha consultat els següents llibres[113]. Així mateix, el mètode final que s'ha optat per la majoria dels casos en el moment de fer l'entrevista ha sigut el de les trobades presencials, en diferents llocs i hores segons cada persona. No s'ha emprat cap mena d'element tecnològic per enregistrar, sinó que per continuar amb la idea de trobada el més casual possible, s'apuntava tot en una llibreta.

D'aquesta manera, prèviament es contactava a través d'una trucada o un missatge de text amb les persones interessades i després d'acordar el dia, hora i punt de trobada es preparaven els diferents temes i preguntes a tractar. En el moment de l'entrevista se seguia aquest esquema proposat i també anaven sorgint nous punts a parlar. Bàsicament, es deixava parlar i s'escoltava el que deien els entrevistats.

Pel que fa al moment de contactar amb les persones. Es podria utilitzar la metàfora que s'anava estirant el fil, en el sentit que quan es parlava amb algú podia mencionar a un

[113] Curthoys, Ann i McGrath, Ann (2011). *How to write history that people want to read*. Austràlia: PALGRAVE MACMILLAN. Folguera, Pilar (1994). *Cómo se hace historia oral* (1a ed.). Madrid: EUDEMA.

altre que va estar implicat i tenia qualsevol mena de relació amb la figura del Ramon, i així anar fent. S'ha de tenir en compte l'avantatge que visc en un poble on pràcticament tothom coneix a tothom. Sense oblidar, el suport i ajuda de la família a fer de "detectius".

La gran part de les entrevistes les feia sola, però ni va haver-hi algunes que estàvem acompanyats. La conversa fluïa de forma diferent. Altrament, aquest apartat no conté les transcripcions de totes les entrevistes realitzades, falten les del Jaume Sendra Cantó i el Ramon Ibáñez Pedrós, familiars. Tot i que s'ha decidit no afegir-los, es veuen plasmats d'una certa manera en la investigació. Per una banda, la trobada amb el Jaume, nebot del Ramon Sendra, em va permetre acabar d'entendre com és i era viure a *Cal Masoveret*, ja que, concretament, encara viu a la casa pairal de la família. Per l'altra banda, la conversa amb el Ramon, el meu tiet i membre de l'antiga colla gegantera de Santa Coloma, em va fer encara més partícep de l'estima cap als gegants i tot aquest món, així que acabaré amb *fal·lera, fal·lera, fal·lera gegantera!!*[114]

7.1. Salvador Palau Rafecas

Divendres, 28 de novembre de 2025

18:00 h

Bar la Caixa, Plaça Major

Santa Coloma de Queralt

Salvador Palau Rafecas, anomenat *el Galo*, va treballar durant bastant temps com a paleta. Tanmateix, se'l coneix per la seva afició per la història de Santa Coloma de Queralt, així com l'estudi dels molins de la zona[115]. A banda d'això, va ser molt amic del Ramon Sendra.

[114] És una expressió, com una mena de càntic que utilitzen les colles geganteres que significa emoció, passió, entusiasme cap al món dels gegants.
[115] Un exemple de les investigacions que ha dut a terme: Palau, Salvador (s.d.). Els molins fariners a la Conca Alta del riu Gaià, a Recerques Lleidatanes.

Resum:

Més que una entrevista com a tal, és una trobada. Porta amb ell una carpeta de portafolis plena de fotografies i em comenta que dins del seu arxiu (Arxiu Galo) té diverses carpetes de gent coneguda de Santa Coloma. En aquest cas, tot està relacionat amb *El Ramon de la Pipa*, hi ha des de fotos detallades de les peces que va picar fins a invitacions a homenatges privats, articles de diari on apareix, a més de la creació i el bateig del gegant. Però sobretot es distingeix per un detallat inventari dels treballs del Ramon Sendra.

En aquest sentit, passem l'estona comentant les diverses fotografies que componen la carpeta, com també recordant antigues anècdotes. Entre elles m'explica que el Ramon i ell van treballar plegats com a paletes, concretament, durant un any en els pisos de la Caixa de Pensions de Santa Coloma. Un d'aquells dies els va enxampar una gran pluja i ell li va dir "Ramon, correm que ens mullarem!", tanmateix, el Ramon va respondre "Tranquil, que al davant també hi plou". Ho comenta amb un somriure i amb nostàlgia. A part, m'explica que anava a veure'l sovint com picava la pedra, un dels motius que tingui tantes fotos, li agradava veure com treballava i conversar amb ell. Així mateix, mirant imatges sobre la construcció del gegant, em diu tot orgullós que les seves mans van servir com a model per les del *Ramon de la Pipa* de cartó pedra.

La conversa s'allarga una mica més i al final, content, em diu que s'alegra pel meu interès cap al Ramon i que quan acabi el treball ja li deixaré llegir.

7.2. Josep Maria Compte Solà

Dissabte, 31 gener de 2026

11:00 h

Casa seva, C/ Verge del Pilar

Santa Coloma de Queralt

Josep Maria Compte Solà (conegut pel renom *el Pons de Biure*). Actualment jubilat, un dels entrevistadors de l'Associació Cultural Alt Gaià de l'entrevista que es va dur a terme a Ramon Sendra Inglés el 1995.

Preguntes i temes que es parteix:

1. Associació Cultural Alt Gaià. De què es tractava, en què consistia? Alguna relació amb l'actual Associació Cultural Baixa Segarra?

2. Entrevistadors, qui eren?

3. Recuperació memòria oral i història oral, amb quina finalitat?

4. Com s'escollia als entrevistats?

5. Transcripció de l'entrevista en paper?

6. Hi ha continuació del casset? (En total actualment es poden escoltar 60 min)

7. Com va ser l'entrevista?

8. De què se'n va fer de l'àudio? Un treball?

9. Percepció, com el va veure? Com el descriuria?

10. Era la primera vegada que parlava amb ell? Primera impressió o impressions

11. El consideres un artista?

Respostes i resum:

1. Es tracta de l'actual Associació Cultural Baixa Segarra, en aquell temps tenia el nom d'Associació Cultural Alt Gaià. Encarregats de conservar la història del poble, a través de diferents projectes com ara la publicació d'investigacions a *Recull*.

2. Entrevistadors del casset. Josep Maria Compte Solà i Joan Ramon Rodríguez Ximenós. Josep Maria es va fer soci per afició, molt jove. Es va impulsar una investigació per recollir la història oral. En un inici, el Silvestre Palà i ell fan d'entrevistadors, després es para per un any (assumptes personals Palà). I retornen les entrevistes, però aquesta vegades portades per Josep Maria Compte i Joan Ramon Rodríguez.

3. Recollir la memòria, història oral d'abans. Principalment, es fan per afició. S'entrevistava a gent gran.

4. Els escollien ells (els de l'Associació), normalment persones grans. Alguns exemples que anomena i se'n recorda:

- Isidro Castells, escultor i pintor

-Algú del *Què* (renom d'una casa de la zona)

-Un tal Ribalta

5. i 6. No es va fer transcripció. Desconeix, no recorda si hi ha continuació. Les cintes de la gravadora les ha de tenir l'Associació. Ho preguntarà i em trucarà (no les van trobar). Comenta que es seguia un guió, transcrit de publicacions franceses, també mirarà a veure si el pot localitzar. Comento que la cinta no s'acaba de sentir bé del tot, sort que ell a vegades repeteix les coses, això m'ajuda a entendre. El Josep Maria Compte respon que ell parla fort, però també és estrany perquè no recorda que el Ramon Sendra parlés molt fluix. Relaciona aquest problema amb la gravadora i les complicacions que tenien per fer-la anar.

7. Comenta que en general les entrevistes van ser complicades, molts entrevalls a l'hora de gravar-la. Per una banda, a causa de la gravadora, difícil de manipular, molts botons. A vegades s'havien trobat que no gravaven les entrevistes. Per l'altra banda, com que la majoria de persones entrevistades eren grans, a vegades resultava complicat, ja que no volien respondre a certes coses o bé, no es podia seguir el guió, ja que se n'anaven molt per les branques, sobretot parlaven de la Guerra Civil (molt difícil de controlar les respostes). Tot i això, remarca que en l'entrevista que li van fer al "Ramon de la Pipa" va "ser de bastant ben portar". Tenia ganes d'explicar, i responia a tot al que li preguntaven, sense evitar cap tema.

No se'n recorda exactament d'on va ser l'entrevista. Li comento que se sent el rellotge de paret de casa la Josefina Sendra. A més Josefina Sendra també em va explicar que l'entrevista es va fer a casa seva.

8. La intenció després era fer un *Recull* (publicació anual d'investigacions). "Es va quedar penjat", no es va acabar de fer. És possible trobar en l'índex d'algun *Recull* l'inventari de les entrevistes que es van publicar.

9. i 10. Li recordo que és curiós que el van entrevistar uns mesos abans de la seva defunció, es sorprèn, hi està d'acord.

El descriuria com un home molt amable, senzill i amb ganes d'explicar el que sabia. Que cridava l'atenció perquè sempre anava vestit igual: amb sabates altes, vellut negre, una boina i una pipa, fes calor o fes fred. Molt de missa, dissabtes i diumenges, no se'n perdia. "Que es veia que si hagués pogut triar la seva feina seria la de picapedrer."

M'explica que potser molt jove amb al seu pare el va anar a veure unes dues o tres vegades al garatge (a baix a casa on cada dia picava la pedra). Principalment, per preguntar-li sobre les arnes, Ramon Sendra en tenia al tros. Remarca el llaç que existia entre els poblets en aquells temps, amb la gent que havia viscut a Biure, Guialmons, les Piles, però que després havien anat a viure a Santa Coloma. Tot i que ja no vivien al mateix lloc, els mantenia units d'on venien, remarca que abans hi havia molta comunicació entre els poblets.

Anècdota que recorda d'una vegada que el va anar a veure acompanyant al seu pare. El Ramon Sendra els va dir si volien un "trago" de moscatell i va demanar a la Josefina que li portés, però ella no li va portar, dient que no n'hauria de prendre. També comenta que molta gent anava a veure'l per passar l'estona, molts dels quals eren gent gran que ja no hi són. Agradava veure'l treballant. Així mateix, diu que de les vegades que hi havia anat sempre explicava com treballava la pedra; primer feia un dibuix en paper, després el feia a la pedra i, finalment, picava, donant-li forma. Feia servir molts curros de l'era per picar escenes. Tots els matins estava a baix treballant, cada dia, a les tardes anava al Bar l'Estrella, del poble, (era molt de bar). A l'hivern dins del garatge, a l'estiu a fora, porta oberta o fins i tot a vegades al carrer.

També recorda que l'havia vist portar les seves eines a esmolar al ferrer (el seu tiet)," El Ferrer de Tall", a Cal Vergés. Que fins i tot algunes eines les havia fet el ferrer per ell.

11. "Sí, oi tant! Això no ho fa tothom (treballar, donar forma a la pedra), ho saben fer artistes. "Com un mecànic" per saber treballar els diferents materials, tenia quelcom per fer coses manuals.

*Peces que recorda que havia fet el Ramon Sendra:

- Font Portalet o Plaça Església, comenta que li sona més a la Plaça de l'Església

- Altar de l'Església de Figuerola (remarca que feia moltes obres de temes religiosos)

- Pilars curros Església de Sant Gallard

- Placa entrada de Cal Trull, segurament a dins també una altra obra (la exdona del Trull era de Guialmons)

- Jardinera família Plaza Sendra al cementiri de Santa Coloma

- Antic Hospital, a la Residència (li dic que aquestes peces ara estan a casa, em comenta que clar moltes de les peces més grans són difícil de transportar o moure, en canvi les petites si ja no hi són les persones per qui li va fer o es llencen o es posen en un racó).

- Monument dels avis (remarca els detalls de la barretina i les espardenyes, afirmant que plasmen el temps en què va viure el Ramon Sendra). Comenta que està molt ben feta, però amagada en el lloc on es troba.

- Cal Ximenós, creu que potser va fer quelcom

- Encarnació (parenta)

- Pedra sobre les carreteres poblets, la van aixecar amb la grua.

*Recorda que havia fet exposicions (Caixa de Pensions)

*Em comenta que l'home de la Palmira Amatllé, Cal Joan Xic, treballava en la pedrera i també compartia la mateixa afició que el Sendra per picar la pedra. Actualment, viuen a Òdena i tenen una casa a Aguiló.

*Importància que va tenir la creació del gegant, "no li fan a tothom un gegant".

*Recorda que treballava amb el Bergadà, que havia picat pedres dels marges, pedra vista a façana d'algunes cases.

*Pregunto si caldria fer-li un homenatge. Moltes peces d'ell que ha fet pel poble es desconeixen com ara la font (ell tampoc coneixia que l'havia fet el Ramon Sendra). Pensa que seria interessant fer-li. Mai va cobrar res per picar les pedres.

Publicació *Recull* a finals d'any podria ser una opció.

*Em recomana, anar veient la gent, la relació que existeix entre ells. Tornar-ho a inventariar a través de fotografies i descripcions, a més d'inventariar les peces amb què treballava. Que ja li deixaré llegir quan acabi el treball.

7.3. Anna Albareda Lliró

Diumenge, 1 febrer de 2026

18:30 h

Casa seva, Plaça Major

Santa Coloma de Queralt

Anna Albareda Lliró, presidenta de l'Associació Cultural Revista La Segarra (la revista local de la *Baixa Segarra*), actualment està jubilada. Va ser una de les entrevistadores de l'entrevista a Ramon Sendra, publicada a *Personatges* a *La Segarra* el juny de 1980, a més d'amiga.

Preguntes i temes que es parteix:

1. Apartat *Personatges* (mirar quan es va començar a fer, potser hi ha breu explicació*) de La Segarra ("La nova imatge de la Verge de Bell-lloc"). Com va sorgir la idea? Com triaven els entrevistats?

2. Entrevistadores

3. Com va ser l'entrevista? Què et va cridar l'atenció? Li vau poder preguntar tot el que vau voler?

4. Impressions, records, anècdotes. Com el descriuries?

5. El consideres un artista?

6. A *La Segarra* s'han publicat escrits sobre ell (portada amb benedicció gegant, obres...). Té el seu què, aparèixer a la revista, no? No ho fa qualsevol.

7. "No n'hi ha prou amb elogiar la seva obra cada cop que s'inaugura una peça. Hauria d'haver-hi un agraïment més autèntic" (extret de l'entrevista que li van fer). Homenatge, se n'hauria de fer?

8. Te'n recordes de la benedicció del gegant a la Plaça Major?

9. Obra pel Bisbe Deig a la Catedral de Menorca, postal (18/09/1980)

Respostes i resum:

De seguida em comenta que ella no té gaire informació. Així com que ha passat bastant temps de tot plegat, moltes coses no se'n recorda.

1. Triaven personatges coneguts de SCQ*. Els van dir que havien de fer l'entrevista. Em comenta que fent entrevistes al llarg d'aquests anys li ha permès conèixer a diferents persones i apropar-se a diversos perfils, establir amistats, que potser sense aquest previ contacte no s'haguessin fet mai. En el cas del Ramon Sendra, era la primera vegada que parlava amb ell, no el coneixia d'abans, no hi havia relació. Però a partir de l'entrevista es van fer amics, remarca la diferència d'edat. Durant 10-12 anys van ser amics, molta amistat.

2. Anna (ella) i la Mercè.

3. i 4. Va ser a casa de la Josefina Sendra, "xerrava molta cosa sobre la guerra". Quan van quedar abans per anar fins a casa seva recorda una anècdota amb un escurçó. Diu que sobretot li ve el cap aquesta anècdota. Es veu que pel camí es van trobar un escurçó i ell amb el peu (molt gran, "immens" com ell) el va matar d'una xafada.

El descriuria: molt afable, molt amable, fort, parlava de la Guerra, "molt bona persona, molt humà", molt alt, a poc a poc. Era molt obert, un personatge molt popular a Santa Coloma (motiu pel qual el van triar per a l'entrevista), era artista per ell, li sortia de dins, autodidacta, "era manetes". "Trempat", ho remarca. Molt de xerrar.

5. "Sí, sens dubte."

6. Sí, la veritat és que sí. Em comenta que si he revisat les revistes antigues, li dic que sí i que fins i tot he consultat el format en línia. Em diu que així ja està (qualsevol dubte li puc preguntar en aquest tema).

7. Aquest tema de l'homenatge sorgeix parlant. Ella em comenta que està bé que faci un treball sobre el besavi i a partir d'aquí em pregunta quan es va morir. Li contesto que el 1995, per Festa Major, el 23. A partir d'aquí em proposa fer-li un resum d'un parell de pàgines de la seva vida, de les obres principals, escollint bones fotos; preparar un homenatge per publicar-ho a *La Segarra* per la Festa Major d'aquest any 2026, seria a primers d'agost. Contactar amb ella un temps abans.

8. No se'n recorda. Creu que hi era, però no li ve present. Llavors, em diu que pel tema del gegant he de parlar amb la Nuri Martí, i si tinc el seu contacte. Li responc que estic pendent, en procés de trobar-lo. Em diu que ella el pot aconseguir. Truca al mateix moment a la mare de la Nuri, la Nati Ninot, li explica qui soc i el treball que estic fent, a veure si em pot passar el número de la seva filla. La Nati diu que cap problema i també aprofita per explicar que encara conserva al seu garatge el motlle del gegant, de la cara. Per si el volgués veure (al cap d'un temps hi vaig). L'Anna Albareda em passa el seu contacte i el de la Nuri també. La conversa continua i es parla que el gegant el va fer la Nuri i el Dídac Garcia de la Colla Gegantera. A més, les dones, principalment jubilades, van fer-li el vestit als jubilats. La Carme Borrell, mare de la Nati Ninot, va fer part del cos/vestit a casa.

9. Recorda que va anar de viatge a Menorca i quan va passar pel costat de la Catedral va pensar en el Ramon Sendra i en què una de les seves peces estaven allà.

*Obres/ peces que anomena:

- Placa de la casa de la vila a la façana de l'Ajuntament

- Monument de la Vellesa

-Pedra camí Molí d'en Prous, la de les carreteres

*Amb el Galo tenien molta relació

7.4. Núria Martí Ninot

Dijous, 30 d'abril de 2026

16:30 h

Bar l'Estrella, Carretera de Montblanc

Santa Coloma de Queralt

Núria Martí Ninot, llicenciada en Belles Arts, actualment, és professora d'expressió artística a l'institut de Montbui. Va ser la creadora, junt amb la colla gegantera de Santa Coloma de Queralt, del gegant el *Ramon de la Pipa*.

Preguntes i temes que es parteix:

1. Com va sorgir la idea? Com et vas sentir?

2. Quant de temps es va tardar a construir-lo? Hi va haver complicacions?

3. Com va ser el procés?

4. Havia conegut al *Ramon de la Pipa*?

5. Inspiració per fer el gegant, alguna fotografia?

6. Sap captar la seva essència, molt de detall

Respostes i resum:

Quan ens trobem, porta amb ella una carpeta plena de fotografies de la creació del gegant i diversos papers amb esbossos i dades relacionades amb la seva construcció. La conversa va sorgint mentre m'ensenya i m'explica les fotos. Em comenta també que va fer una maqueta del gegant, però que ara mateix no sap on es troba.

1. Des de la colla gegantera es va tenir la idea de crear un gegant nou, que fos únic. Per fer-ho, es va parlar amb ella, llicenciada en Belles Arts i, en concret, especialitzada en pintura. Com la resta de l'associació, era el primer gegant que construïen, així que s'ho van prendre amb moltes ganes, molta il·lusió. Recorda que es va escollir al *Ramon de la Pipa* per les escultures que va fer, per com era també, "sempre amb trage molt senyor". En definitiva, era i continua sent un homenatge a una persona que la gent coneixia, una escultura a un home que havia fet escultures, com un tancament del cercle.

2. Es va començar l'octubre de 1996, tot i que un mes abans ja se'n parlava, i es va acabar més o menys el juliol de 1997, a prop del bateig del gegant i de la Festa Major de Santa Coloma. Primer es van fer números i diversos esbossos, fins que finalment es van instal·lar al seu taller. En relació amb els inicis em diu, que al principi van començar així una mica d'amagat, pel seu compte, ja que encara depenien de la decisió de la família per tirar-ho endavant. Per tant, assegura que es van patir molts nervis al moment d'ensenyar el que portaven fet, que era el rostre; primer de fang, i que per cometre el mínim error possible es va fer de grans dimensions.

Em remarca que es va construir amb molt de “carinyo”, no es volia fer cap mena de titella, ni de ninot, ni de burla. Per això, es tenia la por que la família ho malinterpretés i que el projecte es tirés endarrere. Tanmateix, se’ls va comunicar que es podia tirar endavant, o sigui que van tenir via lliure per acabar de donar-li forma. De la visita però no se’n recorda dels membres que van venir, ni d’algunes coses més tècniques, sinó de les sensacions i els nervis que hi havia; ha passat molt de temps.

És conscient que si l’hagués de tornar a fer ara canviaria algunes coses. Entre elles, m’explica, amb un somriure que va ser una mica mala idea començar-lo a finals d’any per les baixes temperatures i les complicacions que comportaven a l’hora d’assecar els motlles. Tot i això, està contenta amb el resultat.

3. Primer es van construir el cap i les mans i després la resta del cos. Per fer-ho es va utilitzar un total de 27 trossos de fang, que servia en la fase inicial per començar a donar-li forma. Així una vegada es tenia aquesta primera base, també era important tenir una estructura resistent com la malla de galliner per posar-hi finalment el cartó pedra. Seguidament, es va construir el cos, en un inici amb porexpan per calcular la forma i per no fer-li “ni massa ni poca panxa”.

Enllaçant amb la construcció del cos, m’explica que es van passar una mica en el moment d’anar afegint capes, fins al punt que després pesava molt. Quan va ser acabat s’hi va posar sota, i només el va poder aixecar sense moure’l de tant que pesa.

La gent l’anava a veure mentre treballava, així com van posar “el seu granet de sorra” en la seva creació. Des del modelatge de les mans del *Galo*, ja que “no podia posar unes mans semblants a les seves”, necessitava unes mans més grosses que fossin similars a les del Ramon. Fins a la creació de la pipa de fusta pel Tomeu (curiosament moments després ens el trobaríem al bar i, ens va entretenir explicant historietes de trobades de gegants). També vam coincidir amb la Pili Calzada, amiga de la Nati, que també va ajudar alguns dies en la construcció del gegant.

Retornant així a la col·laboració, de diferents persones de Santa Coloma. Em comenta la gran tasca que van fer les dones jubilades (entre elles es trobava la seva àvia), les quals guiades per una d’elles que havia sigut modista van confeccionar un trage a mida. Fins al punt que recorda que un dia s’havien de prendre les mides de la cintura i com que calia pujar a una escala ho va fer ella. Quan els va dir les mides, les dones sorpreses van dir que semblaven les de la cintura d’una dona. Deixant de banda l’anècdota, remarca

que estava tot molt ben cosit, “tot era de veritat”, com si vestissin a una persona de carn i ossos, van fer una camisa, una armilla... A més, quan es van haver de fer les faldilles, es van fer de tal manera que s’assemblessin més a un pantaló, per anar acord amb la idea de trage i de senyor que representava el *Ramon de la Pipa.*

Ara bé, pel que fa a la boina no acaba de recordar qui la va fer, en uns papers que m’ensenya té apuntat un tal Carles, però no sap qui pot ser.

4. Personalment, no l’havia conegut. Sabia qui era i l’havia vist pel poble, però res més.

5. Per fer el gegant els hi van deixar unes fotografies d’ell. Així es va poder guiar per crear els trets que més el definien. Però com que no tenia una imatge concreta de les mans va necessitar les del *Galo*.

6. Li comento que el gegant aconsegueix captar l’essència del Ramon, el més mínim detall com ara el color dels ulls. Em respon que s’hi van fixar molt bé i que amb la pintura que tenien van aconseguir fer-ho el més bé possible, ja que era la marca *La Pajarita*, pintura plàstica. Sobre això, em confessa que si ho hagués fet avui en dia, li hauria donat una mica més de color a la cara, no tant pàl·lid. Però en aquells temps tenien els recursos que tenien.

*Per acabar, li pregunto si l’han avisat mai per reparar qualsevol dany que hagi patit el treball, em diu que a ella no i tampoc és conscient que hagi passat res. També aprofito per demanar-li si ha elaborat cap més gegant, em comenta que de les mateixes característiques no, però que va ajudar als infants de l’escola Cor de Roure de Santa Coloma a realitzar-ne un.

*Acabem doncs l’entrevista amb moltes fotografies per escanejar i dolços records.

7.5. Dídac Garcia Sola

Dissabte, 9 de maig de 2026

17:00 h

Bar l’Estrella, Carretera de Montblanc

Santa Coloma de Queralt

El Dídac Garcia va ser el president i membre de la colla gegantera de Santa Coloma de Queralt des del voltant de la dècada dels vuitanta fins a l'1 d'octubre de 2017, quan per mal als genolls i per falta de gent es va dissoldre l'antiga associació. Al llarg d'aquests anys ha portat molts gegants com els de Catalunya, sense oblidar, el seu primer, l'Abdala de la Plaça Major del poble. Concretament, cal destacar que el 1996, sent cap de colla, va impulsar la creació del gegant del *Ramon de la Pipa*.

Preguntes i temes que es parteix:

1. Com va sorgir la idea? Va ser la primera opció el *Ramon de la Pipa*?

2. Procés de construcció del gegant. Canviaria alguna cosa?

3. Quin número de gegant és?

4. Bateig del gegant. En què va consistir l'acte?

5. Trobades, llocs on ha anat el gegant

6. Digitalització del fons de la colla

7. Què significa per a la colla tenir aquest gegant?

Resum i respostes:

1. Es volia fer un gegant que fos únic, ja que els altres que es tenien, com els de la vila, venien d'un taller, en aquest cas, de l'*Ingenio* (botiga dedicada a la construcció i elaboració de gegants) de Barcelona. Per això, volien construir-ne un que fos seu. Es veu que el *Ramon de la Pipa* no va ser la primera opció en què van pensar, sinó la segona. En un principi, volien fer un altre personatge del poble conegut com el *Manolo gitano*, era un home que ajudava a tothom, però també tenia les seves "excentricitats". A causa d'això, van creure que la gent no ho acabaria d'entendre, que ho relacionarien amb una burla. Per tant, van buscar algú que fos més "seriós" decidint-se finalment per l'escultor del monument de la vellesa, el Ramon. Em comenta que no hi havia relació prèvia, però que era una persona que tothom coneixia.

2. Van començar a parlar-ne el setembre de 1996 i van tardar més o menys un any en acabar-lo, fins a prop de la Festa Major del poble. Aproximadament, uns quinze dies

abans del seu bateig, així que finals de juliol, principis d'agost. Particularment, ho van fer bastant casolà, amb els recursos que tenien, la Núria Martí es va encarregar de fer les mans i el cap, mentre que la colla va participar en l'elaboració del cos i els braços. Com que es va fer a finals del 1996 i principis del 1997, els va enxampar en ple l'hivern (em confessa que avui en dia ho haguessin fet més de cara al bon temps). Un inconvenient que van tenir, va ser que a l'hora d'aplicar les diverses capes de cartó pedra no s'assecava, llavors, en van anar afegint més i més fins que al final van crear quelcom molt dur, com si es tractés d'una roca, que costava i encara costa molt de trencar.

Això també va provocar que pesés molt, arribant, en conjunt amb les altres parts, als 95 kg. Li pregunto si ho canviaria, si el faria més lleuger avui en dia, i satisfet em diu que ja li agrada que pesi, que és una forma de fer-lo únic, exclusiu, en el sentit que no tothom el pot portar. Només els que tenen experiència, els que són geganters. Enllaçant amb això, es veu que una vegada fet, va córrer la veu entre les altres colles, i moltes d'elles, encuriosides, venien a veure'l per intentar portar-lo; em remarca que era "tot un honor".

De manera paral·lela, diversa gent de Santa Coloma va participar en la seva construcció, com les dones del casal de jubilats que van confeccionar la seva roba. En relació amb això, m'explica que primer des de l'associació els van proposar de fer un vestit que fos com una túnica, una sola peça per poder posar i treure amb més facilitat. Però que les dones, entre les quals hi havia "una modista d'abans", es van negar rotundament dient que el "Ramon havia d'anar amb "trage"". Llavors, van fer la seva roba a mida i peça per peça; una camisa, una armilla i una "faldilla pantaló".

D'altra banda, el Tomeu, un convilatà, va elaborar la pipa a partir d'una fusta de Mallorca que li van enviar. Mentre que la boina, recorda que la van encarregar a una fàbrica del País Basc. I quan va arribar, van descobrir que era una gran txapela, així que l'àvia de la Núria Martí la va descosir i la va tornar a cosir com una boina.

3. Es tracta del desè gegant de la colla. Actualment, amb les noves incorporacions n'hi ha uns setze.

4. L'acte del bateig va ser una manera de presentar el que havien fet a la gent del poble, com també un bateig en si mateix. Ja antigament, n'havien fet un pel Doraemon, el gegant anterior al *Ramon de la Pipa*, ara bé, no hi va participar un mossèn, no va ser un acte religiós com a tal.

Com que veu la meva cara de sorpresa m'explica, que és costum entre les colles fer actes d'aquesta mena, sigui entregar una mona al gegant o fins i tot casar-se entre ells. Sobre això m'exposa que una de les raons perquè es va celebrar el bateig del gegant va ser perquè van convèncer la participació del mossèn del poble explicant-li que feia poc com a colla van ser convidats al casament d'uns gegants a la catedral de Tarragona. Així el mossèn no li va quedar més remei que oficiar la cerimònia.

Prèviament, van fer una presentació privada al casal, al local de la colla, per la gent que havia participat en la seva creació i els familiars. Seguidament, per anunciar l'acte van repartir entre la gent del poble bossetes amb confits com si es tractés d'un bateig real. Quan la gent els hi preguntava si volien diners a canvi, ells responien que simplement volien que vinguessin al gran dia i així va ser. Recorda que la Plaça Major estava molt plena, va ser un moment molt especial. En concret, ell portava el gegant just quan va entrar pel portal del Sanou, el de baix la plaça, i mentre avançava cap al centre veia molta gent que estava emocionada. Em confessa que ja havia estat en actes d'aquest estil emotius, però aquesta vegada era diferent, perquè era el *seu* gegant.

D'aquesta manera, es va presentar a tots els colomins i colomines; es va fer pujar a l'escenari als representants de la família i a les persones que van col·laborar en la seva creació i, finalment, es va batejar i fer ballar, acompanyat pels gegants de la vila, la Coloma i el Lluís, els seus padrins (el gegant del *Ramon de la Pipa* és padrí d'uns gegants de Montblanc).

5. El gegant ha participat en diverses trobades com la de personatges reals celebrada a Santa Coloma, per ensenyar a la gent que no era un cas únic, sinó que n'hi havia molts altres com el Gamper, un de Gaudí o de la Núria Feliu. En relació amb això m'explica que diversa gent no ho va acabar d'entendre, hi va haver una mica de controvèrsia. Així sorgeix el tema de la iaia, que encara avui en dia no li acaba d'agradar, ell em respon que des de la colla eren conscients de la seva opinió, tanmateix, al final els van donar el vistiplau, així que van continuar amb el procés.

A banda d'això, també ha anat a Mallorca, on el van portar, junt amb els altres, lligat a la bodega del vaixell, a Valladolid, en què sorprenent una dona els va parar reconeixent el gegant, ja que feia poc havia assistit al seu bateig (estiuejava a un poble del costat), a més de Caravaca de la Cruz i Móra d'Ebre, que van demanar expressament que vingués.

(Com a curiositat en algunes trobades em comenta que el confonien sovint amb l'escriptor Josep Pla).

Durant aquest temps no ha caigut cap vegada, l'únic que recorda va ser a Cervera que per poc va estar a punt, ja que en el moment de deixar-lo a terra, la pota va anar a parar just al forat de la tapa de la claveguera. Però, tot i això, gràcies que és un gegant molt ben equilibrat no va passar res.

6. Li comento que amb diferents escrits de *La Segarra* sobre el final de l'antiga colla vaig veure que hi havia la intenció de portar el seu fons per digitalitzar i preservar a l'Arxiu de la Baixa Segarra. Tanmateix, en la pàgina web de l'arxiu he vist que hi ha moltes fotografies dels obsequis que els hi entregaven com a colla, però en accedir al perfil de cada gegant i veure les fotografies no es pot. Sorprès em diu que és estrany, ja que ell els hi va cedir gran part del fons per guardar-ho i ser consultable. Em respon que potser no ho han acabat de digitalitzar, però que tenen moltes coses en físic.

Sobre això, em comenta que té el problema que moltes fotos que conserva de la colla les guarda en disquets i, actualment no disposa de cap mena de lector per extreure els fitxers. Tot i això, també va elaborar una mena de memòries o fitxes tècniques de cada sortida, que encara que la gent li deia que no servirien de res, ell feia perquè qui volgués les pogués consultar més endavant.

7. Per la colla, el gegant del *Ramon de la Pipa* és una icona, és una "estrella", és el seu gegant, per això té un gran valor.

Li comento si creu que de cara l'any que ve la colla actual li farà quelcom en relació amb el seu trentè aniversari. Amb sinceritat em respon que ho desconeix, fins al punt que no sap exactament on es troba el gegant en l'actualitat, ja que fa molt temps que no l'ha vist.

*La conversa continua, recordant algunes anècdotes de l'antiga colla i dels diferents actes que havien fet, com ara la primera obra musical protagonitza per gegants. També em reconeix les dificultats de ser geganter avui en dia i el futur de les colles geganteres en general, ja que cada vegada hi ha menys compromís, la gent li costa més unir-se a aquestes associacions, en prefereixen d'altres tipus. Tot i això, somriu en nostàlgia al pensar amb tots els llocs que han anat amb l'antiga colla i totes les experiències

viscudes. Realment, com he pogut observar al llarg de la conversa, ser geganter és quelcom que se sent profundament i d'una certa manera t'acompanya sempre.

7.6. Joan Farrés (*Cal Joan Xic d'Aguiló*)

Diumenge, 10 de maig de 2026

12:00 h

Casa seva (Cal Joan Xic)

Aguiló

El Joan Farrés, nascut el 1938 a Plans de Ferran, a prop d'Aguiló, és un home que ha fet una gran varietat de feines, com encarregat de la pedrera de Carbasí fins que es va topar amb el món de "fer parlar les pedres".

Preguntes i temes que es parteix:

1. Com va començar a picar la pedra? D'on li ve l'afició? Encara ho fa?

2. Metodologia a l'hora de treballar la pedra (eines, esbossos previs?)

3. D'on treia les pedres? Quin tipus eren?

4. Quantes peces va crear? Alguna de preferida?

5. Coneixia el Ramon Sendra o altres picapedrers de la zona?

Resum i respostes:

Amb la Palmira, la seva dona, tenen una acollidora casa a Aguiló coneguda pel renom de Cal Joan Xic. Havíem quedat que em passés quan volgués diumenge, així que el migdia em vaig presentar acompanyada de la meva mare, ja que ella sabia exactament on es trobava la casa. L'agafem de sorpresa, per l'entrada de la casa, i de seguida s'alegra de veure'ns. Tant el Joan com la Palmira són de tota la vida d'Aguiló i els voltants, així que per lligams de la meva família ens coneixen, sobretot a la meva mare,

la qual, gràcies a la seva presència i el caràcter de la Palmira i el Joan la conversa flueix d'allò més.

Dins la casa, es troba decorada per diverses pedres, com algunes que es localitzen a l'exterior. Al cap de poc de fer-nos passar al menjador porten una mena de carpeta plena de fotografies molt ben catalogades de les peces que ha donat forma el Joan al llarg d'aquests anys. Mentre me les va ensenyant, m'explica els diferents treballs que ha fet.

1. La seva afició per picar la pedra es va iniciar arran d'una visita a la Guàrdia Alada, un nucli a prop, on un home que era paleta feia coses de pedra. (M'ensenya unes fotografies d'un home posant al costat d'una gran llar de foc de pedra completament treballada). Ara bé, m'explica que no va ser fins que es va jubilar que va començar a picar la pedra. Primer, ho feia manualment, però era molt cansat i hi havia parts que costaven més, així que va provar un martell automàtic i ja no va parar. Li pregunto si després me'l podria ensenyar i em respon que sí, l'únic que no sap si el trobarà, ja que estan de mudança i tenen moltes coses encara per endreçar (malauradament, no el vam poder trobar més tard, pel fet que moltes caixes ens impedien el pas). Sobre el martell m'explica que es tracta d'una eina petita de la marca *DREMEL* d'uns 600 g que funciona amb l'aire d'un compressor i només necessita posar-li una agulla o petita broca.

Es veu que com que ara porta un marcapassos ja no pot utilitzar-lo, ja que faria interferències. Per tant, fa temps que no pica la pedra.

2. La seva eina principal per donar forma a les pedres era el petit martell, a més per realitzar diferents dissenys tenia diferents maneres. Particularment, començava fent un dibuix, el qual podia plasma a la superfície del material o amb llapis o bé l'ús d'unes agulles, que després en aplicar tinta xinesa blanca ja quedava marcat. A banda, també acostumava a ampliar amb diferents quadres el que volia fer, segons les mesures de la pedra i les del regle que anava seguint, així ho traslladava a la peça. Tot ho va anant aprenent de forma autodidàcta, partint del dibuix que li havien ensenyat quan anava a l'escola.

A part d'això, també m'ensenya que ha treballat amb vidre, el qual dibuixava al seu damunt.

3. Normalment, ell acostumava a treballar amb pedres de la pedrera de Vinaixa, conegudes com a pedres saldonenques, eren més fàcils de treballar. A part, els afegia un líquid perquè amb el temps no es tornessin negres (en sortir de casa seva m'ensenya unes quantes pedres d'aquest tipus que utilitzava per fer proves i entre les quals es veuen algunes lletres).

4. Va crear moltes peces, d'entre les que m'ensenya destaquen:

- El nom d'Aguiló (la primera que va fer)

- "Déu vos guard". En concret, consisteix en una placa on apareix la frase i que la gent acostumava a posar a l'entrada de les cases, en va fer bastants.

- Estàtua de St. Magí per a la Capelleta. Es tracta de la primera estàtua que va fer, està molt ben treballada, sobretot el cordó que li envolta la túnica.

- Font de la Capelleta (moltes coses que hi ha és gràcies a ell)

- Plaques per indicar el nom de les famílies

- Molts escuts de l'Espanyol i del Barça (n'ha fet bastants)

- Una moreneta per un familiar

- Una peça que va anar a Mallorca pel naixement d'una nena

- Escuts i monuments relacionats amb Santa Coloma

- Escut per uns amics d'Almazora, Castelló. És una de les que més li agrada pels diferents relleus que la componen.

- Com una mena de monòlit per l'antic Hospital de Santa Coloma. Respecte a aquesta pedra m'explica una anècdota. Es veu que a l'hora de fer l'esbós de les lletres se'n van oblidar unes quantes i no es va donar fins que ja n'havia començat a picar. Llavors, va pensar la manera d'afegir les que faltaven, fent un forat i introduint una pedra amb les noves lletres (realment, per les fotos que m'ensenya, t'hi has de ficar per veure-ho).

Principalment, va fer peces per particulars i pels pobles i espais més pròxims, entre els quals convé ressaltar la capelleta. Moltes les va regalar, sobretot a familiars, però les que va fer pels Ajuntaments les acostumava a fer cobrar. Sobre això, la Palmira comenta que portava molta feina dur-les a terme, hi havia molt amagat darrere del resultat.

Algunes com un St. Magí situat a la Capella de les Fonts de St. Magí de la Brufaganya va ser vandalitzada.

Per transportar-les d'un lloc a l'altre va idear una mena de grua, la qual encara avui en dia es troba a l'exterior de la casa d'Aguiló.

5. Coneixia el Ramon Sendra, ara bé, en l'època que ell picava la pedra el Joan encara no havia començat. Tot i això, li agradava veure com treballava, remarca que tenia molt mèrit fer-ho manualment i, en especial, amb pedres locals, les quals costaven una mica més de modelar. D'altra banda, la Josefina Sendra l'ha convidat en algunes ocasions a veure algunes peces fetes pel Ramon.

*La conversa s'allarga una mica més, recorrent algunes parts de la casa i mirant algunes peces de pedra que ha fet (vegeu annex 4). Sempre acompanyats de les imponents vistes que es veuen des d'on es troba casa seva.

7.7. Associació Geganters Santa Coloma de Queralt

Dilluns, 11 de maig de 2026

Per correu electrònic

L'actual Colla Gegantera de Santa Coloma de Queralt va agafar el relleu de l'antiga al 2017. El seu president o cap de colla és l'Arnau Garcia Massons.

Preguntes i respostes:

1. Em podríeu explicar la història del gegant? De qui va ser la idea? Per què es va fer d'una persona del poble? I per què ell?

Era l'any 1995 quan la colla gegantera tenia 4 parelles de gegants, 3 creats aquí al poble i 1 parella comprada. Concretament, el que passava amb aquesta parella és que es feien amb sèrie, cosa que n'hi havia molts d'iguals. Així de la mateixa colla va sortir l'idea de crear un gegant que fos únic, i, per tant, especial. Es va buscar alguna persona que fos colomina i que fos important per fer-li un gegant a la seva imatge i semblança com a homenatge. La figura havia de ser d'una persona del poble i es va escollir a Ramon Sendra per la seva dedicació a la escultura, una manera de tancar el cercle.

2. Quanta gent va participar en la seva construcció?

Un cop es va parlar amb la seva família i van estar-hi d'acord, es va encarregar la seva construcció a Nuri Marti Ninot que va fer el cap i les mans de la figura juntament amb la colla gegantera que van fer el cos i els braços. El fuster va ser l'encarregat de crear l'estructura i les dones del Casal de Jubilats van crear el seu "trage".

3. Quant pesa i mesura?

Pesa 95 kg i mesura 3,50 m.

4. Està agermanat amb alguna altra colla?

No està agermanat en si com a figura, el que sí que és padrí del gegant Vinyols de Montblanc, i els gegants de Móra la Nova.

5. Ha patit cap mena d'accident/deteriorament o bé ha estat restaurat al llarg d'aquests anys?

No ha tingut mai cap accident greu que requerís una intervenció, però sí que se li ha canviat alguna peça de roba que s'ha deteriorat com la camisa que es nova de fa 3 o 4 anys.

6. Triomfa entre el públic?

Entre els més petits no tant, però sí que és un gegant molt conegut a nivell nacional i cada cop que surt trobem algun fotògraf que ve a buscar la foto pel seu arxiu.

7. Quines són les dificultats a l'hora de portar-lo?

En qualsevol figura de 3 m o més la principal dificultat és l'equilibri. En la majoria de casos trobem figures dels 30 als 60 kg que es l'habitual, en aquest cas, també s'hi suma la dificultat del pes.

8. On es guarda actualment? Està previst portar-lo més endavant a l'Antic Sindicat?

Actualment, està guardat al local que té la colla gegantera a la Carretera d'Igualada. En el futur, quan el Sindicat ja estigui operatiu, està previst que sigui allà presidint la sala junt amb els gegants de la vila.

9. Creieu que avui en dia la gent del poble sap qui és el "Ramon de la Pipa"?

Sí, és una persona que encara està al record de molta gent i la figura com a imatge i semblança seva segueix recordant al Ramon Sendra.

10. Què suposa tenir un gegant d'una persona del poble per la colla i per Santa Coloma?

És la figura més especial de la colla. El fet de poder tenir una figura que homenatja a un convilatà no ho pot dir tothom. I creiem que, pel mateix motiu, per Santa Coloma també és un privilegi. Hi ha pocs gegants d'homenatge, potser el més conegut és el Joan Gamper del Futbol Club Barcelona.

11. Hi ha algú concret de la colla que el porti? El pot portar algú sol o us heu d'anar tornant?

Estem oberts a que qualsevol persona de la colla el pugui portar, però és una figura que per les seves característiques no tothom pot. El porta una persona sola, però sí que ens hem d'anar rotant ja que suposa un esforç físic elevat.

12. Em podríeu explicar alguna anècdota o curiositat sobre el gegant?

Aquesta figura, junt amb els gegants de la vila, ha viatjat a Valladolid, Caravaca de la Cruz, Mallorca... Curiosament, a Valladolid ens va parar una dona a l'entrar a plaça que va reconèixer la figura, doncs ella havia estat present a la seva estrena.

També com a curiositat comentar que és la primera figura en què en la seva creació participava la colla, això va provocar que tant el cos com els braços creats de cartró pedra portin mes capes de les que tocaria (va pujar el seu pes a 90kg en total, ja que un cop la figurava ser acabada estava una mica desequilibrada i es va haver d'afegir 5 kg als peus de l'estructura).

Aquest es un punt a favor, el fet que pesi tant provoca que no tothom pugui portar aquesta figura fent-la encara mes especial.

13. Ha participat en trobades geganteres?

Sí, en moltes, abans sortia sovint juntament amb els gegants municipals, en les ocasions especials. Tanmateix, en els últims anys, quan surt acostuma a ser sol, l'únic que només surt en ocasions especials, i quan és demanat (la colla de Santa Coloma ho accepta si escau l'ocasió). Doncs no totes les trobades son vàlides per portar un gegant tant especial.

14. Ara fa un temps que no surt. Es preveu alguna celebració o qualsevol acte on sortirà?

Sí, l'any vinent, el 2027 farà 30 anys de la seva estrena, és una data especial que no volem deixar córrer sense celebrar-la, encara no sabem exactament com, però ho volem celebrar.

Conclusions

Partint de la pregunta principal: Qui era el Ramon Sendra Inglés?, com també dels objectius proposats en un principi, es pot arribar a la conclusió que la present investigació ha permès conèixer satisfactòriament la seva història i assolir gran part dels objectius. En concret, s'ha mantingut viva la seva memòria, donant-li visibilitat, com també s'ha aproximat als seus arxius i obres, sense oblidar, la seva bonhomia, capaç d'arribar a tothom.

Paral·lelament, a partir del seu cas d'estudi s'ha apropat a un estil de vida, compartit per antigues generacions, que ha permès fer territori tant físic com humà gràcies a la recerca pels pobles de l'entorn; arxius, ajuntaments, biblioteques, fons familiars i personals. A més a més, les entrevistes amb diferents perfils han aportat un to molt tangible a l'estudi, a part de diverses perspectives que ajuden a fer-se una idea de l'imaginari que envolta encara avui en dia la seva figura. Tot això, ha fet possible enfortir la relació amb el teixit cultural, reivindicant la importància de la figura del Ramon Sendra i la seva producció. D'una certa manera, s'obre amb aquest treball les portes a futurs projectes.

Així mateix, s'és conscient de la necessitat de continuar fent recerca per tal de crear més endavant una monografia i emprendre altres iniciatives de caràcter més cultural, per homenatjar i revalorar la seva obra i figura al públic en general, però, especialment, al context de Santa Coloma de Queralt. Altrament, s'ha observat de primera mà la gran quantitat de peces realitzades i la necessitat d'una catalogació actualitzada, l'elaboració d'altres recursos com mapes o pàgines web per difondre i preservar aquests últims anys de la seva vida, com també una ordenació completa de l'arbre genealògic familiar.

De més a més, aquest treball ha revolucionat per complet a tota la família, revivint vells records, descobrint documents que no s'havien tornat a veure després de trenta anys de

la seva mort, així com la troballa de noves fotografies i punts de vista de persones fora del nucli familiar. D'una certa manera, el seu estudi ha permès canviar la seva perspectiva cap a ell, qüestionar-se si era un artista, fer palpable la necessitat de mantenir i preservar la seva memòria. I, per mi, ha sigut tot un regal poder-me apropar al seu record i a la seva figura.

Així que responent a la pregunta de Qui era el Ramon Sendra Inglés? Era un home nascut en una família humil i treballadora, que tot i que va viure moments difícils, això no el va fer canviar la seva manera de dirigir-se i ajudar als altres. Va tenir diverses professions i des de sempre ja es distingia per ser tot un manetes, cosa que el va conduir, després de prova i error, a donar forma a les pedres. Fumava en pipa, que portava a tot arreu, anava vestit molt elegantment i, encara que deia poques paraules i era seriós, no podia ocultar que tenia una estima gegant cap als seus, com també les seves pedres. En aquest sentit, el seu art o tècnica, com ell, era fàcilment reconeixible, senzilla, quasi *naïf*, popular; fet que el connectava amb la gent de la zona.

No el vaig arribar a conèixer, però amb aquest treball he sigut testimoni de com present encara està en el record de moltes persones i de l'entorn en si mateix, a través de les seves obres i el seu gegant. M'agrada pensar que d'una manera o altra m'acompanya, per tant, aquí tens part de l'homenatge que et mereixes.

Bibliografia

Llibres

-Albalat, Judit. (2020). Els gegants i els nans: Els gegants de Santa Coloma de Queralt. Dins Joan Fuguet i Carme Plaza (Coords.), *Història de la Conca de Barberà: Cultura Tradicional i Popular* (pp. 101-121). Tarragona: Impremta Bou.

-Curthoys, Ann i McGrath, Ann (2011). *How to write history that people want to read*. Austràlia: PALGRAVE MACMILLAN.

-Folguera, Pilar (1994). *Cómo se hace historia oral* (1a ed.). Madrid: EUDEMA.

-Palau, Salvador ("Galo") (1977). *800 renoms de la vila de Santa Coloma de Queralt*. Montblanc: Impremta Requesens, s.p.

-Prins, Gwyn (2003). Historia oral. Dins Peter Burke (ed.), *Formas de hacer Historia* (pp. 145-187). Madrid: Alianza Editorial.

Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona i Registre Civil

-AHAT. Baptismes Guialmons. Reg. , 1913, fol. 57 r.

-AHAT. Baptismes Guialmons. Reg. 111, 1906, fol. 50 v.; 1908, fol. 51 v.; 1910 fol. 53 r.; 1914, fol. 58 v.; 1918, fol. 67 v.

-Registre Civil. Ajuntament les Piles de Gaià. Partida de matrimoni. Tomo 8, núm. 2, p. 2.

-Registre Civil. Ajuntament Santa Coloma de Queralt. Partida de defunció. L 004809, núm. 18, p. 342.

Manuscrits no publicats

-Llorens, Imma (s.d). *El Ramon de la Pipa*. Manuscrit no publicat.

-Llorens, Judit (2024). *Ramon de la Pipa*: l'home que amb les mans donava vida a les pedres. Manuscrit no publicat, Facultat de Lletres, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, Catalunya.

Revistes

-Albareda, Anna i Esplugas, Mercè (1980, juny). Personatges. *La Segarra,* any 2, núm. 10, p. 11.

-Albareda, Anna (1997, maig). Entrevista amb Francesc Anglès. *La Segarra*, any XVII, núm. 213, p. 12-13.

-Anònim (1980, juny). Esdeveniments: Pel maig cada dia un raig. *La Segarra,* any 2, núm. 10, p. 5.

-Associació Geganters SCQ (1997, abril). Geganters de Santa Coloma. *La Segarra*, any XVII, núm. 212, p. 18.

-Carreras, Guillem (2020, novembre). Entrevista a la nova colla gegantera. Meritxell Tardío i Arnau Garcia: «Volem tornar a organitzar la Trobada de Gegants que se celebrava per la Festa Major». *La Segarra*, any XLI, núm. 495, p.24-25.

-CEIP Cor de Roure (2006, maig). Entrevista als geganters Dídac i Jordi. *La Segarra*, any XXVII, núm. 321.

-Colla Gegantera (2017, desembre). Geganters. *La Segarra,* any XXXVIII, núm. 460, p. 21.

-La Segarra (1997, agost). Coses que passen. *La Segarra*, any XIX, núm. 216, p. 6-7.

Diaris

-Anònim (1994, 22 abril). Ramon Sendra Anglès: quan Déu va confeccionar el món va deixar en les seves mans la màgia de l'art de picapedrer. *Fira de Santa Coloma*, p. 27.

-La Veu de l'Anoia (1997, febrer 21). Editorial. Trobada de gegants a l'Anoia. *La Veu de l'Anoia*, s.p.

-Panadès, Marcel (1992, abril 24). Ramon Sendra Inglés, en *Ramon de la Pipa*. *El Pati*, s.p.

Normes

-Ajuntament Santa Coloma de Queralt (2003). *Santa Coloma de Queralt. Normes subsidiàries de plantejament. Memòria normes urbanístiques.*

Enregistraments sonors

-Compte, Josep Maria i Rodríguez, Joan (Entrevistadors i membres Associació Cultural Alt Gaià).(1995, maig 27). Història oral. Entrevista amb Ramon Sendra Inglès [Àudio]. Extret de fons familiar Plaza Sendra.

Imatges digitals i fotografies[116]

Figura 1. Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya (2009-2015), Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya. Toponímia del municipi de les Piles de Gaià [Imatge digital]. Recuperat de https://www.icgc.cat/ca/Llibres-en-PDF/Toponimia/Nomenclator-oficial-de-toponimia-major-de-Catalunya-2009-2015.

Figura 2. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Nucli de Guialmons, amb l'església del Roser al capdamunt.

Figura 3. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. *Cal Masoveret,* a prop del nucli de Guialmons.

Figura 4. Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya (2009-2015), Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya. Toponímia del municipi de Santa Coloma de Queralt [Imatge digital]. Recuperat de https://www.icgc.cat/ca/Llibres-en-PDF/Toponimia/Nomenclator-oficial-de-toponimia-major-de-Catalunya-2009-2015.

Figura 5. Fons familiar Plaza Sendra (s.d.) [Fotografia]. Jaume Sendra Inglés i Josefa Inglés Moncusí (asseguts) i Jaume Sendra Inglés.

Figura 6. Fons familiar Plaza Sendra (s.d.) [Fotografia]. Rosalia Sendra Inglés.

Figura 7. Fons familiar Plaza Sendra (s.d.) [Fotografia]. Magí Sendra Inglés (assegut) i Ramon Sendra Inglés.

[116] Fotografies o altres elements en paper que han estat transformades a una versió en format digital.

Figura 8. Fons familiar Plaza Sendra (ca. 1931) [Fotografia]. Servei militar de Ramon Sendra a Lleida.

Figura 9. Fons familiar Plaza Sendra (ca. 2010) [Fotografia]. Vista aèria de *Cal Masoveret*, amb les cases dels germans.

Figura 10. Google Maps (2012) [Imatge digital]. *Ca la Nati*, habitatge del Ramon, la Nati i les seves filles. Recuperat de https://www.google.com/maps/place/43429+Guialmons,+Tarragona/@41.510631,1.3637809,565m/data=!3m1!1e3!4m6!3m5!1s0x12a41a0012286fd5:0x9242f99618c1ce34!8m2!3d41.5122628!4d1.3653115!16s%2Fg%2F1237jwzk?entry=ttu&g_ep=EgoyMDI2MDUyMC4wIKXMDSoASAFQAw%3D%3D.

Figura 11. Fons familiar Llorens Sendra (1985) [Fotografia]. El Ramon en la festa de la vellesa.

Figura 12. Fons Arxiu Galo (s.d.) [Fotografia]. *El Ramon de la Pipa* (s.d.).

Figura 13. Autoria pròpia (2026) [Imatge digital]. Algunes de les seves eines.

Figura 14. Fons familiar Plaza Sendra (s.d.) [Fotografia]. El Ramon en el seu taller, ensenyant una peça que havia picat; possiblement un escut (s.d.).

Figura 15. Elaboració pròpia (2023) [Imatge digital]. Pintura del Ramon picant la pedra feta pel Joan Ferrer Vallbona.

Figura 16. Fons familiar Plaza Sendra (s.d.) [Fotografia]. El Ramon junt amb l'alcalde Josep Maria Riba (a la seva dreta) i altres membres de l'Ajuntament en una exposició a la "Caixa".

Figura 17. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Vista frontal de les aliances.

Figura 18. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Vista lateral de les aliances.

Figura 19. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Vista posterior de les aliances.

Figura 20. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Vista frontal de l'agulla.

Figura 21. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Vista posterior de l'agulla.

Figura 22. Fons familiar Plaza Sendra (s.d.) [Fotografia]. Les dues pedres encara separades.

Figura 23. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Visió actual de la pedra.

Figura 24. Fons familiar Plaza Sendra [Altres]. Esbossos de l'escena del baptisme.

Figura 25. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Escut col·locat a l'escala.

Figura 26. Fons familiar Plaza Sendra (ca. 1963) [Fotografia]. Escut després de la seva creació.

Figura 27. Fons familiar Plaza Sendra (1962) [Altres]. Esbós de l'escut.

Figura 28. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Vista general de la peça.

Figura 29. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Vista frontal de la peça.

Figura 30. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Vista lateral esquerra.

Figura 31. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Vista lateral dreta.

Figura 32. Fons familiar Plaza Sendra (ca. 1968) [Fotografia]. Imma Llorens amb la panera.

Figura 33. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Església de Guialmons.

Figura 35. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Escena de la Puríssima.

Figura 34. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Representació de Sta. Coloma.

Figura 36. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Firma dins de la panera.

Figura 37. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Imatge actual de la panera.

Figura 38. Josep Llorens Sendra (2025) [Imatge digital]. Imatge actual.

Figura 39. Fons familiar Plaza Sendra (ca.) [Altres]. Possible influència per la realització de St. Miquel.

Figura 40. Fons Arxiu Galo (s.d.) [Fotografia]. Prova abans de la seva construcció.

Figura 41. Fons Arxiu Galo (s.d.) [Fotografia]. Imatge del campanar.

Figura 42. Fons Arxiu Galo (s.d.) [Fotografia]. Família Flotats encarregada de reconstruir l'ermita.

Figura 43. Elaboració pròpia (2023) [Imatge digital]. Ermita de St. Miquel de Montclar.

Figura 44. Elaboració pròpia (2023) [Imatge digital]. Detall de les mans.

Figura 45. Fons Arxiu Galo (s.d.) [Fotografia]. Les mans aguantat la creu.

Figura 46. Fons familiar Plaza Sendra (ca. 1975) [Fotografia]. Construcció de la peça.
Figura 47. Fons Arxiu Galo (ca. 1975) [Fotografia]. La peça en conjunt.

Figura 48. Fons Arxiu Galo (ca. 1975) [Fotografia]. Part de sota de la peça, amb escut, nom, lloc, data i firma.

Figura 49. Fons Arxiu Galo (ca. 1975) [Fotografia]. Detall dels personatges.

Figura 50. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. La peça actualment.

Figura 51. Fons Arxiu Galo (ca. 1980) [Fotografia]. Imatge de la Verge.

Figura 52. Fons familiar Plaza Sendra (ca. 1980) [Fotografia]. Panera i estàtua col·locades a l'altar.

Figura 53. Fons familiar Plaza Sendra (ca. 1981) [Fotografia]. Posicionament de la pedra amb dues grues.

Figura 54. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Vista actual de la pedra, amb una placa.

Figura 55. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Cal Torres, lloc on van extreure la pedra, en l'actualitat; hi ha encara pedres de les mateixes dimensions.

Figura 56. Fons familiar Plaza Sendra (s.d.) [Altres]. Correcció del text abans de passar-ho a la pedra.

Figura 57. Fons familiar Plaza Sendra (s.d.) [Fotografia]. La Josefina amb la font.

Figura 58. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. La font actualment, menjada per la vegetació.

Figura 59. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Vista general de la taula.

Figura 60. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Escut de la família Sendra.

Figura 61. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. El detall de les potes de la taula.

Figura 62. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Asterisc per posar les potes.

Figura 59. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Vista general de la taula (2026). Extret d'autoria pròpia.

Figura 60. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Escut de la família Sendra.

Figura 61. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. El detall de les potes de la taula.

Figura 62. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Asterisc per posar les potes.

Figura 63. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Detalls de les potes amb la data de creació i la seva firma.

Figura 64. Fons familiar Plaza Sendra (s.d.) [Altres]. Dibuix de l'escut de la família Sendra.

Figura 65. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Davant i darrere de l'escut.

Figura 66. Orga, Ramon (1983) [Imatge digital]. En primer pla els gegants de la vila (esquerra), els de la Raval de Cervera (dreta), els del Carrer Major i els de la Plaça Major (darrere); ballant per la Festa Major. Extret de fons Associació Cultural Baixa Segarra Santa Coloma de Queralt. Recuperat de https://acbs.cat/arxiu/arxiu-entitats-baixa-segarra/.

Figura 67. Fons Núria Martí Ninot (1996) [Fotografia]. Peça de fang del cap del gegant del *Ramon de la Pipa*.

Figura 68. Fons Núria Martí Ninot (1996) [Fotografia]. El Dídac i la Núria en la creació del gegant.

Figura 69. Fons Núria Martí Ninot (1996) [Fotografia]. *El Galo* i les "seves mans".

Figura 70. Fons Núria Martí Ninot (ca. 1996-1997) [Fotografia]. Vestint el gegant.

Figura 71. Fons Núria Martí Ninot (ca. 1996-1997) [Fotografia]. El rostre del gegant ja pintat.

Figura 72. Fons Dídac Garcia Sola (1997) [Fotografia]. A punt d'entrar a la Plaça.

Figura 73. Fons Dídac Garcia Sola (1997) [Fotografia]. La Núria Martí, la colla i el gegant.

Figura 74. Nomenclàtor (2a ed.) de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya. Mapa complet de les Piles de Gaià i el seu entorn [Imatge digital]. Recuperat de https://www.icgc.cat/ca/Llibres-en-PDF/Toponimia/Nomenclator-oficial-de-toponimia-major-de-Catalunya-2009-2015.

Figura 75. Nomenclàtor (2a ed.) de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya. Mapa complet de Santa Coloma de Queralt [Imatge digital]. Recuperat de https://www.icgc.cat/ca/Llibres-en-PDF/Toponimia/Nomenclator-oficial-de-toponimia-major-de-Catalunya-2009-2015

Figura 76. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Ascendents del Ramon Sendra Inglés.

Figura 77. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Descendents del Ramon Sendra Inglés.

Figura 78. Fons Arxiu Galo (s.d.) [Altres]. Llista dels treballs del Ramon Sendra feta pel Salvador Palau Rafecas.

Figura 80. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Pedres de prova.

Figura 81. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Alguns escuts i una figura.

Figura 82. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Escut de Sta. Coloma, Montserrat i altres elements picats a la pedra.

Figura 83. Elaboració pròpia (2026) [Imatge digital]. Columna i figura.

Webgrafia

-Ajuntament de les Piles de Gaià (s.d.). *Els pobles: Guialmons*. Recuperat 16 maig 2026, de http://www.lespiles.cat/poble-poble/guialmons

-Ajuntament de les Piles de Gaià (s.d.). *Els pobles: Figuerola*. Recuperat 16 maig 2026, de http://www.lespiles.cat/els-pobles/figuerola

-Ajuntament de les Piles (2011, novembre 30). Ramon de la pipa [Entrada blog]. Recuperat de https://lespilesbloc.blogspot.com/2011_11_27_archive.html

-Anònim (s.d.). *Vocabulari bàsic d'escultura*. Recuperat 17 maig 2026, de http://xtec.cat/~rnieto/volum/temes/materials%20i%20eines/vocabulari%20escultura.htm

-Associació Arreplegagegants (s.d.). *Eixample. Arreplegagegants*. Recuperat 19 maig 2026, de https://www.barcelona.cat/culturapopular/ca/barcelona-gegantera/arreplegagegants

-Associació Geganters SCQ (s.d.). *Gegants del carrer Major de Santa Coloma de Queralt*. Recuperat 10 maig 2026, de https://gegantcat.com/fitxa/gegants-del-carrer-major-de-santa-coloma-de-queralt

-Associació Geganters SCQ (s.d.). *Gegant Ramon de la Pipa de Santa Coloma de Queralt*. Recuperat 10 maig 2026, de https://gegantcat.com/fitxa/gegant-ramon-de-la-pipa-de-santa-coloma-de-queralt

-Conca de Barberà. Consell Comarcal (2026). *Ermita de Sant Miquel de Montclar*. Recuperat 8 maig 2026, de https://www.concadebarbera.cat/ca/patrimoni-arquitectonic/ermita-sant-miquel-montclar

-Conca de Barberà. Consell Comarcal (2026). *Molí de Prous*. Recuperat 3 març 2026, de https://www.concadebarbera.cat/ca/patrimoni-arquitectonic/moli-prous

-Diputació de Girona (s.d.). *Glossari. Nomenclàtor*. Recuperat 20 maig 2026, de https://www.ddgi.cat/xifra/glossari.asp?id=1016

-Emblemàtics de Barcelona (s.d.). *El Ingenio*. Recuperat de 5 maig 2026, de https://rutadelsemblematics.cat/barcelona-el-ingenio.html

-Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (s.d.). *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya (2009-2015).* Recuperat 14 maig 2026, de https://www.icgc.cat/ca/Llibres-en-PDF/Toponimia/Nomenclator-oficial-de-toponimia-major-de-Catalunya-2009-2015

-Institut d'Estadística de Catalunya (s.d.) *Codis territorials i d'entitats. 431055 Piles, les*. Recuperat 20 maig 2026, de https://www.idescat.cat/codis/?t=14-01-2026&ambit=e32623&id=50&n=9&c=431055

-Institut d'Estadística de Catalunya (s.d.) *Codis territorials i d'entitats. 431397 Santa Coloma de Queralt*. Recuperat 20 maig 2026, de https://www.idescat.cat/codis/?id=50&n=9&c=431397&t=14-01-2026

-Museu de Granollers (s.d.). *Francesc Anglès*. Recuperat 9 maig 2026, de https://museugranollers.cat/col-leccio/documentacio/francesc-angles

-Nova Conca (2026, maig 19). Santa Coloma de Queralt acollirà la XXa Trobada Gegantera Comarcal: Dissabte es va proclamar a Montblanc als gegants de Santa Coloma de Queralt com a Hereu de la Conca 2027. *Nova Conca*. Recuperat 20 maig

2026, de https://www.novaconca.cat/noticia/267143/santa-coloma-de-queralt-acollira-la-xxa-trobada-gegantera-comarcal

-Pobles Abandonats. Una herència universal per al coneixement i desenvolupament del territori (s.d.). *Guialmons.* Recuperat 20 maig 2026 de *https*://www.poblesabandonats.cat/fitxes/559

-Viquipèdia (2025). *Joan Ferrer Vallbona*. Recuperat de 20 maig 2026, de https://ca.wikipedia.org/wiki/Joan_Ferrer_Vallbona

-Wikipedia (2023). *Guialmons*. Recuperat 20 maig 2026, de https://es.wikipedia.org/wiki/Guialmons

Annexos

Annex 1. Mapes

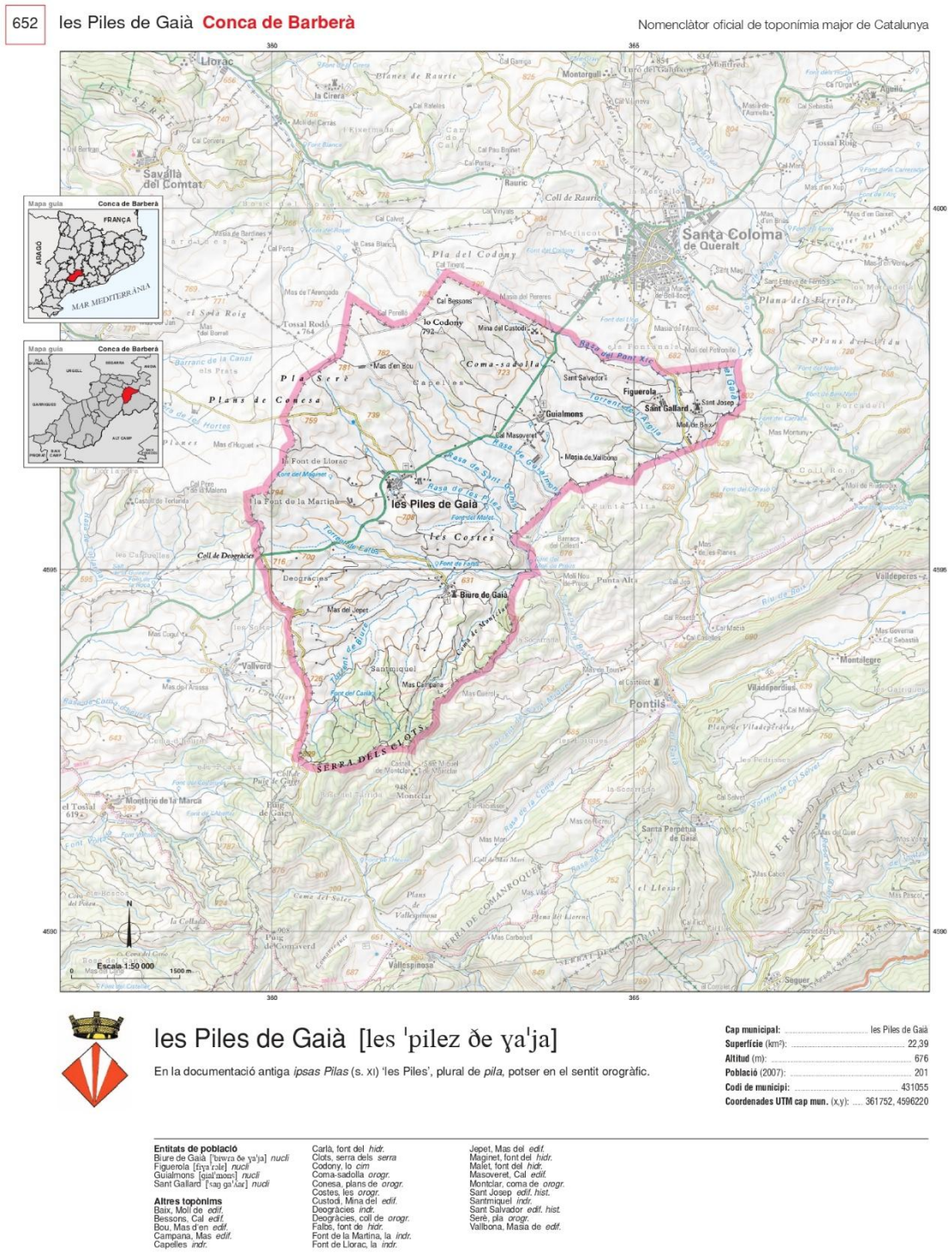

Figura 74. Mapa complet de les Piles de Gaià i el seu entorn. Extret del Nomenclàtor (2a ed.) de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya. Recuperat de https://www.icgc.cat/ca/Llibres-en-PDF/Toponimia/Nomenclator-oficial-de-toponimia-major-de-Catalunya-2009-2015.

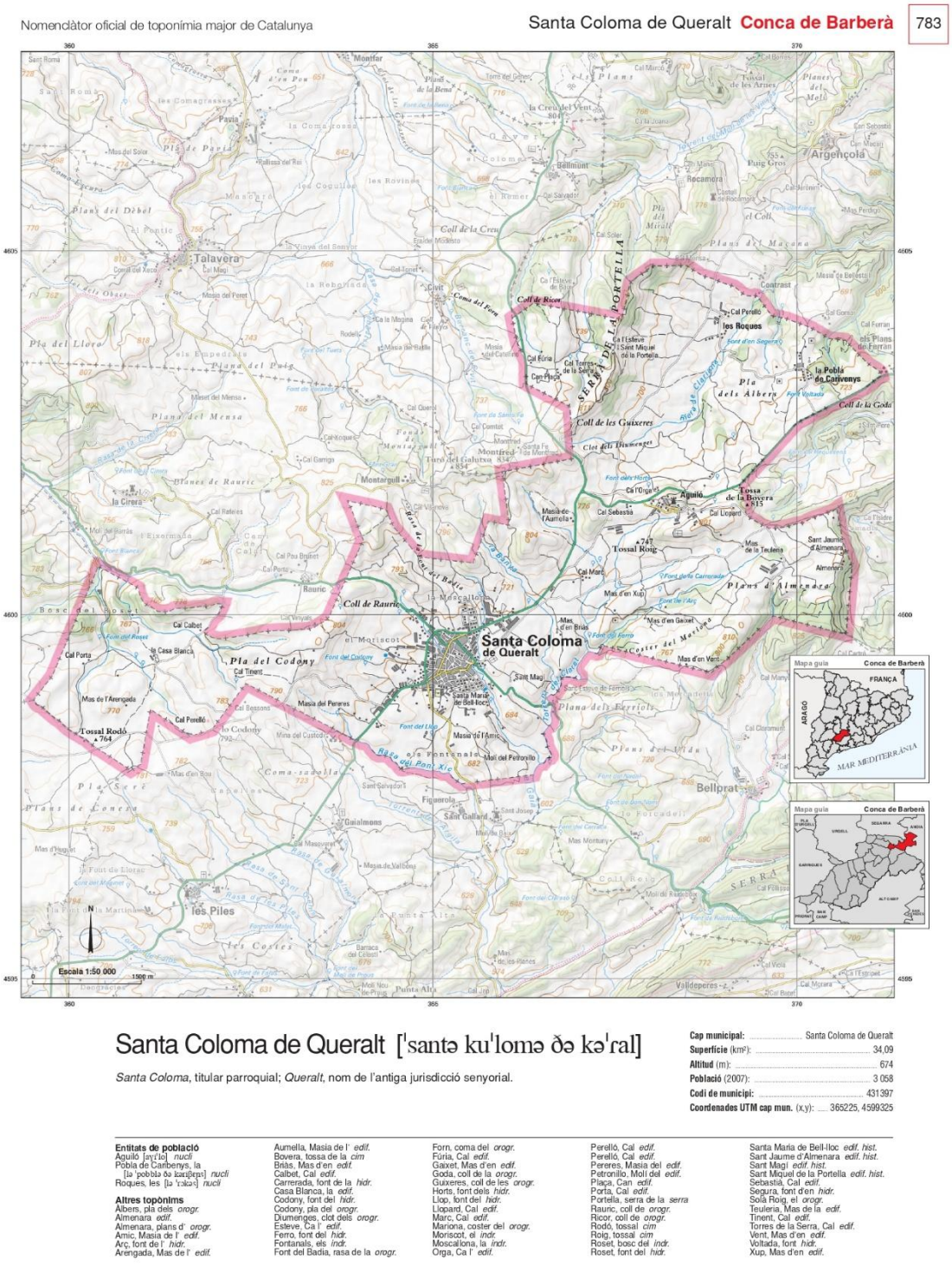

Figura 75. Mapa complet de Santa Coloma de Queralt i el seu entorn. Extret del Nomenclàtor (2a ed.) de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya. Recuperat de https://www.icgc.cat/ca/Llibres-en-PDF/Toponimia/Nomenclator-oficial-de-toponimia-major-de-Catalunya-2009-2015.

Annex 2. Arbre genealògic[117]

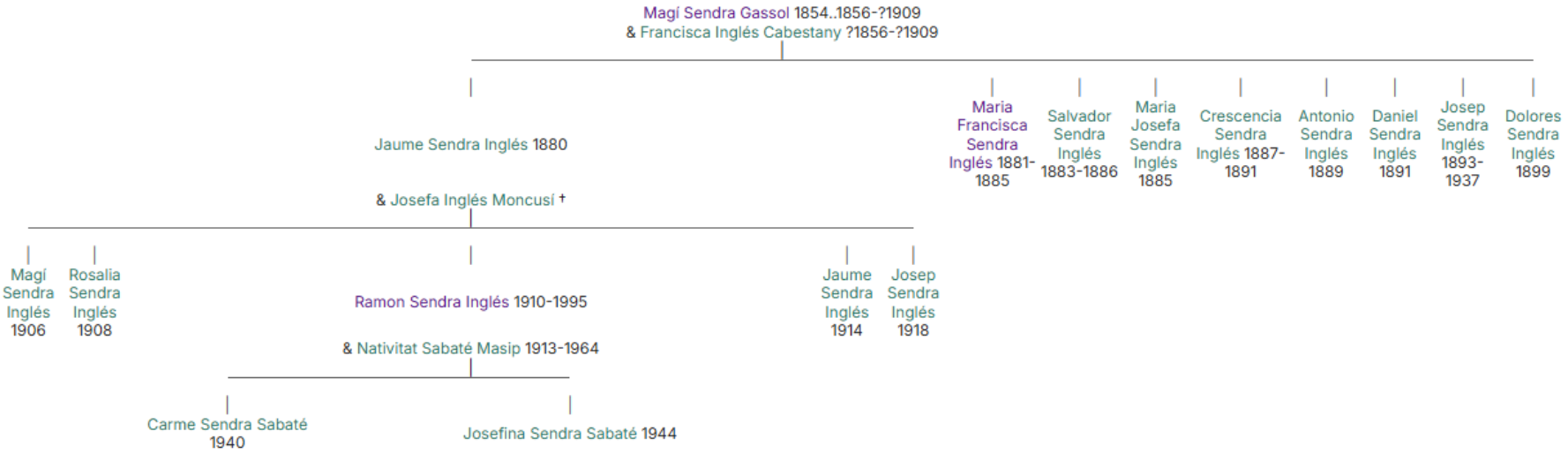

Figura 76. Ascendents del Ramon Sendra Inglés (2026). Elaboració pròpia.

[117] Informació extreta de l'Arxiu Arxidiocesà de Tarragona. En procés de completar algunes dades per la llei legal dels 100 anys.

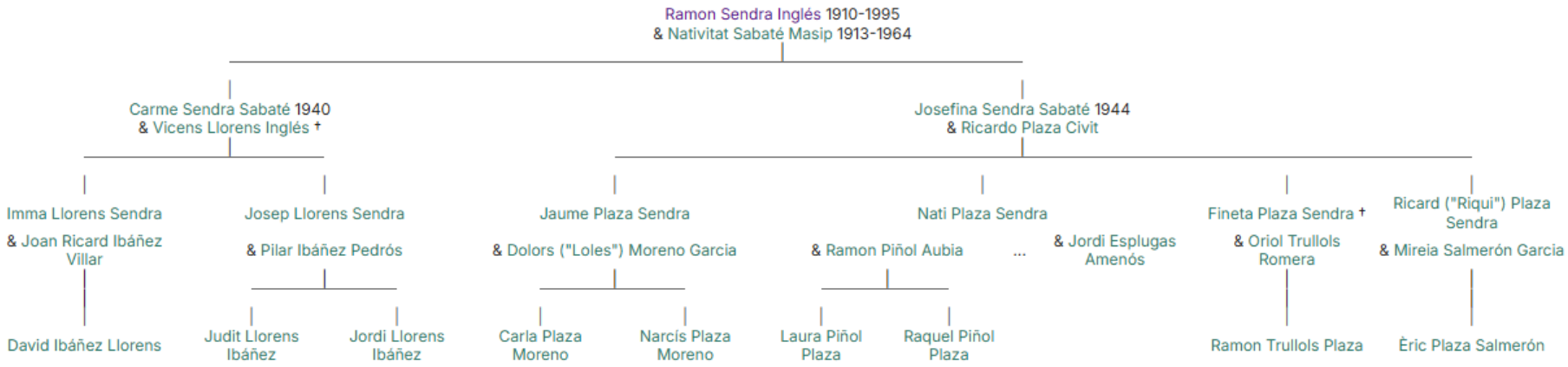
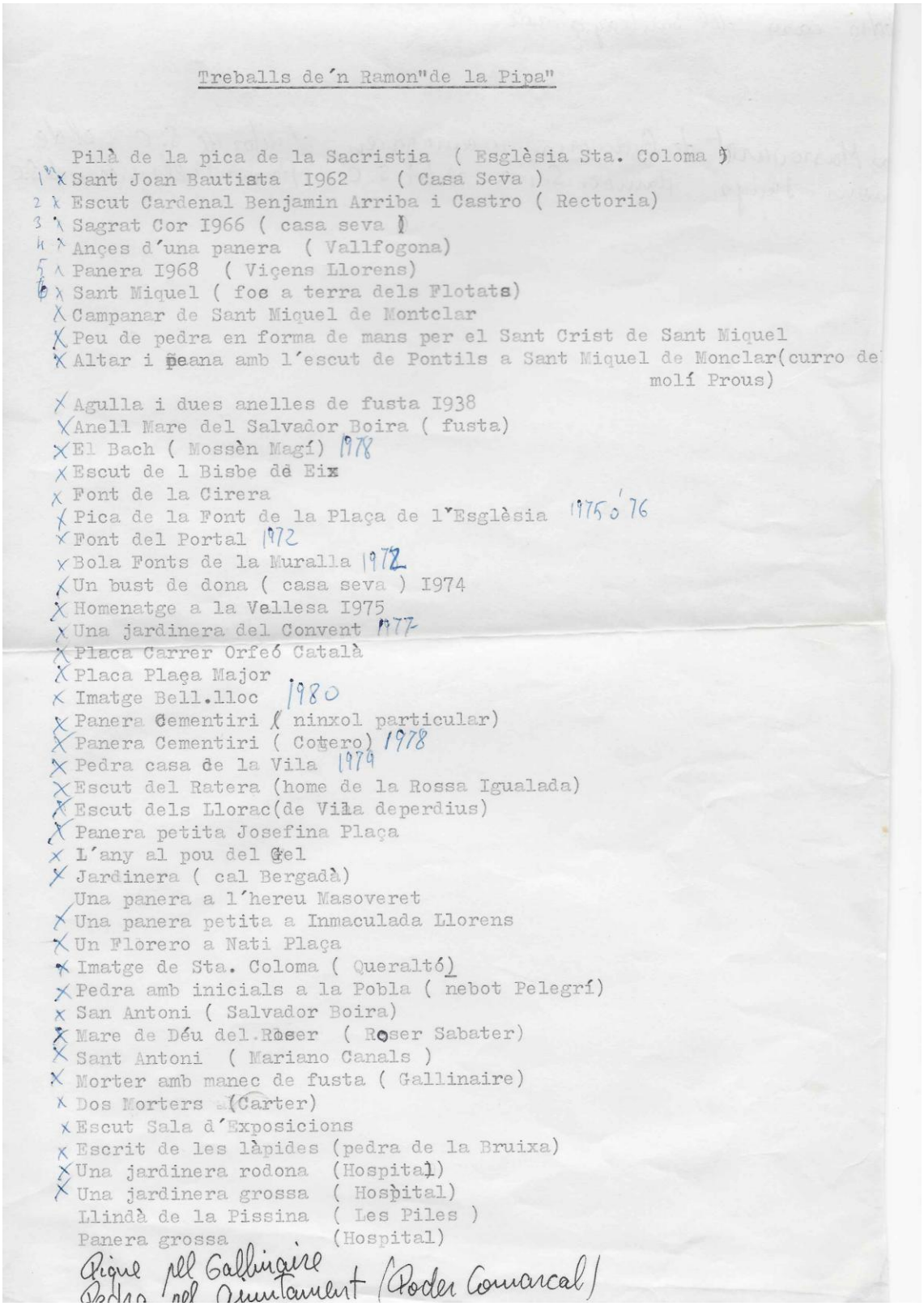

Figura 77. Descendents del Ramon Sendra Inglés (2026). Elaboració pròpia.

Annex 3. Inventari del *Galo*

Treballs de´n Ramon"de la Pipa"

Pilà de la pica de la Sacristia (Església Sta. Coloma)
1 Sant Joan Bautista I962 (Casa Seva)
2 Escut Cardenal Benjamin Arriba i Castro (Rectoria)
3 Sagrat Cor I966 (casa seva)
4 Anços d´una panera (Vallfogona)
5 Panera I968 (Viçens Llorens)
6 Sant Miquel (foc a terra dels Flotats)
Campanar de Sant Miquel de Montclar
Peu de pedra en forma de mans per el Sant Crist de Sant Miquel
Altar i peana amb l´escut de Pontils a Sant Miquel de Monclar(curro de molí Prous)
Agulla i dues anelles de fusta I938
Anell Mare del Salvador Boira (fusta)
El Bach (Mossèn Magí) 1978
Escut de l Bisbe de Eix
Font de la Cirera
Pica de la Font de la Plaça de l´Església 1975 o 76
Font del Portal 1972
Bola Fonts de la Muralla 1972
Un bust de dona (casa seva) I974
Homenatge a la Vellesa I975
Una jardinera del Convent 1977
Placa Carrer Orfeó Català
Placa Plaça Major
Imatge Bell.lloc 1980
Panera Cementiri (ninxol particular)
Panera Cementiri (Cotero) 1978
Pedra casa de la Vila 1979
Escut del Ratera (home de la Rossa Igualada)
Escut dels Llorac(de Vila deperdius)
Panera petita Josefina Plaça
L´any al pou del Gel
Jardinera (cal Bergadà)
Una panera a l´hereu Masoveret
Una panera petita a Inmaculada Llorens
Un Florero a Nati Plaça
Imatge de Sta. Coloma (Queraltó)
Pedra amb inicials a la Pobla (nebot Pelegrí)
San Antoni (Salvador Boira)
Mare de Déu del Roser (Roser Sabater)
Sant Antoni (Mariano Canals)
Morter amb manec de fusta (Gallinaire)
Dos Morters (Carter)
Escut Sala d´Exposicions
Escrit de les làpides (pedra de la Bruixa)
Una jardinera rodona (Hospital)
Una jardinera grossa (Hospital)
Llindà de la Pissina (Les Piles)
Panera grossa (Hospital)
Pique pel Gallinaire
Pedra pel Ajuntament (Poder Comarcal)

Figura 78. Llista dels treballs del Ramon Sendra feta pel Salvador Palau Rafecas (s.d.). Extret de fons Arxiu Galo.

Annex 4. Les pedres de Joan Farrés

Figura 80. Pedres de prova (2026). Extret d'elaboració pròpia./ **Figura 81.** Alguns escuts i una figura (2026). Extret d'elaboració pròpia.

Figura 82. Escut de Sta. Coloma, Montserrat i altres elements picats a la pedra (2026). Extret d'elaboració pròpia.

Figura 83. Columna i figura (2026). Extret d'elaboració pròpia.